

บัญญัติชาติก ภาคที่ ๑๑
ประชุมนิทานในประเทศนี้แต่โบราณ ๕๐ เรื่อง

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา ฯ พระพันวัสสาอมาตย์เจ้า
โปรดให้พิมพ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ
ท้าวสมศักดิ์ (เจ้าจอมมารดาเหม ในรัชกาลที่ ๔)
ท ๑ ๑, รัตน ม ๑ ๓, ๑ ๑ ๓, ๑ ๑ ๓.

๕ ๕
เมอบขาด พ.ศ. ๒๔๖๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ
ถนนบำรุงเมือง ในพระนคร

ท้าวสมศักดิ์ (เจ้าจอมมารดาเหม รัชกาลที่ ๔) ท จ ว.

พ.ศ. ๒๓๘๓-๒๔๖๕

คำนำ

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา ฯ พระพันวัสสาอมาตย์คุณเจ้า มีรับสั่งมา
ยังหอพระสมุดสำหรับพระนคร โปรดเกล้า ฯ ให้จัดหนังสือถวายสำหรับ
พิมพ์ประทานช่วยเหลือมโหฬารเจ้าหญิงสุรางค์ศรี ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระ
องค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ เป็นของแจกในวาระพระราชทานเพลิงศพท้าวสมศักดิ์
(เจ้าจอมมารดาเหม ในรัชกาลที่ ๕) ท จ ว, รัตน ม ป ร ๓, จ ป ร ๓,
ว ป ร ๓. กรมพระดำรงราชานุภาพ ได้ทรงเลือกหนังสืออนุญาตขาดก
ภาคที่ ๑๑ กราบบังคมทูลขอให้ทรงพิมพ์อีกตอน ๑ ด้วยเคยโปรดให้
พิมพ์ภาคที่ ๕ ประทานช่วยในวาระศพอนิจกรรมหนึ่งแล้ว ทรงพระดำริห์
เห็นชอบด้วย จึงได้จัดการพิมพ์ถวายในสมุดเล่มนี้

พินธุวณิช อนุนายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๒๕ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๕

สารบัญ

๕๑	ตั้งขบัตตชาดก	...	...	...	หน้า ๑
๕๒	จันทเด่นชาดก	...	...	...	,, ๕๕
๕๓	สุวรรณกัจฉปชาดก	...	...	...	,, ๖๒
๕๔	ตีไธรรชาดก	...	...	...	,, ๗๐

ปัญญาสาตก

หลวงชำระเจดีย์รัฐ (เทศ วิริยรัต) เปรียญ ๔ ประโยค วัดจักรวรรดิ เรียง

สังขัตตชาตกที่ ๔๑

มหาพรมหุสัมา มหิทฺธิกาตี อิทฺถิ สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต
อตุตฺตโน ทานปารมฺมี อารพฺภ กเถสิ

สตุถา สมนฺเตจฺพระบรมคาสฺดา เมื่อเสด็จประทับอยู่ณพระเชตะวัน
วิหาร ทรงพระบารมทานปารมฺมีของพระองค์เป็นมูลเหตุ ครั้นพระธรรม
เทศน์นั้น มีคำเริ่มว่า มหาพรมหุสัมา มหิทฺธิกา ดั่งนี้เป็นอาทิเบื้องต้น
นี้ ดั่งมีความในนิทานว่า วันหนึ่ง พระภิกษุทั้งหลาย ประชุม
สนทนากันในโรงธรรมสภาว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย พระตถาคตเจ้าพระ
องค์บำเพ็ญพระบารมฺมีปฐุมทานเป็นอาทิ จึงได้ตรัสรู้บรมสัมโพธิญาณ
นำอัครรรยนิกร ทานบารมฺมีย่อมเป็นปัจจัยให้ซึ่งดีพพิญญุตญาณอย่างยอด
เยี่ยม สมนฺเตจฺพระบรมคาสฺดา เสด็จมายังที่ประชุมสงฆ์ ทรงประทับ
ณบัญญัติอาสน์แล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายประชุม
กันกล่าวเรื่องอะไร ครั้นพระภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้ทรงทราบแล้วจึง
ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตมีอชยาศรัยนิกรในทานมิได้
เบื้องหน้า เมื่อยังแสวงหาโพธิญาณอยู่นั้น ถึงว่าจะต้องทุกข์ยาก

อย่างไร ย่อมไม่ละเลยซึ่งทานใดเลยเทียว ครัดตั้งนแล้ว จึงนำ
อดทนทานมาอ้างว่า

อดีตเต อสุกฤษฎี โปตบุรณคเร ยโส นาม ราชา ฌมฺเมน
สเมน รชฺชํ กาทเรตี ในอดีตสมัย พระราชาพระนามว่ายศะผ่านราช
สมบัติโดยธรรมสม่ำเสมอ ณ โปตบุรีในอสุกรีรัฐ สมบูรณ์ด้วยพศพาหนะ
มั่งคั่งไปด้วยรัตนอเนกประการ พระราชเทวมินนามว่าสุตตกิตติ ได้เป็น
อัครมเหษแห่งพระเจ้ายศราช คราวนั้น ยังมีพระมหाराชาพระนามว่า
อังกุระ ครองราชสมบัติในโดมานทวปโกตมิงสมุทร พระอัครมเหษ
มินามว่าอนังคเสนา ก็และพระเจ้ายศราชแลพระเจ้าอังกุรมหาราชสอง
พระองค์นั้น เป็นทองแผ่นเดียวกัน ด้วยว่าพระสุตตกิตติราชเทวมิน
เป็นกนิษฐภคินของพระเจ้าอังกุรมหาราช นรูปสัตว์โลกทรงบัญญัติยาน
มศักดิ์เป็นอาจินวตรจรรยา เมื่อแรกพระเจ้าอังกุรมหาราช ได้ส่งพระ
กนิษฐภคินั้นไปถวายพระเจ้ายศราช พร้อมด้วยนางวาพินหนึ่งอันบนทุก
เต็มไปด้วยสัตตรัตนะ กับราชบริวารเป็นอันมาก พระสุตตกิตติราชเทว
มินเมื่อได้เป็นอัครมเหษแล้ว ก็ได้เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้ายศราช
ยิ่งนัก

คราวนั้น พระโพธิสัตว์เจ้าของเรา ทรงบำเพ็ญกรรมเพื่อจะให้
พระบารมีแก่กล้า ได้ตั้งอยู่ในดาวดึงษภพ แล้วจุติมาปฏิสนธิในพระ
ครรภ์พระอัครมเหษแห่งพระเจ้ายศราช ขณะเมื่อพระโพธิสัตว์ปฏิสนธิ

พระราชเทวมพระครรภ์เหมือนดังว่าจะเต็มไปด้วยแก้วเขียว พระราชเทวี
มีพระประสงค์จะทรงบริจาคทรัพย์บำเพ็ญทานวันละหกแค้น แล้วจึงกราบ
ทูลความประสงค์นั้นให้พระราชาทรงทราบ พระราชารับสั่งให้สร้างโรง
ทาน ๖ แห่ง คือในหน้าพระदानหลวง ๑ ท่ามกลางพระนคร ๑ ใต้
พระทวารนคร ๔ แห่ง แล้วรับสั่งแก่พระราชเทวีฯ ทรงบริจาคทรัพย์
วันละ ๖ แค้น บำเพ็ญทานเสมอไป

เมื่อพระโพธิสัตว์เสด็จอยู่ในพระครรภ์พระราชมารดา ด้วยสาอากร
ก็เกิดเพิ่มพูนขึ้นแก่พระราชามากมาย พระราชาทั้งหลายในชมพูทวีป ก็
จัดส่งเครื่องราชบรรณาการมา ถวายเป็นอันมาก พระราชเทวี ทรง
พระครรภ์ถ้วนกำหนดทศมาสแล้ว ก็ประสูติพระราชโอรสอันสมบูรณ์ด้วย
ธัญญลักษณะ พระราชาทอดพระเนตรเห็นฝ่าพระหัตถ์พระโพธิสัตว์ ปรางู
เป็นลายเหมือนรูปสิงห์ จึงพระราชทานนามว่าดั่งขบัตตกุมาร ฯ ทรง
เจริญวัยกับทวยกุมารบริวาร เปรียบปานพระจันทร์ในดงบุปผานั้น แด
สมบูรณ์ด้วยรูปวิเศษเลิศในโลกล ทรงเกียรติยศปรางูในทิศทิศ บริจาค
ราชทรัพย์วันละหกแค้นบำเพ็ญทานเป็นนิตย์มิได้ขาด

ฝ่ายพระเจ้าอังกุรมหาราช ซึ่งเสวยราชสมบัติในโตมานทวีปกับด้วย
อนึ่งคเสนาราชเทวี ได้มีพระราชธิดาองค์หนึ่งพระนามว่ารัตนวดี ทรง
บัญญัติยามบรรณงามยิ่งนักหนา เปรียบปานดังเทพอัปสรสวรรค์
พระราชบิดานั้นทรงโปรดปรานนัก ใครจักประทานแก่พระมหาสัตว์เจ้า
ท้าวเธอจึงให้ช่างเขียนวาดรูปพระบวรราชธิดาดังในแผ่นทองคำ แล้วให้

ทำชำมรงค์ ๒ วง ประดับปัทมราชวง ๑ ประดับด้วยแก้วอินทนิลวง ๑
ให้จารึกพระนามพระโพธิสัตว์ลงไว้ แล้วให้จารึกสุภอักษรว่า หม่อมฉัน
จักถวายพระราชธิดากับราชสมบัติแก่พระราชโอรสของพระองค์จงน แล้ว
ก็มอบให้ราชทูตนำไปถวายพระเจ้ายศจราช

พระเจ้ายศจมหาราช ทรงอ่านราชสาส์นแลสดับราชทูตกราบทูลแด่ทรง
ทอดพระเนตรรูปสัตว์แห่งรัตนวงค์เสร็จแล้ว มีพระหฤทัยเฝอแงแล้วประทาน
พระชำมรงค์ทั้งคักกับรูปแผ่นทองคำแด่พระโพธิสัตว์ ๆ มีจิตศปฏิปทศด้วย
สามารถบรรพดีเนหะ พระเจ้ายศจราชจึงพระราชทานสั่งการแก่ราชทูตนั้น
แล้วตรัสว่า ดีแล้วเราจักส่งตั้งขบัตไปถวาย แล้ววาดรูปพระโพธิสัตว์
ลงในพระสุพรรณบัฏ แล้วสั่งให้แก่ราชทูตของพระเจ้าโธมานทวิปพร้อม
ด้วยอเนกราชบรรณาการไป แล้วเสด็จไปยังสำนักราชเทวี แจงคดีที่
จะส่งพระราชโอรสไปยังโธมานทวิปให้ราชเทวีทราบ

พระราชเทวีได้สดับพระราชบัญชาแล้ว พระนางเชอกถวแต่ภยคอ
มุตตวิโยค มิได้ปราถนาที่จะให้พระโพธิสัตว์เสด็จไป จึงกราบทูลพระ
ราชาว่า ข้าแต่สมมติเทวดา ชรรคมตามหาสมุทฺรเป็นที่น่ากลัวนัก ดวนม
มีฉนาลดาร้าย แดปราศจากที่ขุดหน่วง ทั้งตั้งชกุมารเด้าเซาก็เป็นเด็ก
ทรามบัญญัติ ปากยังไม่สิ้นกตินน่านม เห็นจักไม่ดำรงเที่ยวไปไกล
ไต่ ก็พระองค์ไม่ทรงทราบหรือว่า มหาสมุทฺรอันกว้างใหญ่มีภยกมาก ๆ
ตุกรภคณผู้เจริญ ซึ่งมหาสมุทฺรก็กว้างใหญ่มีภยกมาก พักอยู่เต็มใจ
แต่ว่าเมื่อกรรมมาถึงแล้ว แม้จะอยู่บนปราสาทก็ตาม จะห้อมล้อมด้วย

จตุรงค์เส่นาก็ตาม ก็ไม่อาจจะหนีความตายได้ เมื่อยังไม่ถึงคราวจะตาย
 แลวก็อาจจะดวงพนมหม่อมจนามังกรคิมิงคละไป โดยตลอดถึงความสวัสดิ
 อนึ่งพาณิซทงหลาย อัครยไปค้าขายในมหาสมุทร ได้มั่งมเงินทองแก้ว
 แหวนต่าง ๆ ถึงความเปนอิศรภาพลัมประสงค์กม แม่พระราชอาอินเปน
 อินุมาก คอองการด้วยราชลัมบัต ยกจตุรงค์พลนิภายไปทางสมุทร ทำ
 ยุทธสงครามกนหมิตาปากยงกวานอกหรือ โอรสของเราเมื่อข้ามไปถึงฝั่ง
 สมุทรจักได้ด้วยราชลัมบัตอินลัมบรรณด้วยรัตนะ เหมือนลัมบัตแห่งท้าว
 ลักกเทวราชฉนน อึ่งเราก้เปนกษัตริยมุทธาภิเศก แลลวก็ดำดามารถ
 ทงราชโอรสเด้าเขากักดาหาญชาญชัย คงจะไปมีความลุ่มลัดดีแน่แท้ ๆ
 ซ้ำแต่ลัมมิตเทวดา ถ้ากระนั้น เชิญพระองค์ทรงทำที่ควรทำเถิด

พระเจ้ายลราช จึงรับสั่งให้พระโพธิสัตว์เข้ามาเฝ้า แลวให้แต่ง
 พระองค์ทรงเครื่องแลว ให้ด้วยพระกระยาหารแลวตรัสล่อนว่า พระเจ้า
 ดุงใคร่จะทอดพระเนตรเห็นพ่อ รับสั่งมาว่าให้พ่อไปเฝ้าพระเจ้าดุง พ่อ
 จงไปยังสำนักพระเจ้าดุง พ่อไปแลวจะได้ครองราชลัมบัตของพระเจ้าดุง
 เมื่อพ่อได้ครองราชลัมบัตแลว จงทำความดั่งเคราะห์แก่นักปราชญ์แด
 เหล่าสุรเส่นา ราชลัมบัตนั้นก็จะเจริญยง ๆ ขึ้นไป พระเจ้ายลราช
 ประทานโอวาทโดยนยหนแลว จึงจุ้มพิศพระเคียรเกล้าพระโพธิสัตว์แลว
 ตรัสว่า ดูกรพ่อ พ่อจงไปโดยสวัสดิภาพเถิด แลวสั่งให้ไปกับ
 ชัยทัตตอำมาตย์แลวทวามุขพราหมณ์

พระมหาสัตว์เจ้า ถวายนภิวาทพระราชมารดาบิดา ทำปทักษิณ

เด็กรักก็เด็กรักดำเนินไป พระราชมารดาเด็กรักตามล่องพระมหาสัตว์จนถึงศีรษะ
 บันได มีพระอัครสุดสนิสน์ โหดโหดมพระพักตราจึงมีเส้าว่า ดูกกรพอ
 พอไปถึงแล้วจงรีบกลับมาหา มารดาบ้าง ครั้นถึงดังนั้นแล้วเมื่อพระมหาสัตว์
 เด็กรักกับพระเนตรแล้ว พระนางเชอกก็เด็กรักกับเขาราชนิเวศน์ พระมหา
 สัตว์กับมหาชนบริวาร เด็กรักออกจากนครสถานไปถึงฝั่งสมุทรจึงเด็กรัก
 ดูนาวา ไซ้ใบแฉ่นไปในมหาสมุทร

เมื่อนาวาแฉ่นใบไปได้เจ็ดวัน ก็ไม่ดำมารถจะข้ามสมุทรต่อไปได้
 แผ่นกระดานนาวาก็แยกแตกทำลายไป นาวาก็จมลงไปในกลางสมุทร
 เทลหดวง มหาชนทั้งปวงกร้องไห้ปริเทวนา ต่างก็หมัดการบวงสรวง
 นานาเทพยดาแล้วกล่าวคาถาน่า

มหาพुरुหมสัมา	มหิทฺธิกา	กจฺจายถ	สุมฺเหสฺสุร
เทวสัมา	จนฺทเทวา	รวีเทวา	สมุทฺเทวา
อมฺเห	อิโต	หรถ	โน
		สรณญจ	ตุมฺเห โหถ ๑

ความว่า ข้าแต่เทพยดาเจ้าทั้งหลาย คือท้าวมหาพुरुหมผู้ทรงมหิทฺธิ
 แดพระอัครสุดสนิสน์ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระสมุทรเทวดา
 ขอท่านทั้งหลายช่วยนำพาพวกข้าพเจ้าไปให้พบมหาสมุทร นดวยเถิด ขอ
 ท่านทั้งหลายจงมาเป็นที่พึ่งแก่พวกข้าพเจ้าเถิด

ก็ฝ่ายพระมหาสัตว์เจ้า จะใดทรงกรรแสงปริเทวนานมัดการเทพยดา
 นั้นหาไม่ พระองค์ทรงทราบที่นาวาแตกแล้ว จึงขย้าน้ำตาถกรวดเข้า
 กับสัปปี เด็กรักอิมแล้วเอาผ้าเนื้อดีสองผืนชุบน้ำมัน ผูกพันกับพระองค์

มุนี ทรงชนชักระดานว้ายน้ำไป ครั้นทอดพระเนตรเห็นมหาชนซึ่งเป
อาหารแห่งมัจฉาชาติ ทรงกอบปรัดวยพระกรุณา ทรงพระดำริหว่า เมื่อ
เรายังมีชีวิตอยู่ ลัดวเหต่านจงอย่าได้ตายเลย แลวก็ทรงประทานแผ่น
กระดานให้ แก่มหาชนที่ไม่อาจจะข้ามสมุทรได้

คราวนั้น ชยทัตตอำมาตย์เป็นคนสันนิชิตตพระองค์ไปด้วย เมื่อจะ
ทูลห้ามพระมหาสัตว์เจ้า จึงกล่าวคาถาที่ ๑ ถวายดังนี้ว่า

เนส ฌมโม มหาราช เตสึ ตวุทาสิ ผลกั

เต เนตถ มรณึ เสฏฐิ ปสฏฐิ อตตการณา

ความว่า ข้าแต่พระมหาราช ซึ่งพระองค์ทรงประทานแผ่นกระดาน
แก่มหาชนเหต่านนเลย ขอนไม่เปนยุกติกรรมเลย พระองค์จะปลงชีวิต
ให้ ในหมู่มหาชนเหต่านนหาประเสริฐไม่ ความตายเพราะเหตุของตนเอง
ขอนประเสริฐดีกว่า

พระมหาสัตว์เจ้า ได้ลัดบคำของชยทัตตอำมาตย์นั้นแล้ว จึงตรัส
คาถาที่ ๒ ดังนี้ว่า

อริยานั ปสฏฐโ จ เอโส มจฺโจ อณฺณสุส การณา

โย โมเจสิ ปเร ทุกฺขา สพฺพมจฺจานมุตฺตโม

ความว่า ดูกรชยทัตต ลัดวผู้ใดใดเห็นผู้ อุตองทุกข ช่วยปลด
เปลื้องให้พนทุกข ลัดวผู้นั้นนับว่าประเสริฐกว่าสัตว์ทังปวง นี้เป
กรรมอันพระอริยเจ้าสรรเสริญนัก

ชยทัตตอำมาตย์ เมื่อจะกราบทูลห้ามพระมหาสัตว์ ตามชัตติยกรรม

อก จังกถาวคาถาที่ ๓ ถวายดังนี้ว่า

ธนี จเช กุลตถาย कामสฺสทถาย ตํ กุลี

คามิ ชนปทตถาย อตฺตตา พสฺนุชรํ

ความว่า ชรรมดาภษตฺรยยอมดะเดี่ยชงทรพยเพอรกษาทระกุด ถึง
จะเดี่ยตระกุดกไม่ไหเดี่ยบ้าน ถึงจะเดี่ยบ้านท่านกไม่ไหเดี่ยชนบท ถึง
จะเดี่ยแผ่นดินท่านกไม่ไหเดี่ยพระองค์

พระมหาสัตว์เจ้า เมื่อจะตรัสสอนชยทตคอำมาตย์ จึงตรัสประภาษ
ว่า ตกรชยทตคผู้สหาย ขอปรนนิบัติอย่างท่านว่านี้ เปนประเวณี
แห่งภษตฺรยสำมัญ หาใช่เปนชรรมดาของพระโพธิสัตว์ไม่ ชรรมดา
พระบูรพโพธิสัตว์ ไต่เห็นทุกชของผูอื่นแล้ว จะไต่เอือเพอต่อชวคของ
คนไม่ ย่อมชวนชวายประโยชนคนแดประโยชนคนอื่นเปนหัวหน้า แต่
ประโยชนผูอื่นยอมเปนที่เคารพนบถของพระโพธิสัตว์เหตานั้น เพราะ
เหตุนั้นท่านอย่าห้ามเราเดย เมื่อจะทรงแ่ดตงชรรมแก่ชยทตค จึงตรัส
คาถา ๓ คาถา (ที่ ๕-๕-๖) ดังนี้ว่า

สยํ ชีวนฺตํ สกฺกนา	ปสฺสุ สพฺเพ วเน มิกา
ชีวนฺตํ ปุเร ชีรา จ	สนฺโต สดฺตหิเต รตา ฯ
จิตฺตํ องฺคณฺจ ปาณณฺจ	ตํ ชารีสฺสุ หิตาย จ
โส หิ สนฺโต พหุสฺสจฺจ	สนฺตาเรสฺส สเทวกํ ฯ
อิมินา สารหิเนน	กาเยนาปี กตณฺณนา
อหนฺตํ นฺน ยํ ลาภํ	ลภิสฺสามิ สยํ ชฺวํ

ความว่า นกแดงผู้ดีตัวแดงทุกทั้งปวงในป่า ย่อมเป็นอยู่ด้วยลำพัง
ตนเอง ก็สัตว์มนุษย์ มีปรีชาในปางก่อน ท่านยินดีในกิจเกือกกุดแก้สัตว์
เป็นอยู่

ชีวิตจิตที่ใจอวยวะของมนุษย์นั้น จะดำรงอยู่ได้ก็เพราะความเกือก
กุดกัน เพราะว่าตัวเรานั้นนับว่าเป็นสัตว์มนุษย์ จักยังดีตัวมากมายกับเทวดา
ให้ข้ามพ้นจากสังสารวัฏ

ตาโกโตเป็นของถาวรยั่งยืน เราจักได้ตาถนุนด้วยรูจักใช้กายอันหา
สาระมิได้ นี้โดยแน่แท้

พระมหาสัตว์ตรัสอยู่กับชยทัตตอำมาตย์อย่างนั้นแล้ว ทรงว่า ยข้าม
มหาสมุทรไป ด้วยกำลังพระพาหามดุจดังว่าที่อนทอง

ในถิ่นมีคำปจณาถามว่า ไฉนพระมหาสัตว์เจ้า จึงต้องมาจมน้ำอยู่
ในกลางสมุทรเล่า มีคำวิสันหาแก้วว่า พระมหาสัตว์ต้องมาจมน้ำด้วยผล
กรรมที่พระองค์ทรงทำไว้ในปางก่อน อุทธาหรณเรองนี้ นักปราชญ์พึง
ทราบ โดยนัยที่ใดกล่าวมาแล้วในสุตทนต์ชาดกนั้นว่า

อดีเต พาราณสียิ ๗ ล ๗ ในอดีตสมัย ที่เมืองพาราณสี มี
ผิวเมียสองคน วันหนึ่งพากันไปเดินหน้าทณงนท มีสามเณรน้อยรูปหนึ่งช
เรื่อน้อย ๆ พายเดินหน้าอยู่ สองผิวเมียเห็นสามเณรแล้ว ใครจะหยอก
เธอเล่น จึงกระทุ่มน้ำให้เป็นลูกคณน เรื่อนน้อยนั้นครันถกคณนชดแล้ว
ก็จมน้ำไป เมื่อสามเณรจมน้ำอยู่นั้น มหันตทุกข์ก็เกิดขึ้นแก่สามเณร

ต้องผัวเมียเห็นแล้ว ก็ช่วยกันกร้ออมล้อมเนรชนบนเรือ ต้องผัวเมีย
 ได้ทำกรรมไวเท่านี้ ต้องไปตกนรกอยู่ถึง ๕๐๐ ชาติ เพราะเหตุนี้พระ
 อาจารย์เจ้า จึงได้กล่าวคาถาว่า

มาวมณฺเฑธ ปาปสฺส น มตฺตํ อากมิตฺสฺสตี
 วิปากํ วิปุลํ หุตฺวา มหาทุกฺขมาวหาตี ฯ

ความว่า บุคคลไม่ควรดูหมิ่นต่อบาป ว่าบาปมีประมาณน้อยนักจัก
 ไม่มาถึง คือว่าจักไม่ให้ผล ผลแห่งบาปประมาณน้อย ให้ผลแรงกล้า
 นำความทุกข์มากมาให้

ฝ่ายชายทศตอำมาตย์ ถูกลูกคิดนชักกพัดตจากมหาสัตว์ ดอຍไปจน
 ทราบเท่าถึงไปศปรนศร ชนจากมหาสัตว์ได้แล้ว มีกายชบสอมมาก
 เพราะอดอาหารมานานถึง ๗ วัน จึงบิดผ้าดำผูกนุ่งด้วยผ้าผืนหนึ่ง ห่ม
 ด้วยผ้าผืนหนึ่ง ค่อย ๆ เติรไปยังหนทางใหญ่

เวลาใกล้รุ่งคืนวันท้าวพระมหาสัตว์แตกจมน้ำนั้น พระสุตตกิตตี
 ราชเทวีพระชนนีพระมหาสัตว์ ทอดพระเนตรเห็นพระสุตบินว่า มีบุรุษผู้
 หนึ่ง ดำส่นกายดำนย่นตาแดงนุ่งผ้าแดง มือถืออาวรุคมกดาแดงมาถึง
 จึงอุคกระชากพระราชเทวีให้อุคตานภาพ แล้วควักพระเนตรเบื้องขวา
 ตัดเอาทกชณพาหาผ่าพระอุระดวงเอาดวงหญทัยได้แดงก็ไป พระราชเทวี
 ก็สดุ้งค่นพระบรรทม ทรงนึกปรารมไปว่า เราเห็นดังรายตามกนก
 อนตรายจกมแก้ตัวเรา หรือแก้พระราชดำมี หรือดังชบศตกกุมารประการ
 ไตหนอ ตำรึห์พตางพระนางก็เสด็จไปเฝ้าพระเจ้ายศจราช กราบทูลพระ

ดุ้บัคตทุกประการ พระเจ้ายศราชทรงทราบแล้วตรัสปลอบพระราชเทวี
 ว่าคุณพระนางผู้เจริญ เธออย่าได้คิดวิตกไปเลย ซึ่งฉันเห็นเช่นนั้น บาง
 ที่จะเป็นเพราะชาติเก่าเรืบจะมีเหตุการณ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งก็หาไม่ ตั้งแต่
 มาพระราชากับพระมเหสี ทรงปรารภถึงพระราชโอรสแล้วก็กระเด็นเป็น
 ทุกชนกแล้วทรงบำเพ็ญทานแถมอริษฐานอุโบสถ มีหม้ออำมาตย์หอมล้อม
 เป็นชนิด เดี๋ยวนี้ประทับอยู่ณมหาศาลปราสาท

ฝ่ายชยทัตต์อำมาตย์ เดี๋ยวนี้ให้เข้าไปถึงพระนคร แล้วเข้าเฝ้า
 ถวายบังคมพระราชากราบทูลเรื่องพระมหาสัตว์เจ้าถวายให้ทรงทราบ
 พระราชชนกชนนี ก็เพียบพร้อมไปด้วยความโศกคืออุปตติวิโยคแล้วเสด็จลง
 คราวครั้งนั้น พวกอำมาตย์ฝ่ายหน้าแลข้าราชการฝ่ายใน พวกนั้นบอก
 แล้วร้องไห้เสด็จไปตามกัน ดูจลาลวณอนตองดมยุคนั้นชวาทหักขาดไปณนั้น

เนื้อความโดยยังมีได้ปรากฏ ส้มเด็จพระสุคตเมื่อจะประกาศความ
 นนให้แจ้งชัด จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

สาลาว สมปมททิตา   มาลุเตน ปมททิตา

เสนติ ปุตตา จ ทารา จ   ยสราชนิเวสเน ฯ

โอโรธา จ กุมารา จ   เวสียานา จ พุราหมณา

ทาหา ปคฺคยห ปกฺกณฺฑุ กสฺมา โน วิชฺชเหสฺสตีติ ฯ

ความว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาชนทั้งปวงบังนตาอยู่ในเรือนหดวง
 แห่งพระเจ้ายศราช คือตลกหดวงเมยหดวง แด่ตำรวจราชกุมาร พ่อค้า
 แด่พราหมณ์ทุกถ้วนหน้า บันดาที่รูช้าวพระมหาสัตว์แล้ว ก็พากันร้องไห้

เลี้ยงเซ่งแซไปทั้งวัง กัดงเกิดอกเลือดสดบทัพทอดกันไป อุปมัยเหมือน
ด้าถวนอนหกทบทอด ด้วยกำลังยุคนรชาติฉนั้น

ฝ่ายพระสุตคกิตตราชเทวี คอยพนัดตชนมาแจ้งอุฐฐาการประทับนั่ง
ทอดพระเนตรเห็นชยทตคอำมาตย์เฝ้าอยู่ตรงพระพักตรา เมื่อจะถามข่าว
พระราชโอรส จึงดำรัสพจนคาถานี้ว่า

ชยทตฺต มิตฺโต อาสี มม ปุตฺตสุส เสวโก
พาลปญฺตี วิสญฺโฆ โอหาย ปุตฺตี อากฺโข ฯ
อมจฺโจ สห ชาโตสี มม ปุตฺเตน จ คฺโข
นิมฺกุคฺคิ ชลมชฺเฌ ตี กถิ นุ จชฺชิ เอกกิ ฯ

ความว่า ดูกรชยทตค ตัวท่านเป็นสหชาติกับโอรสของเรา สนิชชิต
ชมกันมาแต่ยังเป็นพาลทารก ตัวท่านได้เป็นมิตรดีหาย ทั้งเป็นอำมาตย์
ราชเสวกของโอรสเรา เมื่อไปก็ไปกับลูกเรา เหตุไฉน ท่านจึงส่งลูก
เรามาเลี้ยง ปล่อยให้ลูกเรานั้น จมน้ำในกลางทะเลอยู่คนเดียวเด้า

ชยทตคอำมาตย์ ได้สดับเส้าถวนราชเทวีดังนั้น ก็เกิดความละอายใจ
นึก หัวใจดังจักแตกออกเจ็ดภาค นัยน์ตาฟุ้งไปด้วยอัสสุรารว เมื่อจะ
ทูลเด้าเรื่องราวของพระมหาสัตว์ภวายอีก จึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระแม่
อยู่หัวเจ้า พระราชโอรสนั้นสามารถจะเปิดองพระองค์ให้รอดได้ ขณะ
เมื่อนาวาจะจมนั้น ท้าวเชอกโคตระเตรียมพระองค์ ทรงเส้าหน้าคาด
กรวดแล้ว ทรงภาษาชูปน้ำมน ครั้นแล้วก็เกาะแผ่นกระดาน ปรารภจะ
ข้ามพระมหาสมุทรกับข้าพระองค์ ครั้นทรงเห็นมหาชนอนหากะดานจะช

ว่ายังมีได้ ทรงประทานแผ่นกระดานของพระองค์แก่มหาชนเหล่านั้น ข้า
 พระองค์ทูลห้ามหลายครั้งก็มทรงเชื่อฟังหวังพระทัยต่อโพธิญาณ ประ
 ทานแผ่นกระดาน แล้วทรงพระโลมหนัก ปรีดา ว่ายข้ามมหาสมุทรด้วยกำลัง
 พระพาหาของพระองค์ ครั้นถูกระลอกซัดก่ด้าซาพระบาทกับราชโอรสก็
 พลัดกัน ข้าพระองค์นั้นใคร่จะตายเสียในกลางสมุทร อัครัยบุราณกต
 กรรมที่ท้าวไวหากอุปถัมภ์ จึงมิได้ถึงความตาย สู้ฝืนคณตมมาถึงพระ
 นครนไต้ อนึ่ง ข้าพระองค์เป็นคนบุญน้อย จึงไม่อาจติดตามพระราช
 โอรสไปได้ ขอนักหน้าเห็นว่าเป็นคนอกตัญญู

พระสุตตกตตราชเทวี ได้สดับกิริยาอาการของพระราชกุมารแล้ว
 ทรงพระโลมพิลาบว่าไรว่า ดูกรพ่อดังขบัตต ไฉนพ่อมาทำมารดาให้
 อนาคตายณเดยว พ่อพลัดพราจากมารดาไปครั้งนี้ เป็นเหตุด้วยพระเจ้า
 ดุงประ โดมพ่อด้วยอกรรมเหี้ยแตรราชสมบัติ ชรอยว่าเวรานุเวรกรรม
 มารดาได้ท้าวไวเกาก่อนมาตามทัน น่าสังเวชนักหนา เวรกรรมย่อมไม่
 ตะเวณผู้ใดเลยเทยวหนอ พระนางเชอทรงกรรแดงพิลาบต่าง ๆ แล้ว
 กราบทูลพระราชดำมว่า ข้าแต่พระมหाराช หม่อมฉันปราศจากโอรส
 แล้วมิอาจที่จะดำรงชีวิตต่อไปได้ หม่อมฉันจะขอทูลลาไปเที่ยวลี้บหา
 ตามริมฝั่งสมุทร ถ้าพบพระเกศา พระนชระ พระอัญริ แดกเดวระตั้ง
 หนึ่งของพระเจ้าลูกแล้ว จะจัดแจงทำจตุกรเก็บเอาพนมมาเฝ้าเดย แล้ว
 หม่อมฉันจะพึงใจนเข้ากลางเพลิง ให้ม้วยมอดไปกับโอรส

พระเจ้ายัสราชตรัสห้ามว่า ดุกรพระนางเชอผู้เจริญ เธอจะไป
 เทียวแสวงหาโอรสจึงงดไว้ก่อน เธอได้ นิมิตรแต่สำนักสมุทเทวดาก่อนแล้ว
 จึงค่อยไปต่อภายหลัง แล้วให้หาลูปุณณพราหมณ์ปุโรหิตเข้ามาเฝ้าตรัส
 ว่าท่านจงไปยังฝั่งสมุทร ทำบวงสรวงแก่เทวดา ขอให้เหตุนั้นพระเจ้าลูก
 จะเป็นประการใด ลูปุณณพราหมณ์ปุโรหิต ก็ไปทำตามพระราชดำรัส
 ตั้ง สมุทเทวดานั้น ก็แสดงกายให้ปรากฏแล้วบอกเหตุว่า ท่านจงไป
 กราบทูลพระราชราชาว่าอย่าทรงไศกเสีร้เลย พระราชาจึงได้ประสับกับ
 ราชโอรส เทพยดาจกนำพระราชไปในโถมานทวิบ ด้วยกุศุมวิมาน
 ครั้นเมื่อราชโอรสอภิเศกแล้ว เทพยดาจกพาพระองค์กลับมายังนคร
 ของพระองค์ ออก

ครั้นเมื่อราชตรีว่างแล้ว พราหมณ์ปุโรหิตก็กลับมากกราบทูลพระ
 ราชาคำเทวดาบอก พระราชาทรงสดับแล้วก็ทรงพระโสมนัส ตรัส
 คาทานว่า

องครสุส จิรทญฺจสุส ปุตตโสภกคคินาภูสี

อิทานิ สงฺคโม ชาโต เทวดา จ ปวทติ

ความว่า เมื่อดูกของเรามีได้เห็นกันนาน ไฟคือความไศกถึงลูกเฝ้า
 เรายังนัก บดินเทวดาบอกว่าจะได้พบกันแล้ว ครัดตั้งนแล้วจึงรับสั่งให้
 หาราชเทวดามาเฝ้า ครัดเดาเนอความตามที่เทวดาบอกให้ทราบทุกประการ

อก พุราหฺมโน ฝ่ายวทวามุขพราหมณ์ ซึ่งเป็นสหายไปกับ
 พระมหาสัตว์นั้น ครั้นระลอกใหญ่พัดพาตอยไป พอเวตาเซาก็ถึง

โดมานทวปณฝั่งสมุทร ชนฝั่งใดแลวกก็เดินไปยังหนทางใหญ่ ตรงเข้า
 ไปยังราชอุทยาน ดงอาบน้ำในสระโบกขรณี แดเก็บผลไม้ในสวน
 บริโภคแล้ว ก็ชมนอนบนมงคตดีดา คนเฝ้าสวนนั้นเที่ยวเดินไป ได้
 เห็นพราหมณ์นั้นหลบอยู่ จึงเดินเข้าไปดูให้ดูจนแล้วถามว่า ท่าน
 เป็นใคร ฯ เราชื่อว่าวทามุขพราหมณ์ เป็นสหายของดั่งขบัตตกุมาร ฯ
 บัดนี้ พระลูกเจ้าเสด็จอยู่ที่ไหน ฯ พระลูกเจ้ามาดำเฝ้าดำเดี่ยวกัน
 ดำเฝ้าอัมปปางในกตางเขต พระลูกเจ้าดอยนำหายไปแล้ว คนเฝ้าสวน
 ๘๘ กรีบพาพราหมณ์นั้นเข้าไปเฝ้าพระเจ้าโดมานทวป ๗ ทอดพระเนตรเห็นวท
 มุขพราหมณ์ตรัสถามว่า ข้าวคราวของพระราชกุมารนัดดาเป็นอย่างไร
 บ้าง วทามุขพราหมณ์กรองไห้แล้วกราบทูลว่า พระราชนัดดามาในดำ
 ดำเฝ้า ๗ แดกจมลงในมหาสมุทร หาอาหารที่จะเสวยบมิได้ พระเจ้าข้า
 พระเจ้าโดมานทวปกับอนงค์เสนาเทวี ได้สดับทราบความแล้วก็ทรง
 พระกรรแสงรำไห้ พวกอำมาตย์ฝ่ายหน้าแดชาราชการฝ่ายในพากันส่งยาย
 ๘๙ ผมตบอกรองไห้ พระราชเทวีกราบทูลพระราชดำมีว่า ข้าแต่พระมหाराช
 พระราชกุมารเขยยังทราบบัญญัติ เสด็จมาเพราะส่งราชดำสั่งไปเรื่องใด
 เรื่องนั้นเป็นโทษผิดของเราทั้งสิ้น พระราชาตรัสว่ากรรมตาดีตัวที่เกิด
 มาจะได้พ้นกรรมวิบากไปไม่มีเลย ก็แต่ว่ามหาบุรุษผู้สมบูรณ์ด้วยตาดี
 ๙๐ ดกษณะยังไม่ถึงกาลควรจะตาย เมื่อจะปลดอบพระราชเทวี ตรัสคาถา
 ๙๑
 ๙๒

ตทา ตํ สีสลสมุปนฺนํ ชมฺมมฺมฺจฺจํ สจฺจวาทีนํ

ปาเลตฺติ มจฺจุโน มุขา เทวตา ว ชลตฺติมฺมฺจฺจํ

ความว่า คราวนั้น เทพยดาผู้คงอยู่เหนือชด จะต้องเฝ้ารักษา

พระราชันดดา ผู้สมบุรณด้วยศีล ดำรงอยู่ในธรรม ผู้กล้าคำสัตย์จริง

ไว้จากปากมฤตยูราชโคตเทยว

พระราชอาทรผู้ปลดอบราชเทวณนแล้ว ให้พราหมณ์บริโภคอาหาร

ประทานที่ให้อยู่ว่า ดูกรวทวามุชะ นิเวศน์นะของพระเจ้ายัสราชท่านได้

พบเห็นอย่างใด นิเวศน์นะของเราเหมือนกันอย่างนั้น วทวามุชพราหมณ์

รับราชดำรัสแล้ว ก็ออกจากที่เฝ้าเข้าไปนั่งตามสบาย นึกถึงพระมหา

สัตว์ชนมาน้ำตาก็ไหลคิดในใจว่า คำใดกเขาพูดว่า ใจของพราหมณ์ไม่

เหลวไหล ขอนหาจริงไม่ ถ้าใจพราหมณ์ดจริงแล้ว เมื่อเราพดตพราก

จากบิยส์หาย ไฉนใจของเราไม่แห้งหายไปด้วยเล่า นี่หัวใจของเราซึ่ง

แข็งกระด้างเหมือนอย่างเพชรณน คิดณนแล้วกตเคยนตนเอง เมื่อม

กายดำบากด้วยอดอาหารมาหลายวัน ก็นอนหลับอยุทนน

ณขณะนั้น พระรัตนวตราชชดา ทรงเครื่องอาภรณ์จะเสด็จไปเฝ้า

พระราชบิดา ครนลัดตบเรองราวพระมหาสัตว์แล้ว ก็เปิดองเครื่องเสด็จ

ทรงกรรแสงให้ ระบายอัสล้าสปล้าสรอื่น ๆ เสร้าไครกถึงพระมหาสัตว์

นางบัตวิกาคนไซ้ทูลห้ามว่า พระแม่เจ้าจะไครกเศร้าทำไม พระสังขบัตต

ก็อยู่ไกล ทำไมพระแม่จะเห็นเล่า ดูกรเจ้าบัตวิกา หัวอกสัตว์ทวาศนา

น้อยกยอมจะเดือตรอื่นเปนธรรมดา ๆ ข้าแต่พระแม่เจ้า อย่าตรวัดตงนเดย

พระแม่เจ้ามโกลศมบัตกมาก ทงมบุญหนักศักดิ์ใหญ่ เป็นราชธิดาของ
 พระเจ้ายศราช จะว่าวาสนาน้อยอย่างไร ๆ ดกรแม่บัวกา ถาว่าม
 วาสนามากแล้ว พระภัสตาก็จะมาให้เห็นหน้า นึกมาหายไปทงให้เรา
 เป็นหม้าย ๆ ซ้ำแต่พระแม่เจ้า ๆ พระราชบิดาก็ยังมีได้ประทานใหญ่ ^๕อัน
 ก่อน จะเรียกว่าเป็นหม้ายอย่างไรได้ ๆ เจาบบัวกา เราเป็นหม้าย
 จริง ๆ พระแม่เจ้าซาใครยกพระแม่ให้แก่พระดั่งชบัตตเมื่อไร ๆ เจ้า
 บัวกา ^๕เมื่อก่อนพระราชบิดาทรงปฏิญาณไว้ว่า เราจะให้ราชธิดา
 แก่พระดั่งชบัตตกระนั้น ๆ พระแม่เจ้า ^๕ตั้งแต่ปากเป่าเท่านั้นจะ
 เป็นหลักฐานอย่างไร พระนางรัตนวดีตอบว่า ปฏิญาณวาจาอันยอม
 เป็นยุดติธรรมของกุดบุตรทั้งหลาย เมื่อนางเธอจะแสดงปเวณัธรรม จึง
 ตรัสคำคาถาว่า

สกี ปจันติ ราชานโน สกี ปจันติ พุราหุมน

สกี กณฺญา ปจยนติ เอโส ฌมฺโม สนนตโน

ความว่า ธรรมตากษัตริย์ยอมตรัสคราวเดียว พราหมณ์แสดหญิงก็
 ย่อมพูดจริงคราวเดียว หาแปรผันเป็นอย่างอื่นไม่ ธรรมนี้เป็นของ
 เก่าสืบ ๆ มา

นางบัวกาทูลว่า พระแม่เจ้านับว่าพระราชบิดาประทานแก่พระดั่งช
 บัตตแล้ว แต่พระแม่แสดพระดั่งชยังหาได้ประสพบกกันไม่ ^๕รัตนวดีตอบ
 ว่าพระดั่งชถูกเจ้าได้ประสพบกกับเราแล้ว ^๕นางบัวกาทูลถามว่า ได้

พบกันที่ไหน รตนวัตต์ตอบว่า ไต่พบกันในระหว่างฝันเห็น นางบัลลิกา
 ทูลว่าพระแม่เจ้า เป็นบ้าเพราะความรักเดียวแล้ว รตนวัตต์ทรงดำริห์ว่า
 อับลวกานปากกถาด้ามาน พุทประจารเราว่า เป็นบ้าหลงรัก เราก็จักไม่
 ดำารภพดัดตัดขาดจากพระเจ้าลูกเดียวได้ ดำริห์แล้วจึงตรัสว่า ดุกร
 บลวกา ความรอนใจของเราทวชนมากนัก แม่บัลลิกาจงไปที่สระบัว
 เก็บเง้าแดดอกบัวมาให้เราเดินให้เพลินใจสักหน่อย นางบัลลิกาทูลว่า
 หม่อมฉันจะทงพระองค์ไปเสียอย่างไรได้ รตนวัตต์ตรัสว่า พระลูกเจ้า
 อยู่เป็นเพื่อนเรามี ไม่เป็นไร เจ้าจงไปเถิด นางบัลลิกาลุกจากอาสนะ
 แล้วไป

รตนวัตต์ทอดพระเนตรเห็นรูปวาดพระมหาสัตว์ในแผ่นดินทอง พระเนตร
 นองไปด้วยอัสสัสตลอดแล้วบ่นพร่ำว่าพรพรรณว่า ข้าแต่พระลูกเจ้า โทษ
 กรณสิ่งใดของหม่อมฉันม้อยหรือ พระองค์จึงไม่ทรงตรัสปราไธยกับ
 หม่อมฉันบ้าง หรือส่มุททเทวดาเล่าโถมไว้ จึงไม่เสด็จมาให้หม่อมฉัน
 เห็น ถึงเป็นเช่นนั้นก็ยังไม่บอกข่าวมาถึงหม่อมฉันเลย อนึ่งได้ยินว่า
 พระลูกเจ้าเป็นพุทชังกรู หวังจะโปรดสัตว์ทั่วไปไม่เลือกหน้า ทำไมไม่
 ทรงพระเมตตาแก่หม่อมฉันผู้ชนคนเดียวเล่า ถึงพระลูกเจ้าจะไม่ไยดีมา
 ทงหม่อมฉันไว้ ให้เป็นหมาย จึงไม่เสด็จมาบนเทาทุกษหม่อมฉันหรือ
 พระลูกเจ้าฉันพระชนมเสียดจริงจงกระมัง เมื่อพระองค์เสด็จไปปรโลก
 แล้ว หม่อมฉันจะประโยชน์อะไรด้วยโภคแลชวิตเล่า พระลูกเจ้ามา
 ต้องอันตรายในสมุทร์ ก็เพราะเหตุตัวหม่อมฉัน นางเชอว่าพรพรรณ

ฉันแล้ว จึงเอากุษาทำให้เป็นบ่วงผูกเข้ากับเสา อภิวัตพระบาทลูกเจ้า
แล้วตรัสว่า ข้าแต่พระลูกเจ้า หม่อมฉันขอตามไปเป็นทาสีบำเรอ
บาทพระองค์ในปรโลก ด้วยสัตว์ร่างกายนี้

คราวนั้น พระพิไฉยของรัตนวตชอว่าวชยายนออยู่ประตูห้องนาง
ก็เผดอไปไม่ทันดู ครั้นเห็นภรรยาของรัตนวตแล้ว ร้องไห้หน้าตาไหล
ร้องทูลห้ามว่า นางทาริกาเช่นนี้จะฆ่าตัวตายตามภักดีดาหามีประโยชน์ไม่
รัตนวตเข้าไปใกล้แล้ว เอาหัตถ์ลูบแดดบพระอุระตรัสสอนตนว่า ท่าน
อย่ากลัวเจ้าจกได้ ไปร่วมกับสังขัตตแน่ แล้วนางเธอก็ปรารถนาที่จะให้
พระสวของตนเข้าไปในบ่วง

ณขณะนั้น วิชยาชาติวงศ์ผดุนมา เข้าไปประคองรัตนวตด้อยพาหา
ทั้งสองร้องห้ามว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า ไฉนเล่าพระองค์ทำกรรมด่าหัด
อย่างนี้ ที่พระองค์ทรงทำน่วมการแล้วหรือ รัตนวตตรัสว่า ซึ่งเราทำ
เห็นไม่ควรอย่างไร พระลูกเจ้าเชอส์ละชีวิตเพราะกิจประสงค์เรา ฉันใด
เราจะละชีวิตเพราะกิจประสงค์ของพระเจ้าลูกฉันนั้น วิชยาชาติทูลว่า
พระองค์สละสัตว์ร่างกายเพื่อต้องการอะไร รัตนวตตรัสว่า เราสละสัตว์
ร่างกายเพื่อหมายว่า จกได้ ไปประสบบพบกับพระเจ้าลูกในปรโลก วิชยา
ชาติทูลว่า ซึ่งพระแม่ตรัสอย่างนั้นหาชอบไม่ หม่อมฉันได้สดับมาว่า
พระสวมาดัมพุกเจ้าทรงภายิตไว้ว่า ผู้ใดผู้หนึ่งบำเพ็ญทานรักษาศีล
ประพฤติธรรมความชอบไว้ ความที่จะได้ประสบบพบกับของผู้นั้น จก
เป็นผลสำเร็จดังประสงค์ นางวิชยาชาติเมื่อจะทูลสอนต่อไป จึงกล่าว

คาถาถวายว่า

เยน ตูวิ สห ปุณฺณานิ กโรนฺตีปิ ปติพฺพตา
เตน จ ปิยสํวาสํ ปรโลเก ลภิสฺสตี

ความว่า พระองค์^๑ รุจกปรนนิบัติ^๒แล้ว ได้บำเพ็ญบุญกับพระสังฆ^๓องค์
โต พระองค์^๔ ก็รักใคร่^๕ ย่อมรักกับพระสังฆ^๖องค์นั้น

รัตนวดีทรงสดับอนุสาสน์^๑ของนางวิชชาชาคนั้นแล้วกษัตริย์คิดว่า ดู
กรมแม่ เราจักทำตามโอวาทแม่ ฝ่ายนางบัณฑิต^๒วิกาคนไซ้ เก็บได้
รากเง่า^๓บัว^๔เป็นต้นแล้ว ก็นำไปจะถวายรัตนวดี นางชาตชอ^๕อูลล์^๖ยนต์
ผู้หนึ่ง จึงร้องทูลว่า ดูกรบัณฑิต^๗วิกา ไฉนเจ้า^๘ทั้งเจ้านาย^๙ไว้องค์^{๑๐}เดียว
ไปเที่ยว^{๑๑}เดี่ยวได้ นางบัณฑิต^{๑๒}วิกาตอบว่า โทษกรรม^{๑๓}ของฉัน^{๑๔}ไม่มี^{๑๕} ฉัน^{๑๖}ไปตาม
คำ^{๑๗}เจ้านาย^{๑๘}ไซ้ รัตนวดี^{๑๙}คิดว่า ดูกรแม่^{๒๐} แม่^{๒๑}อย่า^{๒๒}โกรธ^{๒๓}เขา^{๒๔}เลย ถ้อย
คำ^{๒๕}ของ^{๒๖}บัณฑิต^{๒๗}วิกา^{๒๘}พูด^{๒๙}นั้น^{๓๐}จริง แล้ว^{๓๑}แสดง^{๓๒}ความ^{๓๓}ที่^{๓๔}นาง^{๓๕}บัณฑิต^{๓๖}วิกา^{๓๗}หา^{๓๘}โทษ^{๓๙}มิ^{๔๐}ได้ ตั้ง
แต่นั้น^{๔๑}มา รัตนวดี^{๔๒}ราชกัญญา ทรง^{๔๓}บำเพ็ญ^{๔๔}ทาน^{๔๕}รักษา^{๔๖}ศีล^{๔๗}หา^{๔๘}แล้ว^{๔๙}มา^{๕๐}ทาน
อุโบสถ^{๕๑}ศีล เพื่อ^{๕๒}ทรง^{๕๓}อุทิศ^{๕๔}ผล^{๕๕}ถวาย^{๕๖}พระ^{๕๗}มหา^{๕๘}สัตว์^{๕๙}เจ้า

มหาสัตโต ส่วน^๑พระ^๒มหา^๓สัตว์^๔เจ้า ครั้น^๕ให้^๖แผ่น^๗กระดาน^๘แถม^๙หา^{๑๐}ชน
ใน^{๑๑}กต่าง^{๑๒}มหา^{๑๓}สัตว์^{๑๔}ปัด^{๑๕}เปิด^{๑๖}อง^{๑๗}ให้^{๑๘}พ้น^{๑๙}จาก^{๒๐}สัตว์^{๒๑}ร้าย^{๒๒}มมัง^{๒๓}กร^{๒๔}เป็น^{๒๕}ต้น^{๒๖}แล้ว ก็
ทรง^{๒๗}รำ^{๒๘}พึง^{๒๙}ว่า เรา^{๓๐}ได้^{๓๑}ให้^{๓๒}ทาน^{๓๓}ดี^{๓๔}แล้ว^{๓๕}หนอ^{๓๖}ตั้ง^{๓๗}นั้น^{๓๘}แล้ว ก็^{๓๙}ทรง^{๔๐}บว^{๔๑}น^{๔๒}พระ^{๔๓}โษษ^{๔๔}ฐ
ด้วย^{๔๕}น้ำ^{๔๖}เค็ม ทรง^{๔๗}อธิษ^{๔๘}ฐา^{๔๙}น^{๕๐}อง^{๕๑}คือ^{๕๒}อุ^{๕๓}โบ^{๕๔}สถ^{๕๕}แล้ว ก็^{๕๖}ง่าย^{๕๗}ข้าม^{๕๘}ไป^{๕๙}ด้วย^{๖๐}กำ^{๖๑}ดัง^{๖๒}พระ
พา^{๖๓}หาด^{๖๔}วง^{๖๕}ไป^{๖๖}ได้ ๗^{๖๗} วัน^{๖๘}ถึง^{๖๙}ฝั่ง^{๗๐}เกาะ^{๗๑}โต^{๗๒}มา^{๗๓}ทวิ^{๗๔}ป พอ^{๗๕}เพ^{๗๖}ธา^{๗๗}เย^{๗๘}น^{๗๙}ก^{๘๐}ชน^{๘๑}จาก^{๘๒}ท^{๘๓}เด
ได้ บิด^{๘๔}ผ้า^{๘๕}สา^{๘๖}ฏุก^{๘๗}แล้ว^{๘๘}ก็^{๘๙}นุ่ง^{๙๐}ด้วย^{๙๑}ชาย^{๙๒}ข้าง^{๙๓}หนึ่ง^{๙๔}ห่ม^{๙๕}ด้วย^{๙๖}ชาย^{๙๗}ข้าง^{๙๘}หนึ่ง^{๙๙}ประ^{๑๐๐}ทับ^{๑๐๑}หนึ่ง

อยู่ในร่มไม้ ทรงเศสนโคตพระหัตถ์ทั้งซ้ายขวา พักพอหายเหนื่อยหย่อน
 หนึ่งแล้ว ทรงพระดำเนียรไปตามหลังหาดทรายอันขาวคล้ายกับแผ่นดินเงิน
 ทอดพระเนตรเห็นฝูงช้างฝูงเนื้อฝูงนกอันเที่ยวเล่นกับญาติพวกพ้องของตน
 ก็ทรงพระดำริหาว่า ฝูงช้างฝูงเนื้อฝูงนกเหล่านี้ มิได้มีค่าคณุนั้นหมาย
 ในธรรมเลย แต่มันยังมีความดีเหนามีได้ระพวกพ้องของตน ส่วนเรา
 เปนมนุษย์ พระมารดาได้อุ้มท้องประคองมาถึง ๓๐ เดือน ครั้นคลอด
 จากครรภ์สมมโนรณปราณาแล้ว ก็อุ้มนำมาบำรุงรักษาด้วยขรรษาอัน
 บังเกิดแตก อาน้ำบ่อนขาววันละสามเวลา บำรุงรักษามาด้วยความ
 ยากจนเคิบใหญ่ถึงเพียงนี้ เรายังละทิ้งพระมารดาผู้มีพระคุณมาได้
 เพราะเหตุจะใคร่ได้ซึ่งหญิงและราชสมบัติ เมื่อพระโพธิสัตว์ทรงระลึกถึง
 พระมารดาอันทรงพระกรรแสงกรวญคว่ำหน้าพระอิสสุชตเค็มพระเนตรเวทนา
 ที่พระองค์ทูลลาตั้งนี้แล้ว ก็ทรงพระโคกมาถึงพระบิดามารดาด้วยความ
 กตัญญูกตเวทิต้องปริเทวนาการนำส่งสารเปล่งกระแฉ่เสียงเป็นคาถาดังนี้

อมมา	สุตฺวา	นิมุคฺคิ	มิ	จิริ	รตฺตาย	รุจฺจติ
อหุตฺมรตฺเต	จ	รตฺเตวา		นทิว	อวสุสฺสตี	
ปุตฺตโสเกน	กปณ			หตฺตปุตฺตาว	เชนุกา	
สุตฺวา	ตาโต	นิมุคฺคิ	มิ	จิริ	รตฺตาย	รุจฺจติ
ปุตฺตโสเกน	กปณ			หตฺตปุตฺโตว	กฤษโร	
สา	นุน	กปณ	อมมา	วิสิน	หทยมทฺทิตา	
ปุตฺตโสเกน	สนฺตตฺตา			มณฺเณ	เหสฺสา	ทิวฺจฺจตา

โส นูน กปโณ ตาโต	วิลินหทยมทฺทีโต
ปุตฺตโสเกน สนฺตตฺโต	มณฺเฑ เหสฺตา ทิวฺกโต
กั กฤษฺสสี สา อมฺมา	กั กฤษฺสสี โส ปิตา
อตฺตโน ปุพฺพกมฺเมน	สมุทฺทสฺส นิมฺกฺคโต
ปุตฺตโสเกน สนฺตตฺโต	มณฺเฑ เหสฺสา ทิวฺกโต
ปาเท หตฺเถ น ปสฺสามิ	ปีตุ เม สห มาตุยา
ยํกิญฺจิตฺติ กตํ ปุณฺณํ	จิรํ รตฺตาย สํขตํ
ตสฺเสว อนุภาเวน	โหตุ อมฺมาย โสตฺถิ เม
ยํกิญฺจิตฺติ กตํ ปุณฺณํ	จิรํ รตฺตาย สํขตํ
ตสฺเสว อานุภาเวน	โหตุ ตาตสฺส โสตฺถิ เม

ความว่า พระมารดาแด่พระบิดาของเรา ถ้าได้ทรงฟังข่าวว่าลูก
 ต้องล้มจมในมหาสมุทรแล้ว ก็จงทรงพระไศกาอาตุรจนเที่ยงคืนหรือ
 ตลอดรุ่งขึ้นเวลายืดยาวนาน พระฤทัยก็จะเหือดแห้งเหมือนนนทธารเมื่อ
 ฤตุคิมหันต์ เปนกำพร้าน่าสงสารด้วยความโศกภัยถึงลูก ดุจแม่
 โคนมแด่พระยากษัตราที่ลูกหาย น่าสงสารพระมารดาบิดาทังสองจะมี
 พระฤทัยดุจตั้งบับให้เหือดวอดตายเดือดร้อนด้วยความโศกถึงลูกรัก นานที่
 พระองค์จักถึงทิวงคตทั้ง ๒ พระองค์ พระมารดาบิดาทัง ๒ จงทรงกระทำ
 ประการใด ที่ลูกต้องล้มจมลงในมหาสมุทร ก็เพราะบุพกรรมของตน
 เอง พระมารดาบิดาทัง ๒ นานที่จะ โศกเศร้าถึงลูกจนเสด็จถึงทิวงคต ลูก
 จะมีได้เห็นพระบาทแด่พระหัตถ์พระบิดาทังพระมารดาอีกแล้ว บุญกุศล

อันใดที่ถูกไต่ทำแต่ตั้งดมไว้สิ้นกาลนาน   ขออานุภาพบุญนั้นจงบันดาล
ให้พระมารดาบิดามีความสว่างดีเกิด

เอวี ปรีเทวิตวา พระบรมโพธิสัตว์ทรงปริเทวนาการว่าไรฉนี้แล้ว
กณพระองค์ดำรงไต่ด้วยกำลังปกติชานญาณ   ทรงอาวัชนาการนี้ถึง
ทานของพระองค์อยู่

ตทา ปุณณมื่ออุปสโถ คราวนั้นพอเป็นวันอุโบสถ ดิถีที่สืบห้า
พอพระอาทิตย์อัสดงพระจันทร์ กชนมาในอากาศ

คราวนั้นมีพราหมณ์คนหนึ่งไม่ใจแต่ในการเป็นนักเลง จนต้องเป็น
ฉนี้เขาตั้งแค้น   เจ้าฉนี้ทักทวงหนักเขาก็ไม่สามารรถจะใช้ให้ได้   คิดจะ
ฆ่าตัวเสียให้ตาย   จึงออกจากเมืองในเวลารাত্রเข้าป่า   ทำเชือกให้
เป็นบ่วงถือไปด้วย   ไปจนถึงที่ใกล้พระโพธิสัตว์แล้วก็นั้นไปบนต้นไม้
เอาเชือกบ่วงผูกกิ่งไม้เข้าแล้วก็เริ่มจะผูกคอ

คราวนั้นพระโพธิสัตว์ยืนอยู่ใกล้ ๆ   ได้เห็นพราหมณ์ผู้นั้นแล้วก็ทรง
พระกรุณา   เมื่อจะตรัสห้ามพราหมณ์มิให้ฆ่าตนเองจึงกล่าวเป็นคาถาว่า

สุทูลลภี มนุสฺสตี   ปตฺถิตี อปเรหิปี

ปุณฺณกมฺเมน ลทฺชพฺพิ   กิमतฺถิ มตฺมิจฺจตี

ความว่า   ความเกิดเป็นมนุษย์หาได้ยากอย่างยิ่ง   ต้องทำบุญจึงจะ
ได้   คนอื่น ๆ เขาต้องการ   ทำไมท่านจึงอยากตาย

พราหมณ์ได้ยินเสียงพระโพธิสัตว์ก็เหลียวซ้ายแลขวา   ก็แต่เห็น
พระโพธิสัตว์ด้วยแสงพระจันทร์ส่องสว่าง   จึงนึกในใจว่า   บุรุษนี้ชรอย

จักเป็นมหาสัตว์ มิใช่คนต่ำช้า สามารถจะบันเทาทุกข์ของเราได้ จ้า
 เราจะไปหาบรูษณ์ คิดแล้วก็ทงเขือกบ่วงเดี่ยวแล้วลงจากต้นไม้ ไปสู่สำนัก
 พระโพธิสัตว์ เต่าเหตุการณ์ของคนให้ฟัง ในระหว่างที่จะเต่าแต่เห็น
 พระขำมรงค์ที่พระหัตถ์ของพระโพธิสัตว์ส่องวง ก็บังเกิดโดยเจตนา
 คิดหาอุบายจะเปิดองณื แล้วคิดต่อไปว่า เราสามารถจะเปิดองณืแต่
 เดียงดุกเมียของเราได้เพราะอาศรัยขำมรงค์รัตนอันหาคามีได้นั้น เราจะ
 คิดฆ่าบรูษณ์เดี่ยวให้ได้ คิดแล้วก็เต่าเหตุต่อไปว่า ข้าแต่ท่านมหาบรูษณ์
 ข้าพเจ้าเป็นณืเขาอยู่แฉ่นหนึ่งไม่สามารทจะหาใช้เขาได้ เพราะเหตุณื
 จึงคิดจะฆ่าตัวเดี่ยว ขอท่านใดกรุณาช่วยปลดเปิดองณืข้าพเจ้าด้วยเถิด
 ครั้นพระโพธิสัตว์รับว่าจะช่วย พราหมณืก็กล่าวต่อไปว่า ขอท่านช่วย
 ปลดเปิดองณืของข้าพเจ้าด้วยขำมรงค์รัตนอันหาคามีได้นั้น

ดี สุตฺวา มหาสตุโต พระมหาสัตว์เจ้าได้ทรงฟังแล้ว ก็ทรงรับ
 ว่าดีแล้วดีแล้วพราหมณื เราจะให้สำเร็จมโนรทความปราถนา ดุกร
 พราหมณื ด้วยความช่วยเหลือขอให้เป็นบัจจยได้สำเร็จแก่พระดีพัพพ
 ญตญาน ครุสัตว์งนี้แล้วจึงทรงภาษิตเป็นคาถาว่า

ททามิ น วิกรมปามิ	ยิ มิ ยาจสี พุราหุมน
สนตํ นปฺปตฺติคฺยุหามิ	ทาเน เม รมตี มโน
อิมินา มุตฺตทาเนน	โหตุ สพฺพญญุตฺติ มม
อนาคเต ตารยณฺโต	นิพฺพานํ สุขเมญฺจิจฺฉิ

ความว่า ดุกรพราหมณ์ ท่านขอสิ่งใดเราจะยอมให้จะมีได้วันไหน
จะไม่ช้อนของที่มี ใจของเรายินดีอยู่ในท่าน ด้วยอำนาจที่เราให้แหวน
มุกदान ขอบให้เป็นปัจจัยให้สำเร็จพระดีพัพัญญุตญาณข้ามจากวิภูตังสาร
โนอนาคคกาดกายหน้า พระนิพพานเป็นสุขที่เราปราถนายิ่งนัก

ครั้นทรงเปล่งวาจาดังนั้นแล้ว ก็ตรัสว่า ดุกรพราหมณ์ ท่านจงไป
โดยสบายเถิด

พราหมณ์จึงกล่าวว่ ข้าแต่ท่านมหาบุรุษ ประเทศบ้านประกอบ
ด้วยภัย พรุ่งนี้ข้าพเจ้าจักเข้าไปในพระนครกับด้วยท่าน

พระมหาสัตว์จึงตรัสว่า ท่านจงคาคกาดตามประมาณของท่านเถิด
พราหมณ์จึงถามว่า ข้าแต่ท่านมหาบุรุษ ท่านเป็นใครมาจากไหน พระ
โพธิสัตว์ราชากุมารจึงตอบว่า เราเป็นคนเดียวดำเภาพึ่งขึ้นจากทะเลได้
เดี๋ยวนี้เอง พราหมณ์จึงกล่าวว่ ข้าแต่ท่านมหาบุรุษ ท่านเห็นดีเห็นชอบ
มานาน ขอเชิญนอนบนตักข้าพเจ้า พักผ่อนให้สบายเถิด

ตามปรกติพระโพธิสัตว์เจ้าเป็นผู้ไม่ระแวงแถมมีพระทัยดี ทรงเห็น
ว่าพราหมณ์นั้นจะตอบแทนคุณก็มีได้ดังดี จึงบันทึกบนตักพราหมณ์
พราหมณ์เห็นพระโพธิสัตว์หลับแล้วจึงรำพึงว่า จะคิดอุบายอะไรดีหนอ
จึงจะได้แหวนในนิ้วมืออีกวง ๑ จึงคิดได้ว่าถ้าเราควักลูกตาเดียวทั้งสอง
ข้างก็จะหนีไปได้ตามสบายใจ คิดแล้วก็เอามือทั้งสองควัดรวบพระ
โพธิสัตว์ควักลูกพระเนตรออกเสีย

พระมหาสัตว์เจ้าได้เสวยเวทนาเป็นอันมาก ก็คิดว่าพราหมณ์เข้าไว้
ด้วยพระพาหาทั้งดั่งช้าง พระองค์ทรงพระกำลังมากดั่งช้างดำรบ
พราหมณ์เข้าไว้แน่นเหมือนดั่งหีบอ้อย พราหมณ์ได้รับความเจ็บปวด
เห็ดประมาณก็ตกใจกลัวความตาย เมื่อจะร้องขอให้พระโพธิสัตว์เป็น
ที่พึ่งบ่วงกนอินทราย จึงกล่าวเป็นคาถาว่า

กตาปราโธ ทุมเมโธ ตายสสุ อนุกมฺปกโ

วิสรุกขิว โรเปตฺวา รุหนิ นาภินินฺทติ

ความว่าข้าพเจ้าผู้เสถาบัญญัติได้ทำความผิดแล้ว ขอท่านจงอนุเคราะห์
ค้ำคานบ่วงกนอินทรายด้วยเถิด เหมือนบุคคลปลุกคนไม่พิษ ย่อม
ไม่คัดทอนคนไม่ทิ้งอองงามเจริญแล้ว

เมื่อพระมหาสัตว์จะปลดอบพราหมณ์มิให้ต้องวิตก จึงตรัสเป็น
คาถาว่า

มยาปิ ตฺวํ สกึ ทิฏฺฐโจ ตปฺปสิ สุริยมณฺฑลเ

ยถาสึ ตฺวํ พุรหุเม สติ ฐมฺเม น ทกฺขสิ

ความว่า ดูกรพราหมณ์ ตัวท่านแม่เราก็คงได้เห็นครั้งเดียว ท่าน
มิได้เห็นกรรมแห่งดีบุรุษทั้งหลายชนิด ท่านก็จะได้รับความเดือดร้อน
เหมือนในดวงพระอาทิตย์ชนิดนั้น

พระโพธิสัตว์ปลดอบพราหมณ์อย่างนั้นแล้ว ก็วางพราหมณ์นั้นเสีย
แล้วถามว่า ทำไมท่านจึงทำทุกขให้แก่เราถึงเพียงนี้ พราหมณ์จึง
ตอบว่าข้าพเจ้าอยากได้แหวนวงที่๒ นั้นอีก พระมหาสัตว์จึงตรัสว่า ตัว

เราไม่มีพอใจในการให้ทานโดยแท้ แหวนวงเดียวจะมีประโยชน์อะไร
 ถ้าท่านบอกแต่เพียงแต่เดิมแล้วเราก็จะให้ทั้งหมด ครบดังนั้นแล้วเมื่อจะทรง
 ประกาศถึงจากเจตนาจึงตรัสเป็นคาถาว่า

สเจ สีสีปี จกขุณี มิสปี รุธิริปี จ
 ยาเจยฺย หทยญฺจาปี ทเทยฺยํ น วิกรมเปยฺยํ
 จิตฺตโต องฺกโต เจว ปิยพนฺธุหิ พฺราหฺมณ
 ทานํ ปิยตรํ มยฺหํ ทานเ เม รมติ มโน
 กุลีโน ปิยโต ปิตี ทานํ ปปโปติ นนฺทิตฺตุ
 ชยํ ตถาปี พุทฺธตฺตํ ทิปทุตฺตมุตฺตโม

ความว่า ถ้าหากว่าใครจะมาขอศีรษะ, จักษุ, เนื้อ, เลือด, แด
 ดวงหทัย เราก็จักให้มิได้หวั่นไหวเลย ดุกรพราหมณ์ เรารักทาน
 ยิ่งกว่าจิตต์ ใจร่างกายแต่เผ่าพันธุ์ที่รัก ใจของเรายอมยินดีในการให้
 ทาน ความอิมใจยอมเกิดแก่คนผู้ มีตระกูลเพราะความรัก ทานยอม
 ถึงซึ่งความเพ็ดเพิดน แม้ถึงพระพุทฺธเจ้าผู้ประเสริฐสูงสุดกว่าเทวดา
 มนุษย์ ไตตรัสรู้เป็นพระพุทฺธเจ้าผู้ มชยชนะแล้วก็เหมือนกัน

เอวํ โส เวทนี วิกุมมฺเภตฺวา พระมหาสัตว์เจ้าทรงระงับ
 เด็ยซึ่งเวทนาอย่างนั้นแล้ว เมื่อจะทรงบดตอดัดหนาทประกาศบัจจยแห่ง
 พระดีพพิณฺณคณฺยาณ จึงประทานพระอำมรงค์แก้วอินทนิลให้แก่พราหมณ์
 พราหมณ์ก็รีบเร่งมันเทงใจว่าไต่เพียงชั่วคโดยสวัสดีแล้วก็กลับไปจากที่นั้น

ตทา พลวปจฺจุเส คราวนั้นพอเป็นเวลาปัจจุสมัยพวกโจรประมาณ
 ๕๐๐ คนซึ่งคอยปล้นตามหนทาง ต่างเที่ยวแอบแฝงอยู่ตามพุ่มไม้เป็นคั่น
 ยืนคอยตคนที่จะมาเดินไป พบพราหมณ์คนหนึ่งจากจบควแยังแหวน
 จากนมอกควกลกตาทั้งสองของพราหมณ์นั้นเลย แลวนำพราหมณ์ผู้
 ประทุษร้ายมิตรนั้นไปสู่สำนักพระราชานันตราย
 ก็แตะครงนหยงมพรานป่าสองนาย คนหนึ่งชื่อราชสีห์ คนหนึ่ง
 ชื่อกฤษกร พรานทั้งสองนั้นอาศัยอยู่ในที่ใกล้กำแพงสวนหลวงของพระ
 เจ้าแผ่นดิน พออรุณขึ้นพรานทั้ง ๒ ก็เตรียมธนูศรเที่ยวล่าเนื้อไปในป่า
 เที่ยวไปโดยลำดับจนถึงที่ที่พระโพธิสัตว์นั่ง เห็นพระโพธิสัตว์แล้วจึง
 เข้าไปถามว่า ข้าแต่เจ้า ทำไมจึงมานั่งอยู่ที่นี้ พระโพธิสัตว์ตอบว่า
 ข้าพเจ้าดำเภาแตก ฟังชนจากทะเลได้เมื่อวานนี้ พรานทั้งสองจึงถามว่า
 ทุกขทงน ๆ ใครทำให้ พระโพธิสัตว์ตอบว่า กรรมแต่กาลปางก่อน
 ทำให้ พรานทั้งสองคนได้ฟังแล้วจึงคิดในใจว่า ควรจะเชยชมคำ
 สุภาษิตเช่นนี้เราไม่เคยฟัง คนที่เป็นสัตว์บุรุษเช่นนี้เราควรจะคบหาสมาคม
 ไว้ คิดแล้วจึงพูดว่า ข้าแต่เจ้า เราทั้งสองคิดจะใคร่ปฏิบัติท่าน ๆ สามารถ
 จะไปเรือนเราได้หรือไม่ พระโพธิสัตว์ตอบว่าท่านอย่าเข้าใจว่าเราไม่มี
 เท้าที่จะเดินไป พรานทั้งสองก็เชื่อเชิญก่อนแล้วจึงจับมือพระโพธิสัตว์
 พาไปสู่เรือนชำระล้างแผลตาที่บอดทั้งสองข้างได้ยาหาอาหารให้บริโภคน
 ภาตที่นอนให้ ปฏิบัติรักษาดูแลด้วยกรรมเป็นคั่นอนประกอบด้วยเมตตา
 พระมหาสัตว์ได้รับความปฏิบัติเช่นนี้ ล่วงมาสองสามวันก็หายคตาจาก

โรค พราหมณ์ทั้งสองจึงบอกแก่พระโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่เจ้า ที่อยู่นับ
 แคนมาก ท่านมานั่งบริโภคอาหารในทันทีแล้วเวลาพักผ่อนกลางวันควร
 ไปนั่งที่มณฑลคีตาภายในสวนอุทยาน พระโพธิสัตว์ตอบว่า ตามใจท่าน
 ทั้งสองเถิด ตั้งแต่บัดนั้นมาพราหมณ์ทั้งสองก็ให้พระโพธิสัตว์อาบน้ำแด่บริโภค
 อาหารแต่เวลาเช้าทุก ๆ วัน แล้วจึงพระโพธิสัตว์เข้าไปสู่สวนอุทยานให้
 นั่งอยู่ที่มณฑลคีตา พอพระอาทิตย์อัสดงก็พากลับมาเรือน

คจุนทุเต ปน กาลนทุเร ก็แต่ในระหว่างเวลาที่ล่วงไปอยู่
 ณวันหนึ่งนางรัตนวตราชกัญญาประทับอยู่ในพระราชวังมิได้มีความรื่นเริง
 พระทัยสักเวลา นางปราถนาจะไปสู่สวนอุทยาน เพื่อจะบันเทิงความ
 กระสี้กระสាយรำคาญไต่บ้าง จึงเสด็จออกนอกพระนครด้วยบริวารเป็น
 อันมาก ฝ่ายพวกกรรมวงทั้งหลายก็วิ่งไปข้างโน้นข้างนี้ ห้ามกันพวก
 ผู้ชายมิให้มาปะปน

เวลานั้นพระโพธิสัตว์นั่งอยู่บนมณฑลคีตาได้ยินเสียงร้องห้ามกันคนเช่น
 นั้น จึงถามพราหมณ์ราชดีห์แลดูบุตรทั้งสองคนว่าเสียงอะไร พราหมณ์
 สองจึงบอกว่า ข้าแต่เจ้า นางรัตนวตราชกัญญาของข้าพเจ้าจะเสด็จ
 ประพาสสวน เสียงอีกที่กั้นคือเสียงตำรวจห้ามกันผู้ชาย พระโพธิสัตว์
 ตอบว่าข้าแต่ไม่เห็น พราหมณ์ทั้งสองจึงกล่าวว่า ตัวท่านถึงเป็นชายก็จริง
 แต่ตาบอดจึงอยู่ที่นี้แหละ พระโพธิสัตว์จึงถามว่า ดูกรนาย ประเทศ
 นี้คือโธมานทวีปใช่หรือไม่ พราหมณ์ทั้งสองก็บอกว่าใช่แล้วต่างก็หัดกไป

ฝ่ายนางรัตนวงศ์เสด็จเข้าไปในส่วนหลวงแล้ว เทียบประพาสชมสวน
อุทยานอันประดับด้วยไม้นอกมีประการต่าง ๆ ทอดพระเนตรสระโบก
ขรณอนาคาชาศด้วยปทุมห้าประการ มีน้ำใสสะอาดปราศจากมลทินเต็มอ
ด้วยสระในหิมวันตประเทศ ประดับด้วยเต่าปาลามีพรรณต่าง ๆ ทั้ง
ทรงสัตว์เลี้ยงสัตว์กษัตริย์อันรืองชานอย่างไพเราะ แต่ก็ไม่สามารถจะบันทึก
ซึ่งความโศกถึงพระโพธิสัตว์ได้

ฝ่ายนางบัณฑิตกาปราธนาจะให้พระราชธิดาเร่งรีบพระหฤทัย ก็เสด็จ
ไปทางโน้นทางนี้เที่ยวหาดอกไม้แถมผลไม้นานมีใครเคยเห็นมาถวาย ไป
แต่เห็นพระมหาสัตว์นั่งอยู่ที่แผ่นศิลาแต่ไกล จึงคิดว่า นั่นใครหนอ แล้ว
เดินเข้าไปถามว่า ท่านคือใคร พระโพธิสัตว์ตอบว่า ข้าพเจ้าเป็นคน
ต่ำเภาแตก นางบัณฑิตกาได้ฟังดังนั้นจึงกลับมาหานางรัตนวงศ์ทูลว่า ข้าแต่
พระแม่เจ้า บุรุษคนนั้นเป็นคนต่ำเภาแตก รูปร่างงดงามนักหนา แต่
นัยตาพิการนั่งอยู่ที่แผ่นศิลานั้น นางรัตนวงศ์จึงตรัสว่า พระลูกเจ้าถูก
ต่ำเภาแตกอย่างว่า เออกรูชนนเห็นจะมีอยู่เป็นเพื่อน มาเราจะพากัน
ไปดู ตรัสแล้วก็เสด็จไปยังสำนักพระมหาสัตว์ ทอดพระเนตรเห็นแล้วก็
ไม่รู้จัก ความที่โศกก็หายไป เกิดความปริตาดด้วยสามารถบรรพดีเนหะ
แล้วประทับอยู่ตรงพักตราพระมหาสัตว์ นางบัณฑิตกาพูดว่า ข้าแต่เจ้า
พระราชธิดารัตนวงศ์ของฉันท่านเสด็จมาขอถามข้อความกะท่าน พระ
มหาสัตว์ตรัสว่าขอบใจจะถามอะไรจงถามไปเถิด รัตนวงศ์ราชธิดาตรัส
ถามว่า ใครทำทุกข์ให้แก่ท่านจนเสียดา พระมหาสัตว์ตรัสว่า ฉันทำ

ตามวรชของฉนเอง รัตนวัตตครัดถามว่า อะไรรู้เรียกว่าวิชิ พระมหาสัตว์
ครัดว่า กรรมเก่าอย่างใดมี กรรมเก่าอย่างนั้นและเรียกว่าวิชิ ครัด
ฉนแล้ว เมื่อจะแแต่ตงกรรมเทศนาครัดคาถาว่า

อตตนา ยิ กติ กมมิ	วิปากิ อญญาชาติสุ
อนุกุติ อิติ ตสส	ผลิ กมมิ อิติ กติ
ยิ หิ กโรติ ปุริโส	กาเยน วาจา มนสา
ติ หิ ตสส สกิ โหติ	ตลจ อาทาย กจุนหิ

ความว่า บุคคลทำกรรมใดไว้ด้วยตน วิปากผลนั้นตามสนองไป
ในชาติอื่น ผลกรรมนั้นหม่อมฉนได้ทำแล้ว แท้จริงบุรุษทำกรรมใดไว้
ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยน้ำใจ กรรมนั้นเทยว้อมเป็นของบุรุษผู้นั้น ๆ
จะต้องพากรรมนั้นไปด้วย

รัตนวัตตครัดถามว่า ความพลตพรากนี้ใครทำให้แก่ท่านเล่า พระ
มหาสัตว์เจ้าครัดว่า ความพลตพรากจากเผ่าพันธุ์อื่นเป็นที่รัก หม่อมฉน
ได้ทำแก่ผู้อื่นไว้ในกาลก่อน หม่อมฉนนั่นจึงได้ความวิโยค พืชที่บุคคล
หว่านไว้อย่างไร ย่อมจะให้ผลอย่างนั้น รัตนวัตตได้สดับกรรมเทศน์เท่า
นี้ ก็มบิตได้มนัสแล้วครัดว่า ถอยคำที่ท่านกล่าวนี้ไพเราะจับใจ แล้ว
ครัดไชนางบัตวิกาว่า เจ้าจงไปหีบทองพันหนึ่งมาเร็ว ๆ นางบัตวิกา
รีบไปหีบสุวรรณพันหนึ่งมาถวายรัตนวัตต ๆ จึงประทานให้แก่พระมหาสัตว์
แล้วครัดว่า ข้าแต่เจ้า สุวรรณพันหนึ่งนี้ ฉนบูชาสุภาษิตของท่าน ท่าน
จงรับเอาไว้เถิด พระมหาสัตว์ดำริหว่า เรารูแต่จะให้ท่าน รัตนวัตตกลับ

จะมาให้ท่านเรา เราจกรับไว้อย่างไรได้ ดำริห์แล้วจึงห้ามเสียว่า ข้า
 แต่แม่เจ้า พระองค์ออกพระราชตามบัญญัติการมาก เปนแต่ประทาน
 พระวาจาเท่านั้นพอแล้ว สุวรรณนั้นอย่าประทานเลย รัตนวดออนวอน
 ว่าข้าแต่เจ้า สุวรรณนั้นสมควรแก่ท่าน ท่านจกรับไว้ด้วยความอนุเคราะห์
 เกิด พระมหาดัตตดำริห์ว่า บิยส์หายผู้มอุปการคุณแก่เรามืออยู่ เรา
 จกรับสุวรรณพินหนึ่งนี้ไว้ดีของคณบิยส์หายเกิด ดำริห์แล้วก็แบฝ่าพระ
 หัตถซึ่งไม่เคยแบ เพื่อจะรับสุวรรณนั้นไว้

นางบัตวีกาแบฝ่าพระหัตถแล้วทูลแก่รัตนวดว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า
 ฝ่ามือของเจ้าเปนตายตั้งช้ ที่จะเปนพระสังขัตตตฤเจ้ากรรมัง รัตนวด
 จึงทอตพระเนตรแล้วดำริห์ว่า ใครจะรู้จักว่าเป็นใครแน่ แลวิกัประทาน
 สุวรรณพินหนึ่ง แก่พระมหาดัตต ๆ ทรงรับแล้วก็วางไว้ใกล้พระองค์
 รัตนวดประทานทองแล้วก็ถอยออกมาห่างหน่อยหนึ่ง จึงปรึกษากับนาง
 บัตวีกาว่า ตกรับัตวีกา ทำไฉนเราจกรูจักว่าผู้ นี้ เปนพระสังขัตตแน่
 นางบัตวีกาพูดว่า ข้าแต่แม่เจ้า ควรจะเอารูปแผ่นทองมาเทียบเคียงดู
 ปรึกษาคกลงแล้ว นางบัตวีกาก็ ไปหยิบรูปแผ่นทองมาถวายรัตนวด ๆ
 ทอตพระเนตร เปรียบเทียบดู แลวิกัยังสงสัยเพราะ รูปจริงวิกต พระเนตรไป
 ภายหลังจึงรับสั่ง ให้หาตวาทวามุขพราหมณมาเฝ้า แลวิกับอกว่ามีหญิง
 อยู่บนมังกคตส์ดาท่านรู้จักหรือไม่

ตวามุขพราหมณ เห็นพระกุมารแต่ไกลก็จำได้ วิ่งเดินเข้าไปใกล้
 ครวญคร่ำรำไรร้องบอกว่า จงมาเถิดนี้และพระสังขัตตบิยส์หายของเรา

คราวนั้น สนมกำนัลนางในแด่พระรัตนวัตเป็นประธาน ก็ปริเทวนาการ
 ว่าจะ ฝ้ายวทวามุขพราหมณ์ แลดูพระพักตร์พระมหาสัตว์แล้วทูลถามว่า
 ใครทำทุกข์ ให้พระองค์เสียพระเนตร พระมหาสัตว์ตรัสว่า ดุกรพราหมณ์
 ท่านจงนั่งเสียเถิด ท่านยังท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ หารัฐเรื่องนี้ไม่
 เมื่อพระองค์จะทรงแสดงปฐมทุกข์ จึงตรัสคาถาว่า

ภเว	วิจรมานานัน	สตุตานัน	กมฺมปจฺจยา
นิสฺสารณฺจ	กตํ ปุพฺพเพ	จกฺกเนมิว	อนฺเวติ
กมฺเมน	อนฺภูวติ	กมฺเมน	หนวธพนฺธิ
กมฺเมน	นานาภณฺนิ	ตสฺมา	วโร น อตฺถิ

ความว่า สัตว์ยังเที่ยวอยู่ในภพ ก็เพราะกรรมเป็นปัจจัย กรรม
 ที่ไม่เป็นสาระที่สัตว์ทำได้ ในก่อน ย่อมติดตามสัตว์ผู้ทำนั้นไป อุปมัย
 เหมือนกำกวงเกี่ยวพันตามรอยโคคนั้น สัตว์ย่อมเสวยทุกข์ก็เพราะกรรม
 การถูกตักถูกฆ่าถูกมตก็เพราะกรรม ที่ต้องกรรมภรณ์ต่าง ๆ ก็เพราะกรรม
 เพราะเหตุนี้ ไม่ควรตักฆ่ากันเลย เพราะว่ากรรมมีอยู่

คราวนั้น พระรัตนวัตตรัสว่า ดุกรบัณฑิตสาวไซ้ เจ้าจงรีบไป
 กราบทูลเรื่องนแก่พระราชบิดา นางบัณฑิตก็ไปยังราชสำนัก กราบทูล
 เรื่องราวพระมหาสัตว์แก่พระเจ้าองคุรราช ๆ กับอนึ่งเสนาเทวีทรงพระ
 ปรีดา จึงเสด็จไปยังสำนักพระมหาสัตว์ วทวามุขพราหมณ์เห็นสอง
 กษัตริย์เสด็จ จึงทูลพระมหาสัตว์ว่า พระมาตุจฉา กับพระดีศรีของ

พระองค์ได้เสด็จมาแล้ว จึงจับพระหัตถ์พระมหาสัตว์ ให้ถวายบังคมบาท
พระราชธาตราชเทวี

พระราชธาตราชเทวีเสด็จมาทอดพระมหาสัตว์แล้วกรวดแสงให้ พระราช
เทวีอนงค์เสนาทนต์กับคนนางในแลอำมาตย์ทั้งหลาย พากันร้องให้ทุก ๆ คน
ครั้นพระราชธาตราชเทวีได้เสด็จแล้วตรัสถามว่า ใครทำทุกข์ให้พระหัตถ์
พระมหาสัตว์กราบทูลว่า กรรมวิบากของตนทำทุกข์ให้หม่อมฉัน

ครั้งนั้นแล พระสุตตกกตชนันของพระมหาสัตว์ ได้แจ้งโดยนาวาได้
มาถึงท่าโตนานทวิปในวันนั้น พนักงานเฝ้าประตราชวัง ก็พากันกราบ
ทูลพระเจ้าอังกุราชให้ทรงทราบ พระเจ้าอังกุราชกับพระมเหสี ทรง
เปรมปรีดิ์เสด็จไปรับเสด็จ พร้อมด้วยมหันตบริวาร พระมหาสัตว์ทรง
ทูลว่าพระชนนีเสด็จมา ทูลวิงวอนพระเจ้าสูงจะขอไปเฝ้าพระมารดา
พระเจ้าสูงตรัสห้ามไว้ถึง ๓ ครั้ง แต่ก็ยังใคร่จะไปเพื่อประกาศการจะต่อ
พระชนนี เมื่อไม่สามารที่จะไปได้ เสดยนั่งนิ่งอยู่กับพระราชธา

ฝ่ายอนงค์เสนาทนต์กับบริวารเสด็จไปยังฝั่งสมุทร บังคมพระชนนีพระมหาสัตว์แล้ว เชิญให้เสด็จขึ้นประทับ
วอทอง นำไปยังสำนักพระราชกุมาร ครั้นพระราชมารดาเสด็จถึงราช
อุทยานแล้ว บริวารเสด็จลงจากสัตว์กาทรงดำเนียร โดยพระบาท ทอด
พระเนตรเห็นพระมหาสัตว์แต่ไกล ล่าวพระบาทเข้าไปใกล้พระมหาสัตว์
พระเจ้าอังกุราชตรัสว่า พระมารดาของพ่อเสด็จมาแล้ว พระมหาสัตว์
จึงอุฐฐากการไปค้อนรับพระมารดาแล้วถวายอภิวัต พระราชมารดาบังคม

พระราชาแล้ว ทรงคั่งเกล้าจุมพิตเคี้ยวเกล้าพระเจ้าดกทรงพระโศกา
 แล้วตรัสเล่าพระสุบินนิมิตรให้พระมหาสัตว์ฟัง ดุจน้อยทกถ่าวแล้วในหน
 หล่ง จึงรบสั่งว่าตงแต่นั้นแล้วมา มารดากรองให้ถึงพ่อทุกเวลา อดคำให้
 รักษาอุโบสถศีล ด้วยกระยาแต่เวลาเดียว ประนินบตอย่างนี้ ด้วยตั้ง
 ใจจะใคร่พบพ่อ บัดนมารดามาพบพ่อสมประสงค์แล้ว แต้นไปเบื้อง
 หน้าอชรามโร พ่อจงอย่ารู้แก่เจ็บตายเลย จงเจริญสุขสวัสดิ์เถิด
 คราวนั้น ราชบริษททั้งหลาย ได้ฟังดังนั้นจึงปริเทวนาของพระราช
 มารดา ต่างก็พากันร้องให้ พระราชเทวเมื่อดายความ โสกได้แล้ว
 ทอดพระเนตรดูพักตราพระมหาสัตว์แล้วตรัสถามว่า ใครทำทุกขให้แก่พ่อ
 พระมหาสัตว์ทูลว่า พราหมณ์คนหนึ่งทำทุกขให้หม่อมฉัน แล้วเล่าความ
 หนหลังให้พระมารดาฟัง พระราชมารดาด้บแล้วทรงพิดาบว่าไร ตรัส
 นัยคาถาว่า

อกตญญู พิโซ ลุทุโท ปุตุโตปิ สพพทายโก

เอวี กลุยานิ กริสฺส โลโก ทุพฺภิมการยิ

ความว่า พราหมณ์ นชง โสภเหตือประมาณ ลูกของเราให้ทรัพย์
 จนหมดสิ้น ทำคุณความดีถึงเพียงนี้ ยังไม่รู้จกคุณกดับประทุษฐุร้าย
 ลูกของเราได้

ณขณะนั้น พระเจ้าองกรราชทรงดำริหว่า ราชกุมารนมาเพื่อตอง
 การชิตาของเรา ได้มาถึงทุกขภยอนตรายอย่างนี้ เดิมเรากได้บัญญัติ
 ว่า จะให้ราชชิตาแก่นตดา แต่บัดตามาเสียจกษุไปกชงเถอะ เราควร

จะให้ธิดาของเราแก่เขา ดำริห์แล้วก็ประทานรัตนวดีราชธิดาแก่พระมหา
 ลักขณโดยโองการครั้นว่า ดูกรสังฆมณฑล รัตนวดีนั้นดุษฎียกให้เป็นบาทบริจา
 ริกาของพ่อ ตั้งแต่นั้นไป พระมหาสัตว์ถวายบังคมรับราชดำรัสทรง
 อนุโมทนา พระราชาจึงให้เชิญพระมหาสัตว์เข้าสู่ถึงกตนครกับราชธิดา
 ให้ประทับอยู่ในอสังกตปราสาทเต็มอศิวเทววิมาน กับพระรัตนวดี ๆ มี
 รัตตจริยาอันดี นับถือพระมหาสัตว์คุณเทวดา ประนนิบัติโดยเมตตา
 กายกรรมเป็นอาทิ

คเต กาลนตเร ครั้นเมื่อกาลล่วงไปภายหน้า พระเจ้าโศภิต
 ทูฐูราช จึงบังคมราชบุรุษว่า ท่านทั้งหลายจงนำขำมรงค์ศักดิ์ของวงษ์กับ
 ศิวอันชพรหมณ์ ไปถวายเป็นเครื่องบรรณาการ แต่พระเจ้าองกุรราช
 ราชบุรุษทั้งหลาย ก็ถือเอาขำมรงค์ศักดิ์ของวงษ์พราหมณ์มุตองจำ นำเข้า
 ไปยังพระนคร พระชาราษฎร์เห็นเขาจึงอัญชพรหมณ์มุตองจำมา ก็พา
 กันใจทยั่เพียงแข็งแข็งไป ฝ่ายว่าหญิงค่อมสาวใช้ของพระรัตนวดีนั้น ครั้น
 ได้เห็นเขาจึงอัญชพรหมณ์เดรมา จึงนำความไปทูลแก่พระรัตนวดี ๆ
 ได้ดีจ้อออกจากห้องใน เบ็ดดีหบัญญัติชรมหาดลปราสาท ยืนประทับจะคอย
 ถามเรื่องนั้น

ฝ่ายพระมหาสัตว์เจ้า ทรงพระดำริห์ว่า เราจักตมหน้าตาถกวอด
 แลวรับสั่งเรียกพระรัตนวดีราชเทวี ๆ มีทนต์ยนิ คอรับสั่งเรียกถึง ๒-๓
 ครั้ง พระรัตนวดีจึงได้ยนิรับสั่ง แลวถกวอดเขามาจดหน้าตาถกวอดที่โอชารัต
 ใต้ลงในชั้นทองคำ น้อมนำเข้าไปถวายพระมหาสัตว์เจ้า ๆ มีชคตยมานะ

คิดว่า รัตนวงศ์คหิณเรานักเกิดโถมหนีแล้วตรัสว่า ทุกขทั้งปวงเกิดมี
 แก่เราก็เป็นโทษของรัตนวงศ์นั้น แล้วทรงตดพอรัตนวงศ์ว่า ดั่งครคหิณ
 ดั่งคหิณ ๘ ประการ คือดั่งยามากจน ๑ ดั่งเป็นโรค ๑ ดั่งเฒ่าชรา
 ๑ ดั่งเป็นนักเดงสุรา ๑ ดั่งมือหงิกงอ ๑ ดั่งเป็นบ้า ๑ ดั่งทำการ
 งามไม่เป็น ๑ ดั่งไม่อาจทำการงานให้เกิดทรัพย์ ๑ ครคหิณแล้วห้าม
 เดียมใครบชนหน้าตาถกรวดไว้

ฝ่ายพระรัตนวงศ์เทวีเธอประสูติในมหาตระกูล ได้สดับวาจาพระ
 มหาตดพอตดพอ ก็มีความกตถวิลนักหนา ราวกีบว่าเหตุนี้จะทำลายไป ๗
 ภาคกราบลงแทบพระบาทขอขมาว่า ข้าแต่พระราชสามี ขอพระองค์จง
 อดโทษแก่หม่อมฉัน ๆ ถ้าดวงสังจิตตไปอื่นหาหนได้ยินไม่ พระนางเธอ
 จึงวอนขอโทษ ๒-๓ ครั้ง ท้าวเธอก็ยกมืออนุญาตให้ นางก็เสด็จไป
 เฝ้าพระราชมารดาบิดา กราบทูลความเรื่องนั้นให้ทรงทราบ พระราช
 มารดาบิดาตรัสแก่พระรัตนวงศ์ว่า ดูกรแม่รัตนวงศ์ แม่อย่าทำอย่างนี้ แม่
 รัตนวงศ์ประสูติในมหาตระกูล ไฉนทำความโถมหนีให้เกิดแก่สามีเล่า
 พระรัตนวงศ์กราบทูลว่า วนันและหม่อมฉันจักทำสัตย์สาบาน ให้พระ
 ราชสามีอดโทษจนได้

ถ้าคบบัน ครนพระรัตนวงศ์กราบทูลดังนี้แล้ว จึงให้นิมนตธรรมิก
 สมันพราหมณ์มา ให้นำนอตั้งกตมหาตดปราสาทคตถายอสูริวิมาน แล้ว
 เชิญพระราชบิดาให้ประทับณราชาอาสน์ ในท่ามกลางสมณพราหมณ์
 เหล่านั้น ฝ่ายพระอนงค์เสนาเทวี ประทับณอาสน์อันสมควรแล้ว จึง

ให้เชิญพระมหาสัตว์มาด้วยสัฎฐิกา ให้ประทับณอาคันนะสมควร ครั้นเมื่อ
 หม่อมหาชนประชุมแล้ว พระรัตนวงศ์ทรงนำข้าราชการองค์ทรงเครื่องสุวรรณพา-
 ภรณ์แล้ว ก็ทำสักการบูชารัตนตรัยด้วยประทักษิณเทยนเป็นต้น แล้ว
 ฝนพระพักตร์ต่อปริมณฑล ทำชัฎฐิกรเห็นอเคียรเกล้าอริษฐานว่า ความ
 นอบน้อมของข้าพเจ้า จงมแต่พระพุทธเจ้าทรงหลาย อหิ สามิเกน
 ปกุกโกสิตา ข้าพเจ้านเมื่อขณะพระราชดำมรับสั่งหา ได้ยินอยู่จะได้
 แกตงหงหามมีไต ข้าพเจ้าตั้งใจปรนนิบัติพระราชดำมมีไตบรมมาท อัน
 นี้เป็นความจริง ด้วยอำนาจความสัตย์จริงนี้ ขอให้พระเนตรเบืองซ้าย
 ของพระราชดำมี้ จงปรากฏขึ้นเป็นปรกตดังเก่า

ในระหว่างแห่งคำอริษฐานของรัตนวงศ์เทวี พระเนตรเบืองซ้าย
 ของพระมหาสัตว์ ก็เกิดปรากฏขึ้นมาดังเก่า ณขณะนั้น มหัจฉรียก
 เกิดมีปฐพีไหวเป็นต้น ทั้งเทพยดาก็ให้สาธุการ เพราะเหตุนี้ พระ
 อรรณกถาจารย์เมื่อจะแสดงความให้ปรากฏ จึงกล่าวบทคาถาว่า

จลตี รวตี ปจวี   อุจฺจนฺตํ ปิลิตํ
 เกลยนฺตํ ยถา จกุกํ   เอวํ กมฺปิ ตถ เมทนี
 สํขุภี สมุทฺทา จ   คีรินฺโท ตตถ โอนมึ
 โอนมิตา สีเนรูปี   หึ หึ สทฺโท ปวตฺตยิ

ความว่า ปฐพีร้องครางสะเทือนไหว อุปมัยดังจักรยนต์หีบอ้อย
 แต้น้ำมันนั้น สุ่มทว่าครกปั่นเป็นระลอก สีเนรุคิรินทรรักโอร
 อ่อนกดับกดอกไปมาในอากาศเวหาเสียงสนั่นนั้นอยู่นั้นหึหึ

ณขณะนั้น พระมหาสัตว์เจ้า ลูกชนบ้งคมพระราชมารดาบิดา
 กราบทูลว่าจักขอทำอริษฐานบ้าง พระราชมารดาบิดาก็ตรงอนุญาตว่า
 ถ้าอริษฐาน พระมหาสัตว์ทรงบ้วนพระโอษฐ์แล้ว ฝนพระพักตร์ต่อปริมทิศ
 คุกพระชานูเบองชวาจตปฐพี ทำอริษฐานเห็นอเคียรเกล้าอริษฐานว่า
 นมตุถุ พุทธานิ ความนอบน้อมของข้าพเจ้า จงมแก่พระพุทธเจ้า
 แดพระบจเจกพุทธเจ้า แดพระอรหันตทั้งหลาย ที่ล่วงไปแล้วแต่ยังจะ
 มาข้างหน้า พระอริยเจ้าทั้งปวงมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น จงดับพวงคำของ
 ข้าพเจ้าซึ่งกล่าววบคน คือเมื่อขณะพราหมณควกเนตรทงคูกของข้าพเจ้า ๆ
 หาขง โกรธพราหมณนั้นไม่ อนันเป็นความสัจจริงด้วยอำนาจสัจนิ ขอ
 ให้เนตรเบองชวาปรากฏมขน ในระหว่างสัจจวาจาของพระมหาสัตว์
 ทกชณเนตรงามเด่มอดด้วยแกวอินทนิล ก็เกิดปรากฏมีมา ขณะนั้น
 มหัจจรรยกับนทานเกิดมีเหมือนนัยหนหลัง

ฝ่ายพระเจ้ายศราชกับบุโรहित เทพยดาเขานำไปยังโดมานทวิปด้วย
 บุษบวิมาน ให้ประทับอยู่ณอากาศ คราวนั้น ฤททามุขพราหมณแห่ง
 ดุเบองบน เห็นพระราชเสด็จมาจึงชี้โหมหาชนดูว่า ใครนั้นมาแล้ว
 ด้วยบุษบวิมาน ทนโดนัน บุษบวิมานก็ไปประดิษฐานอยู่ณธรณดีหับญ
 ชร พระเจ้าองกรมหาราชเสด็จออกต้อนรับ ถวายค้ำับพระเจ้ายศราช ๆ
 ทอดพระเนตรพระราชโอรสแดพระสุณิสาแล้ว ทรงปล้มพระหฤทัยตรัส
 ว่า ดูกรบิษบุตร ขอให้พ่อดำรงชีพยืนนานถึงพันปี

คราวนั้น อำมาตย์ทั้งหลายกราบทูลพระเจ้าองกรราชาว่า ข้าแต่
 พระมหाराช บดินราชบุตรของพระเจ้าทัญจุมานราช มาเพื่อจะเฝ้า
 พักอยู่ณพระทวารวัง พระเจ้าองกรมหาราชรับสั่งว่า ให้พาเขาเข้ามา
 เฝ้าเถิด อำมาตย์เหล่านั้นจึงพาราชบุตรนำราชบรรณาการเข้าไปถวาย
 พระราชา ราชบุตรนั้นถวายบังคมแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหाराช
 พระ ชำมรงค์คุณ พระเจ้าโศมาณ ทัญจุมาน ถวายมา เปนราช บรรณาการ
 พระเจ้าองกรมหาราชทรงรับมาทอดพระเนตรแล้วจำได้ จึงถวายให้พระ
 เจ้ายศราชทอดพระเนตรทูลว่า ชำมรงค์คุณเมื่อครั้งแรกหม่อมฉันส่งไปให้
 พระสังขัตต พระองค์ยังทรงจำได้มิใช่หรือ แล้วท้าวเธอก็ประทานแก่
 พระมหาสัตว์ จึงซักถามราชบุตรว่า ชำมรงค์คุณได้มาแต่ไหน ฯ ขอพระราช
 ทาน ได้มาแต่พราหมณ์คนหนึ่ง พราหมณ์คนนั้น บดินพักอยู่ที่ราชทวาร
 แต่เป็นคนพิการจักษุ ทั้งต้องจำจองอยู่ด้วย ข้าพระองค์ไม่อาจจะให้
 เข้ามาได้ พระมหาสัตว์ได้ฟังดังนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหाराช
 พระองค์จงให้เขาแก่พราหมณ์จากเครื่องจำเถิด พระเจ้าองกรราชดำรัส
 สั่งให้ราชบุตรแก่พราหมณ์จากเครื่องจำ แด่ให้หน้าตัวเข้ามาเฝ้าแล้วตรัส
 ถามพระมหาสัตว์ว่า พราหมณ์นั้นหรือที่ทำร้ายพ่อ พระมหาสัตว์กราบ
 ทูลว่า พราหมณ์คนนั้นและที่ทำร้ายข้าพระองค์ พราหมณ์ได้ ยินดียิ่ง
 พระมหาสัตว์จำได้ ตกใจกลัวตมดงกับพิน
 พระมหาสัตว์ทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ก็มีความกรุณาอุกขันธ์ไปทอด
 พราหมณ์แล้วปลอบว่า ท่านอย่ากลัวเลย แล้วพยุ่งพราหมณ์ให้ดู

ชนหนึ่ง เมื่อพระองค์จะทรงทำสังขาริยา ตรัสคาถาว่า

น จ เม หทย โภโธ นยนุปลุณเนน จ

มม สจฺเจน เม อตฺถิ ตฺยหิ อภฺยิตฺวํ อิท

ความว่า ด้วยเหตุที่ท่านคจกตกตาเรา ใจเราไม่มีความโกรธเคือง
ท่านเลย ด้วยความดีจริงของเราที่อยู่ ขอให้หยันตาทั้งสองของท่าน
บังเกิดชนในทันที

ในระหว่างแห่งคำอธิบายฐานของพระมหาสัตว์ หยันตาทั้งสองของ
พราหมณ์ปรากฏมชนพร้อมกัน พราหมณ์นั้นเห็นพระมหาสัตว์แล้วก็ปรดา
จึงเปล่งอุทานวาจาว่า ความดีมาคมาด้วยกตยาณมิตรนำอสังขารยหนักหนา
ชื่อว่าเวรภัยหาไม่ พระมหาสัตว์ตรัสสอนว่า ดูกรพราหมณ์ ท่าน
อย่าได้ทำประทุษฐุร้ายมิตรอย่างนอก พราหมณ์รับโอวาทพระมหาสัตว์
ว่า ข้าแต่มหาบุรุษ ผลแห่งมิตตทุพภิกกรรม ข้าพระองค์ ได้เห็นแจ้ง
ประจักษ์แล้ว ต่อนี้ไป ข้าพระองค์จักไม่ทำกรรมประทุษฐุร้ายมิตร
อีกหระ พระมหาสัตว์จึงประทานอุวรรณพินหนึ่งแก่พราหมณ์ ๆ ก็มีความ
ปลื้มใจว่า เราจะได้เลี้ยงชีพโดยความดีแล้วกลับไป

พระมหาสัตว์กราบทูลพระเจ้าองกรราชว่า ข้าแต่พระมหाराช
หม่อมฉันอยากจะพบนายพรานราชดีห์แดนนายพรานกฤษร พระเจ้าองกร
ราชรับสั่งให้ราชบุรุษไปตามควนายพรานสองคนนั้นมาแล้ว ให้หยุดพัก

อยู่ณราชทวาร จึงรีบสั่งแกดั่งชบตตกุมารว่า บัดนี้นายพรานราชดีให้
 นายพรานกฤษณาพาพักอยู่ที่ราชทวารแล้ว พระมหาสัตว์เดวิดออกจากราช
 ธานี ครั้นถึงจึงสวมกอดคอสองพรานไพร่ จับมือจงเข้าไปยังราชธานี
 ให้หมอบเฝ้าพระราชอาเดวกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหाराช หม่อมฉันจัก
 ให้เสวตฉัตร (ที่เสวตฉัตร) กับบ้านสร้อยพินบ้าน แก่นายพรานสองคน
 พระเจ้าองกรราชตรัสว่า ดูกองพ่อ พ่อจงให้ตามประสงค์เถิด พระมหา
 สัตว์ว ประทานเสวตฉัตร แด่บ้านสร้อยพินบ้าน แก่นายพราน สองคน นั้น แล้ว
 สั่งสอนให้ตั้งอยู่ในศีลห้าแล้วสั่งให้กลับไป

พระเจ้าองกรราช ทรงทำมงคลวิธทั้งปวงมีประการมากอย่าง แล้ว
 เชิญพระมหาสัตว์ให้ประทับเหนืออกองแก้ว แล้วอภิเศกให้ครองราชสมบัติ
 ในโตนานทวูปกับพระรัตนวดี เมื่อเสร็จการราชาภิเศกแล้ว เทพยดาจึง
 นำพระเจ้ายศราชไปส่งยังไปศปุณนคร ด้วยบุบผวิมานอีก พระมหาสัตว์
 คดองราชสมบัติ โดยธรรมสม่ำเสมอ ทรงบำเพ็ญบุญมีทานเป็นต้น
 ครั้นสิ้นพระชนแล้ว มีสวรรค์เป็นไปเบื้องหน้า

สตถา อิมิ ชมมเทสนิ อหริตฺวา สมนเดจพระบรมศาสดา
 ทรงนำธรรมเทศน์มาแล้ว จึงประกาศสั่งจักกาแล้วตรัสประชุมชาตกว่า
 พระราชมารดาบิดาพระมหาสัตว์ในครั้งนั้น ดับประวัติชนม์มาคือมหา
 ตระกูล นายพรานชื่อดีหะในครั้งนั้น ดับชนม์ประวัติมาคือสาริบุตร นายพราน

ช็อกฤษรในครงนน ^{๕๕}   ดับชนธปวัตมาคือ ^{๕๕} โมคคถถาน   พราหมณ์ใน
 ครงนน ^{๕๕} ดับชนธ ^{๕๕} ปรวัตมาคือ ^{๕๕} เทวทตภิกษุ   พระรัตนวดีเทว ^{๕๕} ในครงนน ^{๕๕}   ดับ
 ชนธ ^{๕๕} ปรวัตมาคือ ^{๕๕} มารดาพระราหุ   พระ ^{๕๕} ดั่ง ^{๕๕} ขบัตตราชา ^{๕๕} ในกาลครงนน ^{๕๕}   ดับ
 ชนธ ^{๕๕} ปรวัตมาคือ ^{๕๕} เราตถาคคตมพุทธพจน์ ^{๕๕} ให้ ^{๕๕} จบ ^{๕๕} ลง

จบดั่งขบัตตชาตก

เรื่องที่ ๔๒ ถึงที่ ๔๔

พระราชกรณียกิจ (แจ่ม บุนนาค) เปรียญ ๖ ประโยค วัตรราชบุรณ เรียง

จันทเสนาชาตกที่ ๔๒

ปลุกกามคุณิ ภูหนตตี อิทิ สตุถา เขตวเน วิหรนุโต
นิกขมานิสสิ อารพุก กเถสิ

สตุถา อันว่าพระบรมศาสดาจารย์ เมื่อได้เจ้ารามัญพระอิริยาบถ
อยู่ในพระเชตวัน ทรงพระปรารภเนกขมานิสังส์ให้เปนเหตุ จึงตรัส
เทศนาชาตกนให้เปนผล อันพระสังคตกาจารย์กำหนดด้วยบาทคั้นพระ
คาถาว่า ปลุกกามคุณิ ภูหนตตี ดังนี้เปนอาทิ

เอกทิวสมุหิ แท้จริง วันหนึ่งสมเด็จพระบรมศาสดาตรัสแกภิกษุ
ทั้งหลายว่า ดูภิกษุทั้งหลาย ร่างกายของสัตว์ทั้งหลายนี้ เปน
ของไม่มีแก่นสาร เปรียบปานประหนึ่งว่าคนไม้ตะहु่ง แดเปรียบดุจดัง
ว่าคนกทชดอหมได้มีแก่นแน่นหนา แดอุปมาดุจกาดแห่งฟองน้ำอันตั้ง
ขึ้น แดอุปมาเช่นกับสายฟ้าอันแลบในอากาศ ดูภิกษุทั้งหลาย สรรพ
สัตว์ที่ตกอยู่ในวิสัยแห่งมัจจุราช เมื่อจะตายย่อมไม่รู้สักคน ว่าฉัน
หรือพรุ่งนี้หรือประวันนเราจักตาย แท้จริงสัตว์ทั้งหลายที่กระทำ
บาปอชานช้ำตามก ครันตายจากโลกนี้แล้ว ก็ย่อมไปตกในอบายม่นรก
เป็นคั้น อนึ่ง ชนทั้งหลายเหล่าใด ปราศจากศรัทธามีได้พิจารณาเห็น
อานิสงส์ผลแห่งการบุญ ก็ย่อมไม่สร้างพระพุทธรูปปฏิมากร แดไม่ปลูก

โพธิพฤกษ์อันเป็นมหาโพธิ์ แดมิได้ก่อพระสถูปอันเป็นเจดีย์สถาน แด
มิได้ปลูกสร้างเสนาสนะมวิหารเป็นต้น มีจิตต ยินดีแต่ในฝ่ายบาปฝ่าย
อกุศลมีประการต่าง ๆ แด้วกระทำทั้โถมตบของตบโดยลำดับกาล
นรชนทั้งหลายจำพวกนั้น ครั้นกายแตกทำตายจุติจากโลกนี้ ย่อมไป
เกิดในอบายทั้งสี่มีนรกเป็นต้น อนึ่ง นรชนทั้งหลายจำพวกใดประกอบ
ด้วยศรัทธา พิจารณาเห็นอนิสังสผลแห่งบุญ ย่อมสร้างพระพุทธรูป
มากร หรือปลูกต้นไม้มหาโพธิ์ หรือก่อพระสถูปกระทำให้เป็นเจดีย์
สถาน หรือปลูกสร้างวิหารสถานก็ดี นรชนทั้งหลายจำพวกนั้น ครั้น
ทำตายจันท์จากโลกนี้ ย่อมขึ้นไปยังเกิดในเทวโลกทิพยสถาน ด้วย
ทิพยสมบัติรัตนพินาศพร้อมด้วยนางอัมรินทร์เทพกัญญา

เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาตรัสเทศน์นาดังนี้แล้ว ก็ทรงดูक्षणภาพ
นึ่งอยู่ พระภิกษุทั้งหลายจึงอาราธนาพระพุทธรูปัพัญญู เพื่อจะสดับ
อดีตนิทาน พระพุทธองค์จึงทรงนำเรื่องในอดีตกาล มาตรัสเทศน์นาดัง
ต่อไปนี้ว่า

อดีตเต ภิกษเว พาราณสียี่ ราชา รัชชี่ กาเรสี ฯ ล ฯ ดู
กรภิกษุทั้งหลาย ในกาลเป็นอดีตล่วงแล้ว มีพระราชาองค์หนึ่งทรง
พระนามชื่อว่า พรหมทัต ด้วยดีวิราชสมบัติอยู่ในเมืองพาราณสี พระ
ราชานันประกอบด้วยศรัทธา ทรงยินดีในทานศีลภาวนาอบ้จายนะ
ธรรม แดทรงประกาศแนะนำมหาชนชาวพระนครให้บริจาทาน แด

ให้กระทำการปฏิสังขรณ์พระอารามอันชำรุดคร่ำคร่าเปิ่นต้น ในกาลนั้น
พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลคนเขมรใจอนาถา ทั้งเป็นทศกตบุรุษกำพร้า
หาที่พึ่งมิได้ เทียวเก็บพินแถมกในป่ามาขายเลี้ยงชีวิตกับด้วยภรรยา

อยู่มาวันหนึ่ง ทศกตบุรุษโพธิสัตว์นั้นเข้าไปสู่ป่ากับภรรยา เพื่อ
จะเก็บพินแถมกมาขาย ได้เห็นพระพุทธรูปในวิหารอันคร่ำคร่าหลังหนึ่ง
ซึ่งมีพระเศียรแลพระกรรณพระบาทอันหักทำตาย เพราะฝนตกเซาะ

กระทำให้สลายแตกหัก จึงดำริหว่า ดั่งเราสมชาย พระพุทธรูปปฏิมากร
องค์ นมรูปแลทรวดทรงอันงามยิ่งนัก เรายังมิได้เคยเห็นเคย เมื่อเรา
มาเห็นพระพุทธรูปอันชำรุดสลายเห็นปานดังนี้ เราจักกระทำอย่างไรดี

หนอ ครั้นพระโพธิสัตว์ดำริหดังนี้แล้ว ก็มีจิตต์ โสมนัสประกอบด้วย

ศรัทธา จึงพูดกับภรรยาว่า ดูกรเจ้าผู้มพกตรอันเจริญ ฝ่ายอนท่อน
สระใบแถมเงินทองตั้งใดในเรือนเราก็มิได้มี แลจะกระทำอย่างไร จึงจัก
ได้ปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปองค์นี้ อย่างกระนั้นเลย เราทั้งสองช่วยกัน

เอาดินเหนียวมาขยำเข้าให้ดี แล้วกระทำปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปปฏิมากร
องค์นี้เถิด เมื่อสามีภรรยาทั้งสองปรึกษากันตกลงแล้ว จึงเอาดิน

เหนียวมาขยำทำการปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปนั้น ให้ที่ชำรุดหักพังทั้งปวง
เต็มบริบูรณ์เป็นปรกติดีแล้ว ครั้นเวลาย่ำนักพากันกลับมาเคหสถาน

ฝ่ายพระโพธิสัตว์นั้นครั้นมาถึงเรือน ก็มีจิตต์บิกบานเต็มใจยิ่ง

นัก จึงพูดแก่ภรรยาว่า ดูกรเจ้าผู้มพกตรอันเจริญ ทพยอันใดอัน
หนึ่งเปิ่นต้นว่า เงินแถมทองกดี ในเรือนของเราทั้งสองนี้มีได้มีเลย

เราปราถนาจะเปิดทองพระพุทธรูปที่เราปฏิสังขรณ์ ทำในนิจจึงจะได้เปิด
ทองสัมฤทธิ์เราปราถนา

ภริยาจึงพูดว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นสามี ถ้าท่านจะปราถนาเปิดทอง
พระพุทธรูปให้ ได้ ท่านจงพาตัวข้าพเจ้าไปขายในเรือนผู้ทมึงคัง แล้ว
ถือเอาเงินหรือทองจากเรือนนั้น มาเปิดพระพุทธรูปตามความปราถนา
ของท่านเถิด

พระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้น ก็เกิดปีติโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง จึงพา
ภรรยาไปขายไว้ในเรือนของผู้ทมึงคัง แลรับเอาเงินมาซื้อทองคำเปิดทอง
พระพุทธรูปปฏิมากร ครั้นเปิดสำเร็จแล้วก็มีจิตต์ประกอบไปด้วยความยินดี
ปรีดา จึงไปบอกภรรยาว่า ดูกรเจ้าผู้มพิศตรอนเจริญ พระพุทธรูปที่
เราช่วยกันปฏิสังขรณ์นั้น เราได้เปิดทองสัมฤทธิ์ปราถนาแล้ว เจ้าจงตั้ง
ใจอนุโมทนาส่วนกุศลเถิด เจ้าจะปราถนาสิ่งใด ๆ ก็จงตั้งปณิธาน
ปราถนาสิ่งนั้นเถิด แต่ตัวของเรานี้ ปราถนาจักได้ตรัสเป็นพระพุทธร
ูปพิพัญญูในอนาคตกาลกายหน้า

ภรรยาได้ฟังดังนั้นก็มีจิตต์ โสมนัสปรีดา จึงตั้งปณิธานปราถนาว่า
ด้วยเดชะกุศลที่ข้าพเจ้าสละกาย ให้สามีนำมาขายแล้วแต่ได้เปิดทองพระ
พุทธรูปในกาลนี้ ไปในภพกายหน้าขอให้ข้าพเจ้ามีดีกายอันงามดุจดีทอง
คำธรรมชาติ แลมีรัศมีกายอันโอภาสสว่างไปในทิศทั้งปวง ให้สัมฤทธิ์
ปณิธานปราถนาของข้าพเจ้าในกาลนี้

ครั้นกาลต่อมา ภรรยาของพระโพธิสัตว์ก็พ้นจากความเปิ่นทาด
 ผนวชถึงสองภุมมจตต ยนคิโนกาลกุกุศล ระลึกถึงบุญที่ตนได้กระทำกุศล
 วัตรคราวเก่าอายุกาล เมื่อพระโพธิสัตว์มีอายุถึงปรินิโชนที่สุด ก็มี
 เทพบุตรนำเอาธมาจากเทวโลกลอยอยู่ในอากาศ แล้วร้องเชิญว่า
 ข้าแต่มหาบุรุษ ท่านจงมาเถิด มาชนรณไปสู่เทวโลกของเราทั้งหลาย
 พระโพธิสัตว์จึงถามเทพบุตรทั้งนั้นว่า ข้าแต่ท่านทั้งหลายผู้เจริญ
 พระโพธิสัตว์ทั้งหลายที่มีโพธิสัมภารอันก่อสร้างแล้ว ได้ไปบังเกิด
 ในเทวโลกชั้นไหน ครั้นเทพบุตรเหล่านั้นบอกว่า เคยไปเกิดในดุสิต
 เทวพิภพ จึงกล่าวว่ ถ้ากระนั้น ท่านทั้งหลายจงนำเราไปในพิภพดุสิต
 นั้น พระโพธิสัตว์กล่าวว่ ดั่งนี้แล้ว ก็ประหนึ่งว่าชนรณหลับแล้วแต่คนชน
 ก็ไปบังเกิดในวิมานทองอันสูงได้ ๑๒ โยชน์ เกิดนอนหลับไปด้วยนางเทพ
 อัมพรเปนยศบริวาร อันมีในดุสิตเทวสถานนั้น เมื่อเทพบุตรโพธิสัตว์
 ปราณาโภคสมบัติใด ๆ ก็ได้ โภคสมบัตินั้น ๆ สมดังความปราณา
 แลทรงครอบงำหมู่เทพยดาอื่น ๆ ด้วยวรรณดีกาย แลยศแลความเปิ่น
 ใหญ่โดยอิศรภาพ พระโพธิสัตว์ด้วยทิพยสมบัติอยู่ในดุสิตเทวพิภพ
 นั้นถึงกาลนาน เมื่อปราณาจะบำเพ็ญโพธิสัมภารในมนุษย์โลกให้
 ไพบูลย์ ก็จุติจากดุสิตเทวพิภพ ถือเอาปฏิสนธิในครรภ์อัครมเหสีแห่ง
 พระเจ้าพรหมทัต ครั้นถึงวทศมาศก็ประสูติจากพระครรภ์ ในวันพระ
 โพธิสัตว์ประสูตินั้น ห่าฝนแก้ว ๗ ประการก็ตกลงมาจากอากาศ ไซ้
 แต่เท่านั้น สุกนิมิตรบังเกิดให้เห็นปรากฏ ประดุจดวงภาณุมาศทั้งสอง

คือพระจันทร์แด่พระอาทิตย์ ดอยมาตกลงในหน้าพระดาน พระประยูรญาติ
 ทั้งหลายมีพระเจ้าพาราณดีเป็นประธาน ถือเอาฤกษ์นิมิตรนั้นเป็นเหตุ
 พร้อมกันถวายนามโพธิสัตว์ว่า จันทเด่นกุมาร

ครั้นพระโพธิสัตว์เจริญวัยวฒนาการมีพระชนม์ได้ ๑๒ ปี ทรงพระ
 ดกษณราชกุมารพร้อมมูล ประกอบด้วยรูปศิริอันงามบริบูรณ์หาบุรุษใด
 จะเต็มอุมิได้ พระเจ้าพาราณดีทอดพระเนตรเห็นรูปสมบัติของพระ
 โพธิสัตว์บีโอรส ปราถนาจะทำการอภิเษกให้ครองสิริราชสมบัติแทน
 พระองค์ จึงส่งพระราชสาส์นไปยังพระยารอยเอ็ดว่า พระยาทั้งรอยเอ็ด
 พระนครจงประดับตกแต่งธิดาของตน ๆ ส่งมาเมืองพาราณดี ให้โอรส
 ของเราเลือกคู่ในการพิชิตราชาภิเษก ให้เป็นเอกอัครมหิษครองราชสมบัติ
 พระยาทั้งรอยเอ็ดได้ทราบราชสาส์นของพระเจ้าพรหมทัต ต่างก็ประ
 ดับตกแต่งธิดาของตน ๆ ส่งไปยังเมืองพาราณดี พระเจ้าพรหมทัตจึงมี
 ราชโองการให้พระโพธิสัตว์ พระราชโอรสเลือกราชกุมารทั้งรอยเอ็ดพระองค์นั้น
 เมื่อพระจันทเด่นราชกุมารโพธิสัตว์เลือกธิดาของพระยารอยเอ็ด มีได้
 พอพระทัยในราชธิดาแม่แต่สักคนหนึ่ง พระเจ้าพรหมทัตก็ทรงพระ
 พิโรธจึงตรัสว่า โอรสของเราเห็นจะเป็นบ้าหาดีดีมีปัญญาไม่ได้
 ราชธิดาของพระยารอยเอ็ดทั้งหลาย จึงมีได้เป็นที่รัก พอใจของโอรสเรา
 เราไม่สามารถจะหาราชธิดาใดให้เต็มอุมิด้วยโอรสของเราได้

พระโพธิสัตว์จันทเด่นราชกุมารได้สดับพระราชโองการดังนั้น จึง
 ถวายบังคมพระราชบิดามารดาแล้วทูลว่า ข้าแต่สมเด็จพระราชาเจ้า ถ้า
 พระชนกชนนีทั้งสองทรงอนุญาตแล้ว หม่อมฉันจะกราบถวายบังคมลา
 ฝ่าพระบาทไปเที่ยวเลือกหาภรรยาตามความพอใจ ถ้าหากว่าบุญของ
 หม่อมฉันมอญไซ้ หม่อมฉันจักได้หญิงที่บริบูรณ์ด้วยลักษณะทั้งปวง
 ทั้งเป็นบุษย์คฤหบดีประกอบด้วยรูปสมบัติอันงามยิ่ง แด่เป็นหญิงอัน
 สัมบูรณ์ด้วยบุญญาคุณอันคมกล้า สัมดังความปราถนาที่มุ่งมาด ครั้น
 พระชนกชนนีตรัสอนุญาตแล้ว พระจันทเด่นราชกุมารโพธิสัตว์ก็ถวาย
 บังคมลา กระทำประทักษิณพระราชบิดามารดาแล้ว ก็ออกมาจัดหา
 เสด็จยังทางใต้กระโทกแขวนเหนือพระอังกษา ออกจากพระนครพาราณสี
 ไปสิ้นมรรคาประมาณได้ ๓๐ โยชน์ ก็บังถึงเมืองสาเกตนครตำบลหนึ่ง
 จึงเข้าไปหยุดพักอยู่ในเมืองนั้น

ฝ่ายพระราชอาศรมของเมืองสาเกตนครนั้น มีราชธิดาองค์หนึ่ง มีรูป
 ทรงอันงามอุดม สัมเป็นชตยนาวิราชกานดา ราชกุมารทั้งสองนั้น
 ครั้นเพลาสายเย็นห่มย ก็ประดับสร้อยกายาด้วยเครื่องอวดงการ แวดล้อม
 ไปด้วยบริวารเป็นอันมากพากันไปสู่ที่หน้า สรงสนานแล้วก็เล่น อยู่ใน
 ชตยารเป็นที่เบิกบานพระทัยทุกวัน

พระจันทเด่นราชกุมารนั้นทอดพระเนตรเห็นราชธิดาทั้งสอง จึง
 ดำริหัดเคียนในพระทัยว่า ราชธิดาทั้งสองนั้นมิได้มีศักดิ์มปชัญญะเลย
 ชาติจากชตยนาวิจรรยา มีอาภัพปภิกขยา ไม่น่าจะเป็นที่รักใคร่ของ

กษัตริย์องค์ใดองค์หนึ่งเลย ทรงดำรงนแควกอัครียอยู่ณเมืองนั้น
สองวัน ครนรุ่งชนวนที่สาม ก็ออกจากด้ากนครไปด้นมรรคาประมาณ
๒๐ โยชน์ ก็บดถึงเมืองเอกถารภูมิ พระราชาผู้ปกครองเมืองมิได้มี
ราชบุตร มีแต่พระราชธิดาอยู่ ๕ นาง พระราชธิดาทัง ๕ นางนั้น
มีรูปสรรพางคองงามอดมตจนางเทพอัปสรในสวรรค์ ในราชธิดาทัง ๕
นั้น ราชธิดาคนหนึ่งมีบริวารประมาณร้อยหนึ่ง ครนเพลาสายัณห์มัย
ราชธิดาทัง ๕ นั้นก็ประดับกายพากันไปเพื่อจะสร้งสนานพร้อมด้วย บริวาร
ครนไปถึงสระโบกขณี่ในสวนอุทยาน ก็พากันลงสร้งวาริ แลวกดบชน
มาเล่นอยุทธวิธีรบซึ่งกันแถกกัน แลียงสนันโกตาหตพร้อมด้วยพวกบริวาร
ของตน ๆ ในที่นั้น

ฝ่ายพระจันทเสนกุมาร โพธิ์สัตว์ช่อนตัวอยู่บนต้นละหุ่ง เมื่อทอด
พระเนตรเห็นราชธิดาทัง ๕ องค์นั้น ก็มีความสังเวชต์ตติจิตต์ จึงดำริห์
ว่านางกษัตริย์เหล่านี้มีรูปทรงด้นฐาณอนงามยิ่ง แต่เป็นหญิงปราศ
จากความดำรวมอินทรีย์มีปากอหนักตาแถแลี้ยงดิง มิได้ระวังมือแถเท้าแถ
แขงซาซงจะเมื่อยถ้าหักทำตาย ชนช้อว่าชตตยกัญญาทังหลาย ควรจะ
มีปรกติกายวาจาใจให้ดิงาม ราชธิดาเหล่านี้มก รัยามรรยาทไม่เป็นที่
ให้เกิดความพอใจของเราเลย ดำริห์ดิงนแควกพักอยู่ในเมืองนั้น ๒ วัน
ครนรุ่งชนวนที่สามก็ออกจากเมืองนั้นไป ด้นระยะทางประมาณ ๓๐ โยชน์
ก็บดถึงอมพงคนคร

ฝ่ายพระราชามัครองอัมพงค์คนครั้น มีชิตาองค์หนึ่งชื่อว่าอุบลวา
 เทวี นางมีพระสรวิรูปเป็นที่นำมาซึ่งความยินดี ทั้งประกอบด้วย
 สรรพลักษณะอันอุดมควรเชยชมให้เกิดความปลื้มใจ มีฉวีวรรณอัน
 ผ่องใสเปรียบดังนางเทพอัปสรที่ปานกัน รัศมีกายของนางนั้น โอภาส
 สว่างไปประมาณได้วาหนึ่ง ใน ๔ ทิศ ด้วยอนุภาพแห่งบุญที่นางได้ปิด
 ทองพระพุทธรูปปฏิมากร แด่ปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปในสำตึกนาพระเวสสกุ
 ลัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นพระนางมีพระชนม์ได้ ๑๒ ปีพระราชบิดาก็ให้
 สร้างปราสาท ๗ ชั้น แด่ให้พระราชชิตานั่นชนอนอยู่เบื้องบนปราสาท
 ชั้นที่ ๗ กับหญิงบริจาริกาคนหนึ่ง สำหรับใช้สอยแฉกคอยบำรุงรักษา
 กษัตริย์ทั้งหลายในสกลชมพูทวีป ต่างแต่งเครื่องราชบรรณาการ
 กับทั้งราชสำนักมาสู่ขอ เพื่อจะไปอภิเษกเป็นเอกอัครมเหสี ก็มีได้
 สดุดีความปราถนา

อยู่มาวันหนึ่ง นางอุบลวาราชชิตาบรรทมอยู่ณพระที่ศรีวิไศยาศน์
 ครั้นเพลาถึงราตรี อำนาจกิเลสทำให้เร้าร้อนรำคาญในอารมณ์ นางไม่
 สามารถที่จะบรรทมนิ่งอยู่ได้ จึงอุฐากการจากที่บรรทมทรงพระกรรแสง
 รำให้ แล้วยกดับบรรทมแลดูกลิ่นทรงกรรแสงอีก เป็นทั้งนเพราะพระราช
 ชิตาตั้งอยู่ในวัยกำตตรุ่น จึงมีความหมกมุ่นในกามราคเป็นธรรมดา

ฝ่ายนางบริจาริกาหญิงผู้บำเรอ ได้ยินเสียงพระราชชิตาปริเทว
 นากการก็สงสัย จึงถามว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า เหตุอะไรพระแม่เจ้าจึง
 ปริเทวนากการเห็นปานดังนี้ พระราชชิตาก็ได้กล่าวคำตอบ แต่หญิงผู้

บำเรอเข้าปลดปล่อยขบวนอนาถาอยู่ถึงสองครั้งสามครั้ง พระราชชิตาก็นิ่ง
 ได้มิได้ตอบประการใด ครั้นรุ่งเช้า นางปริจาริกามีความหนักใจกลัว
 ความผิด จึงไปเฝ้าพระเจ้าอัมพนคราชทูตประพฤติกุณินให้ทรงทราบ
 พระเจ้าอัมพนคราชได้ทรงสดับดังนั้น จึงทรงพระราชดำริหว่า
 ชิตาของเราสั่งให้ปริเวทนาการด้วยเหตุอะไรหนอ ข้าพเจ้าโภชนาหาร
 แลวัดถาดังการเงินทอง ก็เพียงพอทุกสิ่งสรรพ เมื่อชิตาเราปราถนา
 สิ่งใด ก็ได้สิ่งนั้นสมควรปราถนาทุกประการ ชิตาเราจะเกิดทุกข์ร้อน
 รำคาญด้วยเหตุอะไรก็มีได้มี ชิตาเราไต่ถามในกาลนี้ ชรอยจะเป็น
 เพราะอยุญเดียวไม่มีเพื่อนดัง นางคงจะปราถนาสามีผู้ปกครองเป็น
 มั่นคง เมื่อทรงพระราชดำริดังนี้แล้ว จึงมีรับสั่งให้หาจตุรงคเสนา
 เข้ามาเฝ้า แล้วมีพระราชดำรัสว่า ท่านทั้งหลายจงส่งพระราชสาส์นไป
 ถึงพระยาร้อยเอ็ด ให้ตกแต่งราชบุตรของตน ๆ ส่งมาในเมืองเรา
 เราจะให้ชิตาของเราเลือกราชกุมารที่มีรูปอันงามอันเป็นที่รักพอใจ ให้
 เป็นสามีตามความปราถนา

ในลำดับนั้น อำมาตย์ราชเสนาทั้งหลายจึงพากันกราบทูลว่า ข้าแต่
 พระองค์เป็นสัมมติเทวราช ตามพระราชโองการที่ตรัสนี้ มิได้เป็น
 กาลอันควร อนึ่งชนชอวาชตยนาวิ ที่จะแสวงหาสามีนั้นมิได้สมควร
 เลย พระพุทธเจ้าข้า จึงมีพระราชดำรัสว่า ถ้ากระนั้น เราจัก
 กระทำอย่างไร ชิตาเราจึงจักได้สามีสมควรปราถนาได้ อำมาตย์
 ราชเสนาทั้งหลายจึงทูลว่า ข้าแต่สัมมติเทวราชเจ้า ควรให้กระทำรูป

นกกยงอันประกอบด้วยจักร์ แดยนต์แดในตาทั้งสอง แดตั้งไว้บนยอดปรางค
 ปราสาท ถ้ากุมารที่เป็นชคตยราชผู้ใด มีโพธิ์สมภารได้กระทำไว้กับ
 พระราชธิดาในกาลก่อน เมื่อเป็นผลลาดในคัลปคาล์ศร์ชนุศร์ทงปวง
 กจักถอเอาชนุมาียงรูปมยรรยนต์ที่ตงไว้บนยอดปราสาท เมื่อชคตยราช
 กุมารพระองค์นยงมยรรยนต์คกกลงมา กจักได้พระราชธิดาของพระ
 องค์ ถ้ายิงไม่ถูกกจักไม่ได้พระราชธิดา ถ้าโปรดให้เป็นไปตงนี้ จึง
 เปนการสมควร พระพุททเจาชา

พระเจาอมพงคราชได้ทรงพงพวกอำมาตยทุดตงนั้น ทรงเห็นด้วย
 จึงให้กระทำรูปนกกยงตงกล่าวแล้ว ตงไว้บนยอดปราสาท แล้วให้เหล่า
 อำมาตยไปเบ้ารองพระยารอยเอ็ดพระนครว่า ถ้าผู้ใดเป็นผู้ดำมารถมี
 คัลปคาล์ศร์ใด ผกหัดแล้ว ผู้นั้นจงถอเอาชนุไปยงรูปนกกยงยนต์ ที่บน
 ยอดปราสาทให้คกกลงมา พระเจาอมพงคราชจะยกพระราชธิดาให้แก่ผู้นั้น
 ฝ่ายราชกุมารทงหลายทงรอยเอ็ดพระนคร ได้พงประกาศเบ้ารอง
 ตงนั้น ต่างคนกมความยนต์ที่จะได้พระราชธิดา จึงตงแต่งกายถอชนุ
 รมมายงรูปนกกยงยนต์ กมอาจที่จะยงรูปนกกยงยนต์ให้ถูกคกกลงมาได้
 ชคตยกุมารทงหลายมความละอายกพากันกดับไป

ในลำดับนั้น พระเจาอมพงคราชจึงให้ประกาศเบ้ารองให้เสนาบดทง
 หลาย แดชาวพระนครทงสันตลอดตงชาวบ้านบัจจันตคามแดนายเนด้าท
 กไม่มผู้ใดดำมารถที่จะยงรูปนกกยงยนต์นั้นให้คกกลงได้

ขณะนั้น มีนายเนล้าทพรานผู้ใหญ่คนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้เฉียดยวณลาด
 ฝีมือรณแม่นยำกว่านายเนล้าททั้งปวง ครั้นได้ฟังเสียงเป่าร้องมาดังนั้น
 ๘๘ ก็มีความยินดี จึงถือธนูรบมาในเพลาตวันเที่ยง เป็นผู้มกายเห็นด
 ๙๐ หน่อยเพราะถูกแดดแผดเผา ไม่สามารถจะเข้าไปในเมืองให้ทนาย
 ๙๑ ประตุไค้ จึงนอนพักอาศัยอยู่ไค้ตนไม่ตนหนึ่งทริมพระทวาร
 เวลานั้น พระโพธิสัตว์จันทเด่นกุมารมาพบนายเนล้าทนั้น จึงถาม
 ๙๒ ว่า ดูกรลุง ลุงจะไปข้างไหนแถมมาธุระอะไร จึงได้มานอนพักอยู่ไค้
 ๙๓ ตนไม่นี้? ดูกรมานพ เรามานตวคิดว่า จะยิงรูปนกยูงยนต์แล้วจัก
 ๙๔ ได้พระราชธิดา แต่เรามาไม่ทันเขาปิดประตูเมืองเสีย จึงต้องนอนพัก
 ๙๕ อาศัยอยู่ไค้ตนไม่นี้ ดูกรมานพ ราชธิดานั้นมีลักษณะงามยิ่งนัก รูป
 ๙๖ ทรงผิวพรรณแสดดวงพระพักตร์ดุจนางเทพอัปสรในเมืองสวรรค์ แดพระ
 ๙๗ ราชบิดารักษาไว้ในเบื้องบนปราสาทถึง ๗ ชั้น ฝ่ายตัวท่านเป็นผู้มีรูป
 ๙๘ ทรงอันงามยิ่งนัก ท่านจงไปเกิดคงจักได้พระราชธิดานั้น พระโพธิสัตว์
 ๙๙ จันทเด่นกุมารได้ฟังดังนั้น ก็มีความโล่มนต์ยิ่งนัก ทั้งความรักก็เกิด
 ๑๐๐ ชนประตุไค้จึงว่าจตเยอกระตุกนนั้น จึงพูดว่า ดูกรลุง ธนูของเราก็มีไค้
 ๑๐๑ มมา เราจะได้พระราชธิดานั้นด้วยอุบายอะไร? ดูกรมานพ ท่าน
 ๑๐๒ จงถือเอาธนูของเราไปเกิด เห็นท่านจะได้ราชธิดานั้นเป็นมั่นคง พระ
 ๑๐๓ โพธิสัตว์จันทเด่นกุมารได้ฟังดังนั้นก็มีความยินดี ครั้นรุ่งเช้าก็ถือธนูเข้า
 ๑๐๔ ไปในพระนคร ครั้นถึงหน้าพระธานก็เข้าไปถวายบังคมพระเจ้าอมพังคราช
 ๑๐๕ ทูลว่า ข้าพระบาทจะขอยิงรูปนกยูงยนต์ถวายให้ทอดพระเนตร ทูลดังน

แฉวกษณชนุดคต่าย เต้ยงถ่ายชนุทคตคนนักบรรรถอดนทวทงพระนคร พระ
 จันทเด่นกุมาร โพิธต์ตวจ้งหีบดกชนมาพาดถ่ายยงไป ลูกชนุกก็ไปถูกรูป
 นกยงยนตกบทงจกร ให้ตกตงในทนน

พระเจ้าอมพงควราชทอดพระเนตรเห็นตงนน ก็มีพระหฤทัย โส้มนัค
 พนทจะประมาณ จ้งส่วมกอดจันทเด่นราชกุมาร โพิธต์ตว แต้วจุมพิศ
 เคียรเกลาตรัสว่า ท่านจงเปนนบุตรเราเถิด บรุษญ์ โดญหนึ่งทจะประเส้ริฐ
 เต้มอดวยท่านนมโด้มี ชิดาของเราส่มควรแก่ท่านญเดียว เราจกกระทำ
 การอภิเชกยกชิดาของเราให้แก่ท่าน ตรัสตงนแต้ว ก็กระทำการอภิเชก
 กษตริยทงสองให้ครองกัน

พระโพิธต์ตวจันทเด่นกุมารกชชนอยุ่บนปราสาท ๗ ชั้น เต้วยสัริตมบัต
 เปนมหัคจรรย กับดวยนางอุบลวาราชชิดา ดุจส่มเต้จอมรินทราเต้ตจ
 อยู่ณท่ามกตางเทพบริษท มีนางส้ชาดาเทพรัตนกัญญาเปนประธาน เมอ
 เต้วยส่มบตรชชสังการนานมา ก็ระตักตงพระราชบิดามารดาทงสอง จ้ง
 ตรัสแก่นางอุบลวาราชเทวว่า ดูกรพระนอญ พ้งจะขอตาเจ้าไปเยียมพระ
 ราชบิดามารดาของพ้ พระนอญค้อยอยุ่จงค้โดยควรแก่ความส้ชเถิด พ้
 ไปเฝ้าพระราชบิดามารดาแต้ว ก็จกกลับมาอยุ่กับพระนอญในเมืองน้

นางอุบลวาเทวโด้ส้ดบค้ำพระภักดาก้หวนพระทัย จ้งทลว่าช้แต่
 พระด้าม้ โฉนพระองค้จ้งมาตรัสตงน แม้พระองค้เต้ตจจรตไปแห่งโค
 หม่อมฉนนักชอตามเต้ตจไปกับพระองค้ แม้มิทรงอนุญาตให้ตามเต้ตจไป

หม่อมฉันก็จะม้วยบวรได้ไม่ขออยู่ทนทุกขทรมาน ขอพระองค์ได้กรุณา
ให้หม่อมฉันไปด้วยเถิด

พระเจ้าจันทเด่นกุมารโพธิสัตว์จึงตรัสว่า ถ้านั้น ก็ตามอชยาศัยของ
พระน้อง ครัดตั้งนแล้ว ก็ไปเฝ้าพระเจ้าอมพวงคราชพร้อมด้วยนาง
อุบลราชเทวี แล้วทูลประพาศเหตุให้ทรงทราบทุกประการ
พระเจ้าอมพวงคราชจึงตรัสว่า ถ้ากระนั้น เจ้าจงพาอุบลราชเทวีชดา
เราไปด้วยเถิด จะไตร่จกตระกูลของเจ้าผู้เป็นสามี เจ้าทั้งสองจงพากัน
ไปโดยสวัสดิ์ดีกว่าแก่ความทุกข์สำราญ

พระเจ้าโพธิสัตว์จันทเด่นกุมารรับพระพรแล้ว ก็ถวายบังคมลาส่ง
กษัตริย์ พานางอุบลราชเทวีออกจากพระนคร พร้อมด้วยบริวาร
ประมาณ ๕๐๐ คน เทพยดาช่วยย่นมรรคาให้ถึงแดนเมืองพาราณสีใน
วันที่ ๗ ครั้นถึงถิ่นไทยใหญ่ก็เข้าพักอาศรัยระงับรอนอยู่ไคร่ม

ฝ่ายโรชยกษัตริย์ตั้งอยู่ที่ถิ่นไทยนั้น ครั้นเห็นจันทเด่นกุมารพร้อม
ด้วยบริวารทั้งหลายมาอาศรัยอยู่ จึงลงจากถิ่นไทยใหญ่มาสู่สำนักแล้ว
กล่าวว่ คุณกรมานพ ท่านมาสู่ปริมณฑลถิ่นไม่ของเราด้วยเหตุอะไร
เราเป็นผี ใครจะเคียวกินเนื้อมนุษย์ ท่านจงให้เนื้อมนุษย์เรากินในกาถน
พระเจ้าจันทเด่นกุมารกล่าวตอบว่า คุณกรยกษัตริย์เจริญ เราจักให้เนื้อ
ท่านกิน แต่ที่เราขอผิดไปเยี่ยมเยือนบิดามารดาเราก่อน เมื่อเรา
ได้เยี่ยมเยือนบิดามารดาเราแล้ว เราจะมาให้ท่านกินเป็นอาหารในทันที

โรชยักษจึงว่า ดูกรรมานพ คำที่ท่านกล่าวแก่เรา นี้ ถ้าเป็นความ
 สัจจริงแล้ว ท่านจะไปเยี่ยมเยือนบิดามารดาของท่านก็ตามเถิด แล้ว
 จงกลับมาให้เรากินเป็นอาหาร

พระจันทร์เส็นกุมารรับคำยักษแล้ว ก็ไปยังเมืองพาราณสีพร้อมด้วย
 บริวารทั้งหลาย ครั้นรุ่งเช้าก็เข้าไปเฝ้าถวายบังคมพระชนกชนนี แล้ว
 ทูลความจำเดิมแต่ออกจากเมืองพาราณสี แล้วแต่ได้นางอุบลราเทวีให้
 ทรงทราบทุกประการ แล้วพานางอุบลราเทวี มรูปทรงสถันฐานนิพพวรรณ
 อลังการ ทั้งมรคัมภายอันสว่างไสวไปดูจรัศม์พระจันทร์ จะหาหญิงใด
 ในโลกเต็มอดด้วยนางนนมีได้ มี ให้เขาเฝ้าถวายบังคมพระชนกชนนีแล้ว
 ก็มอบนางถวายพระราชบิดามารดา ครั้นรุ่งชวันทีสาม ก็อำลาพระ
 ชนกชนนีแลนางอุบลราเทวีอัครภรรยา ครั้นพระราชชนกชนนีตรัสถาม
 จึงทูลความตามที่ได ให้ปฏิญาณไว้แก่โรชยักษอันตั้งอยู่ณต้นไทร

พระราชบิดามารดาได้ทรงฟังก็มหัศจรรย์แตกทำลาย พากันทรงพระ
 กันแสดังปริเทวนาการว่าให้แล้วตรัสว่า ดูกรพ่อเป็นบิษบุตร เจ้าอย่าไป
 เดย จงอยู่ในบ้านเมืองของเราเถิด เสด็จประพาสราชรัฐทั้งหลายของเรา
 มีอยู่เป็นอันมาก เราจักกรทาทพิไปรบยักษนั้นให้ถึงความตายก็จักได้
 ไม่ควรที่เจ้าจะออกไปยอมให้ยักษกินเป็นอาหาร

พระจันทร์เส็นกุมารจึงทูลว่า ข้าแต่สมเด็จพระชนกราชชนนีทั้งสอง
 พระองค์อย่าได้ทรงตรัสตงนเดย หม่อมฉันได้ ให้ปฏิญาณแก่ยักษแล้ว

ถึงตัวจะตายก็จะไม่ทำลายความดี ทั้งสองพระองค์อย่าทรงโทมนัสเลย

ทูลดังนี้แล้วก็ถวายบังคมลากษัตริย์ทั้งสองไปสู่สำนักโรชยกษัตริย์

ฝ่ายโรชยกษัตริย์นั้นแลเห็นพระโพธิสัตว์มาแต่ไกล ก็มีหทัยอันตั้งกตัญญู
อานาจ จึงลงจากต้นไทรนั้นโดยเร็วพลัน แล้วแลเห็นสัตว์ร่างกายทั้งสี่
ของพระโพธิสัตว์นั้น โพล่งรุ่งเรืองประดุจดังว่าเปลวออกคิ จึงร้องว่า
คุณกรมหาบุรุษ ท่านอย่ามาสู่สำนักเรานี้เลย จงไปในที่อื่นเถิด

พระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้น จึงตอบว่า คุณกรวยกษัตริย์ ถ้าท่านจักไม่เคียด
กินเนื้อมนุษย์ไซ้ ท่านจงให้คำปฏิญาณแก่เราในกาลนี้ เราจักพา
เอาท่านไปเลี้ยงดูให้มีความสุขสำราญ ครั้นยกษัตริย์นั้นให้คำปฏิญาณว่า
จักไม่กินเนื้อมนุษย์ต่อไป พระโพธิสัตว์ก็ให้ยกษัตริย์นั้นมาทานศีล ๕ แล
พากษัตริย์นั้นไปยังเมืองพาราณสี ถวายบังคมพระราชชนกชนนีแล้ว ก็
ทูลความตามประเพณีเหตุให้ทรงทราบ กษัตริย์ทั้งสองพระองค์ก็ทรง
พระโสมนัสยินดี

จำเดิมแต่นั้นมา โรชยกษัตริย์ก็เคยกินเครื่องพลัดกรรมที่ชนทั้งหลาย
นำมาบูชา แล้วประดิษฐานอยู่ท่ามกลางเมืองพาราณสี โดยความ
สุขสำราญ

ฝ่ายพระโพธิสัตว์จันทเด่นกุมารนั้น ครั้นพระราชบิดาได้ตั้งดวงศต
สิ้นพระชนม์ ชาวพระนครทั้งหลายมีอำมาตย์เป็นต้น ก็พร้อมกันตั้งพร
ราชาภิเษกให้ครองสิริราชสมบัติ เป็นบรมกษัตริย์สืบสันตติวงศ์ดำรงราช
ประเพณี พระองค์ทรงปกครองประชานต์ด้วยการยกเด็กราชทนต์ แล

ทรงสั่งเกล้าให้ประชาชนดวลสังคหวัตถุ & ประการ ทรงบำเพ็ญทาน
 รักษาศีล & เป็นนิตย์ แด่ทรงส่งมาทานอุโบสถศีลในวันบักขอุโบสถมิได้ขาด
 อยู่มาวันหนึ่ง พระโพธิสัตว์เสด็จประทับเหนือถันนาคัน แด่
 ทรงพระราชดำริห์ว่า บดิน ชาติธรรม ชรากรรม มรณกรรม
 ก็มาถึงเราแล้ว ต่อไปมรณกรรมก็คงจักมาถึงเราโดยแท้หาสงสัยมิได้ ดัง
 เรามิมีความสดตราชดมบัตทั้งหลายทุกสิ่งสรรพ ที่จะตามบุคคลผู้ ไปยัง
 ปรโลกนั้นก็มีได้มเดียว โดยที่ผู้คนแต่ผู้ร่วร่างกายของตน ล้วนโลก
 ก็จำต้องละทิ้งไว้จะพาไปก็มิได้ ล้วนโลกทั้งหลายจำต้องละทิ้งของทั้งปวง
 ไปเป็นธรรมดา เมื่อเห็นอยู่ดังนี้แล้วต้องการอะไรที่เราจะอยู่เป็นฆราวาส
 ครองราชสมบัติ เราจะออกบรรพชาบำเพ็ญกตยาณวัตร ให้ไฟบุญเกิด
 ทรงพระราชดำริห์ดังนี้แล้ว จึงทรงมอบราชสมบัติให้แก่พระอัครมเหสี
 แล้วไปเฝ้าสมเด็จพระชนนราชมารดา ถวายบังคมลาเข้าไปสู่หิมวันต
 ประเทศ ถือบรรพชาเพศเป็นดาบส บำเพ็ญพรตเจริญพรหมวิหารทั้ง &
 ก็ได้อานตมาบัตเป็นโลกีย์ แด่ประดิษฐานอยู่บำหิมพานตนั้น ครั้นสิ้นชีพ
 ทำลายขันธ ก็มพรหมโลกเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

สตถา อิมิ ชมฺมเทสนิ อหริตฺวา สมเด็จพระบรมศาสดา
 จารยฺทรงนำอดีตนิทานมาตรัดเทศน์นาดังนี้แล้ว จึงทรงประกาศอริยสัจ
 เทศน์นาดัง ก็ทรงประชุมชาดกว่า พระเจ้าอัมพิงคราชในกาลนั้น กذب
 ชาติมากคือสาริบุตรธรรมเสนาบดี นางบริจาริการูปร่างงามในกาลนั้น กذب

ชาติมาคือนางชูชกตราชญาดีกา พระราชบิดามารดาในกาลนั้นกตบชาติคือ
 มหาราชตระกูล นายเนล้าทในกาลนั้น กตบชาติมาคือพระฉันทนเถระ
 นางบุบผราในกาลนั้น กตบชาติมาคือพระนางพิมพาโยธรา พระ
 จันทเด่น โพธิสัตว์ในกาลนั้น ดั้งชั้นชประวัตมาคือตถาคตในกาลนั้น
 เมื่อสมเด็จพระมหามุนีบรมศาสดาตรัสเทศนาชาตกนจบลงแล้ว จึง
 มีพระพุทธดำรัสโอสถานกาถาว่า

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี
 ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาตี
 เอสาณิสฺสโส ธมฺเม สุจิณฺเณ
 น ทุกฺคตี กจฺจตี ธมฺมจารี

ความว่า ชรามย่อมน้อมครองรักษามุนีที่ประพฤตชราม ชรามนั้น
 เมื่อบุคคลมาประพฤตดีแล้ว ย่อมนำความสุขสำราญมาให้ อันเป็น
 อาณัติของชรามที่บุคคลประพฤตดีย่อมประดีพคุณ ดั่งน อนึ่งผู้ที่
 ประพฤตชรามนั้น เมื่อสิ้นชีพทำตายชนธ ก็จักไม่ไปเกิดในทศคติ
 ก็จะมีแต่สุคติเป็นเบื้องหน้า

จบจันทเด่นชาตก

๔๓ สุวรรณกัจจอปชาตก

อภิณฺเวยฺยํ อภิณฺเวยฺยํ อภิณฺเวยฺยํ อภิณฺเวยฺยํ อภิณฺเวยฺยํ อภิณฺเวยฺยํ
 อตฺตโน มิสทานิ อารพฺภ กเถสิ

สตฺถา สดมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ เมื่อเสด็จประทับอยู่ณพระ
 เชตวันมหาวิหาร ทรงพระปรารภมิ่งสดานของพระองค์ ให้เป็นเทศนา
 นุปัตฺเตเหตุ จึงตรัสเทศนาชาตกนี้ให้เป็นผล อันพระสังคคิกาทจารย์กำหนด
 ด้วยบาทต้นพระคาถาว่า อภิณฺเวยฺยํ อภิณฺเวยฺยํ อภิณฺเวยฺยํ อภิณฺเวยฺยํ อภิณฺเวยฺยํ

เอกทิวสมฺหิ แท้จริง วันหนึ่งภิกษุทั้งหลายประชุมสนทนากัน
 ในโรงธรรมสภาว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ดังเราสรรเสริญ สดมเด็จพระ
 บรมศาสดาจารย์ของเราทั้งหลาย พระองค์มีได้มีความเบือหน่ายในทาน
 บารมี แด่ในทานอุปบารมี แด่ในทานปรมัตถบารมี ทรงยินดีในทาน
 บริจาคเป็นเบือหน่าย

ในลำดับนั้น สดมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงสดับถ้อยคำของภิกษุทั้ง
 หลาย ด้วยทิพยโสดญาณ จึงเสด็จคมนาคมการไปสู่โรงธรรมสภา ตรัส
 ทามภิกษุทั้งหลายว่า เธอทั้งปวงนั่งสนทนากันถึงเรื่องอะไร ครั้นภิกษุ
 เหล่านั้นกราบทูลโดยนัยที่ได้สนทนากันให้ทรงทราบ จึงมีพระพุทธดำรัส
 ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคคมีได้มีความเบือหน่ายในทานบารมี ไซ้
 จะเป็นแต่ในกาลนั้นเท่านั้นหามิได้ แม้ถึงในกาลปางก่อนตถาคคมีได้
 เบือหน่ายในทานบารมี ได้บริจาคมิ่งสระของเราออกบำเพ็ญเป็นทาน
 บารมี มีพระพุทธดำรัสตั้งนแถวักทรงดูษณภาพ พระภิกษุทั้งหลายใคร่จะ

ทราบเรื่อง จึงพากันกราบทูลอาราธนา พระพุทธองค์ทรงนำเรื่องใน
อดีตกาลมาตรัสเทศน์ดังต่อไปนี้ว่า

อดีเต ภิกขเว พาราณสีนคร พุรหมทตโต นาม ราชา
รชช กาสี ๗ ล ๗ ตูกรภิกษุทั้งหลาย ในอดีตกาลล่วงแล้ว มีพระ
ราชาทรงพระนามว่าพรหมทัต ด้วยราชสมบัติอยู่ณเมืองพาราณสี ใน
กาลนั้น พระโพธิสัตว์ด้วยพระชาติเป็นเต่า อยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร
เต่าโพธิสัตว์นั้นมีวรรณดั่งสีทองธรรมชาติ มีอวัยวะยาวประมาณยี่สิบวา
โดยส่วนกว้างก็ยี่สิบวาเท่ากัน และมีนามว่าสุวรรณกัจจปะ ก็เพราะเหตุ
ที่มีวรรณเต็มอด้วยทองอันงามบริสุทธ เต่าโพธิสัตว์นั้นเที่ยวโคจรหา
อาหารอยู่ในมหาสมุทร แลดูกอัครยเชิงบรรพตอันมีอยู่ณเกาะใหญ่เป็น
นิवासถาน

ครั้งนั้น มีพานิชทั้งหลายประมาณ ๕๐๐ คน พากันออกจากเมือง
พาราณสี มาขนลำเกาต์เดียวกันแล่นไปในมหาสมุทร ลำเกาต์นั้นแล่น
ไปได้ ๗ วัน ก็ถูกคลื่นใหญ่ถมจืด ไม่สามารถจะแล่นขึ้นฝั่งดินถมไปได้
แผ่นกระดานอันเป็นที่ค้ำคองทั้งหลาย ก็แตกทำลายด้วยกำลังระลอก ลำเกา
ต์นั้นจมอากาโรันจะจมลงในท่ามกลางสมุทร

ฝ่ายพานิชทั้งหลายเห็นดังนั้น ก็พากันร้องไห้ปริเทวนาการ แด
กราบไหว้บนบานเทวดาอารักษ์ต่าง ๆ ให้ช่วยพิทักษ์รักษาให้พ้นอันตราย
ด้วยดีทั้งลำเนียงอันตั้ง

เต่าโพธิสัตว์ได้ฟังเสียงมนุษย์ร้องไห้ ก็ผุดขึ้นมาจากมหาสมุทร แล
ไปเห็นพวกพ่อค้าร้องไห้บริเวณการอยู่ดงนั้น ก็บังเกิดความกรุณาเป็น
กำลัง จึงไปส่งสำนักพ่อค้าเหล่านั้น แล้วถามว่า ดกรท่านทั้งหลายผู้
เจริญ ท่านทั้งหลายจงพากันขึ้นบนหลังเราเถิด เราจะนำท่านทั้งหลายไป
โดยควรแก่ความสุข พ่อค้าทั้งหลายได้ฟังดังนั้น ต่างพากันขึ้นบนหลัง
แห่งเต่าโพธิสัตว์ ๆ ก็พาพวกพ่อค้าข้ามสมุทรไปโดยลำดับ ก็ถึงเกาะ
ใหญ่อันมีอยู่ณท่ามกลางสมุทรมัน พวกพ่อค้าเหล่านั้นก็พากันลงจาก
หลังพระโพธิสัตว์ แต่ไม่สามารถจะขึ้นบนเกาะนั้นได้ เพราะเหตุที่
มิได้บริโภคน้ำอาหารเลยถึง ๗ วัน ก็พากันนอนอ่อนเพลียอยู่ณหาดทราย
อันมีอยู่ณที่ใกล้แห่งเกาะนั้น

เต่าโพธิสัตว์เห็นอาการดังนั้น จึงคิดว่า พวกพานิชเหล่านั้นมิได้มีที่
พึ่ง ก็คงจะถึงความตายโดยไม่สงสัย อย่างกระนั้นเลย เราจักให้เนื้อ
ของเราเป็นทาน ให้พวกพานิชเหล่านั้นมีชีวิตยืนนานต่อไป คิดดังนั้นแล้ว
จึงบอกพานิชทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายจงแต่เอาเนื้อของเราบริโภคน้ำ
ให้มั่งคั่ง แล้วจงเอากระดูกหัดคือกระดูกของเรากระทำต่างเรือ
แล้วเอากระดูกอกของเรากระทำกิจการทั้งปวง แล้วเก็บเอาเนื้อที่เหลือ
อยู่ กระทำเป็นเส้นขึงเตี้ยงตัวไปในกลางทางเถิด

พวกพานิชได้ฟังดังนั้น ต่างคนก็พากันยกมือขึ้นไหว้เต่าโพธิสัตว์
แล้วพูดว่า ข้าแต่เต่าทองผู้เป็นใหญ่ อุปการคุณของท่านเป็นอันมาก ที่

ท่านใดกระทำแล้วแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายในครั้งนั้น เป็นคุณเหลือที่จะนับจะ
ประมาณ ข้าพเจ้าทั้งหลายไม่สามารรถจะฆ่าท่านได้

แต่โพธิสัตว์ได้ฟังคำพวกพานิชเหล่านั้น จึงคิดว่าพวกพานิชเหล่านี้
ไม่ปราถนาจะฆ่าเรา เพราะเหตุที่เขาเป็นผู้ประกอบด้วยกตัญญู รุจก
อุปการคุณของเราเป็นอันมาก อย่างกระนั้นเลย เราจักเข้าไปบ้นยอด
บรรพตเอง แล้วจักทำตนให้ตกลจากยอดบรรพต ให้กระดูกที่อกแตก
ทำลายให้เนื้อเป้นทานแก่พานิชทั้งหลายในกาลนั้น พวกพานิชเหล่านั้นได้กิน
เนื้อเราแล้ว ก็จกมชีวิตต่อไป อนึ่งตัวเราในไซร้ก็เป็นผู้บังเกิดในกำเนิด
สัตว์ดิรัจฉาน บัญจันธุ์ของเราเล่าก็มีได้เป็นแก่นสาร เปรียบปาน
ประดุจดังว่าต้นกล้วยมีได้มีแก่นแน่นหนา ทั้งเป็นทิศเตียนนินทาของ
พระอรยเจ้า ถ้าหากว่าเราจักตั้งอยู่ตลอดกาลยัดยาวแล้วจึงจักตายไซร้
แมถึงกระนั้น เราก้ไม่พอใจที่จะเป้นอยู่เราจักตายเสียในเวลานั้น แล้ว
จักให้เนื้อเป้นทาน กระทำบุญจันธุ์ให้เป้นแก่นแน่นหนา ให้เป้น
ปัจจัยแก่พระสัพพัญญุตญาณในอนาคตประเสร์ฐกว่า ผลทานอนัน กิ
จักดำเร้จดังความปราถนาของเรา แต่โพธิสัตว์คิดอย่างนั้นแล้วจึงคธาน
เข้าไปบ้นบรรพต ครนถึงยอดภูเขาแล้วหยุดพักอยู่ เมื่อจะปราถนาเป้น
พระสัพพัญญูพุทธเจ้า จึงกล่าวคำประกาศแก่หมู่เทพยดา ด้วยบาท
พระคาถาที่แรกว่า

อายนตุ โภณโต อิศ เทวส์มา
 ทาเนน มิสฺ อโนโมทนา
 ทสฺสามิ ทานํ อตฺตโน ชีวิตํ
 พุทฺโธ ภวิสฺสามิ อนาคเต

ความว่า หม้^๕เทพยดา^๕ทง^๕หตาย^๕ผู้^๕เจริญ^๕ อัน^๕ตั้ง^๕สถิต^๕อยู่^๕ณ^๕ที่^๕นี้^๕ ขอ^๕
 จง^๕มา^๕อนุ^๕โมทนา^๕มั่ง^๕ถาน^๕ของ^๕ข้าพ^๕เจ้า^๕ ข้าพ^๕เจ้า^๕จง^๕ให้^๕ชีวิต^๕ของ^๕ข้าพ^๕เจ้า^๕เป็น^๕
 ทาน^๕ จัก^๕ปราถนา^๕เป็น^๕พระ^๕พุท^๕ธ^๕เจ้า^๕ใน^๕อนาค^๕ต^๕กาด^๕เบ^๕อง^๕หน้า^๕

ใน^๕ลำดับ^๕นั้น^๕ เทพ^๕ยดา^๕ทง^๕หตาย^๕ที่^๕ตั้ง^๕สถิต^๕อยู่^๕ณ^๕ที่^๕นั้น^๕ครัน^๕ไต่^๕ พง^๕คำ^๕เต่า^๕
 โพร^๕ธ^๕สัตว์^๕ประ^๕ภาศ^๕ ต่าง^๕ก็^๕มา^๕สั^๕น^๕นิ^๕บา^๕ต^๕ประ^๕ช^๕ม^๕กัน^๕ณ^๕บ^๕รร^๕พ^๕ต^๕นั้น^๕ เมื่อ^๕จะ^๕
 ก^๕ถ่า^๕ว^๕ย^๕ก^๕ย^๕อง^๕ช^๕ม^๕เซ^๕ย^๕ จึง^๕ก^๕ถ่า^๕ว^๕พระ^๕คา^๕ถา^๕ว่า

สาธ^๕ สาธ^๕ มหา^๕วิ^๕ร^๕ อี^๕ท^๕ิ^๕ ก^๕ม^๕ม^๕ิ^๕ ต^๕ย^๕า^๕ ก^๕ถ^๕ิ^๕

ท^๕ช^๕ชา^๕ลี^๕ อ^๕ต^๕ต^๕โน^๕ ม^๕ิส^๕ พุ^๕ท^๕ธ^๕ง^๕กุ^๕โร^๕ ภ^๕วิ^๕ส^๕ส^๕ลี^๕

ความ^๕ว่า^๕ ข้า^๕แต่^๕ท่าน^๕ผู้^๕ม^๕ค^๕ว^๕า^๕เพ^๕ีย^๕ร^๕อน^๕ใ^๕ห^๕ย^๕ ความ^๕ปรา^๕ถ^๕นา^๕ของ^๕ท่าน^๕
 จะ^๕ส^๕ำ^๕ร^๕ะ^๕เ^๕ย^๕ประ^๕โย^๕ชน^๕ จะ^๕ส^๕ำ^๕ร^๕ะ^๕เ^๕ย^๕ประ^๕โย^๕ชน^๕ ก^๕ร^๕ร^๕ม^๕อน^๕น^๕ท^๕าน^๕กระ^๕ทำ^๕ด^๕แ^๕ด^๕
 ท่าน^๕ได้^๕ใ^๕ห^๕เ^๕น^๕อ^๕ของ^๕ค^๕น^๕เป^๕น^๕ท^๕าน^๕ ท่าน^๕จัก^๕เป^๕น^๕เช^๕อ^๕ส^๕าย^๕ของ^๕พระ^๕พุ^๕ท^๕ธ^๕เจ้า^๕ ใน^๕
 อน^๕า^๕ค^๕ต^๕ก^๕า^๕ด^๕ภ^๕าย^๕หน้า^๕

ใน^๕ข^๕ณะ^๕นั้น^๕ เ^๕้า^๕โ^๕พร^๕ิ^๕ธ^๕สัตว์^๕จึง^๕ตั้ง^๕ความ^๕ปรา^๕ถ^๕นา^๕ว่า^๕ ถ้า^๕หาก^๕ว่า^๕ ข้า^๕พ^๕เจ้า^๕
 จัก^๕ไ^๕ด^๕คร^๕ธ^๕เป็น^๕พระ^๕พุ^๕ท^๕ธ^๕เจ้า^๕ไซ^๕ร^๕ เมื่อ^๕ข้า^๕พ^๕เจ้า^๕ค^๕ก^๕ด^๕ง^๕จาก^๕บ^๕รร^๕พ^๕ต^๕แ^๕ด^๕ ขอ^๕
 กระ^๕ด^๕ก^๕อ^๕ก^๕ของ^๕ข้า^๕พ^๕เจ้า^๕จง^๕แ^๕ต^๕ก^๕ทำ^๕ถ^๕าย^๕เ^๕ล^๕อ^๕ด^๕เ^๕น^๕อ^๕ของ^๕ข้า^๕พ^๕เจ้า^๕ จ^๕ง^๕เป^๕น^๕ก^๕อ^๕น^๕
 น^๕อ^๕ย^๕ก^๕อ^๕น^๕ใ^๕ห^๕ย^๕เ^๕น^๕ส^๕่ว^๕น^๕ ๆ^๕ ก^๕ัน^๕ แ^๕ต^๕่^๕กระ^๕ด^๕ก^๕ห^๕ต^๕ง^๕ค^๕ือ^๕กระ^๕ด^๕อง^๕ของ^๕ข้า^๕พ^๕เจ้า^๕นั้น^๕

อย่าฟังแตกทำลายเป็นอันตรายเลย กระจกหลังนั้นจะได้เป็นนาวา พา
 พวกพ่อค้าทั้ง ๕๐๐ ไปให้พ้นจากความตาย ครั้นอธิษฐานดังนี้แล้ว ก็
 ทำตนให้ตกลจากบรรพต ลงไปกระทบเชิงภูเขาดังตั้งต้นนั้น ขณะนั้น
 กระจกอกก็แตกทำลายเล็ดเนื้อก็บังเกิดเป็นก้อนน้อยใหญ่ แต่กระจก
 นิ่มได้ภนทนาการ คุุณคำอธิษฐานไว้นั้น เต่าโพธิสัตว์นั้น เมื่อสิ้น
 ชีวิตแล้วก็ไปบังเกิดในดุสิตเทวพิภพ

ฝ่ายพวกพ่อค้านั้น ได้ฟังเสียงกึกก้องดังต้นนั้นไหว แลดูไปก็
 เห็นเต่าโพธิสัตว์ตายอยู่ที่เชิงบรรพต ต่างคนก็ประหารอกของตนรำว่อง
 ให้ปริเทวนาการ พาถิ่นกราบไหว้คุณของเต่าโพธิสัตว์นั้น แล้วพรรณนา
 คุณด้วยถ้อยคำมโหฬารต่าง ๆ ครั้นต่าง ไค้กแล้ว พ่อค้าซึ่งเป็นหัวหน้า
 จึงกล่าวว่ คุุณท่านทั้งหลายผู้เจริญ เต่าทองตัวนี้ ได้ให้เนื้อของตน
 เป็นทานแก่พวกเราทั้งหลายแล้ว เราทั้งหลายไม่ปราถนาจะฆ่าท่าน ท่าน
 ก็สละชีวิตของท่านออกทำทานเอง เราทั้งหลายจึงพากันจัดแจงดีไฟให้ติด
 ชน บึงเนื้อเต่าเคียวกินเป็นอาหาร แล้วเก็บเอาเนื้อที่เหลืออยู่สำหรับ
 เป็นเสบียงเลี้ยงตนไปในกตางทาง บริโภคไปจนกว่าจะถึงเมืองพาราณสี
 พวกพ่อค้าเหล่านั้น ก็พร้อมกันกระทำการตามถ้อยคำของพ่อค้าใหญ่
 ครั้นพากันบริโภคเนื้อเต่าอิ่มหน้าแล้ว ก็เอากระจกเต่ากระทำเป็นเรือ
 แล้วกระทำกิจการทั้งปวงด้วยกระจกอก พากันชนเรือกระจกเต่านั้น
 แล้วก็มาย่นาหน้าเรือไปเฉพาะเมืองพาราณสี เมื่อถึงที่ใดก็จอดถนนตาม
 ปราถนา ได้บริโภคเนื้อเต่าเป็นเสบียงมา เดือนหนึ่งก็ถึงเมืองพาราณสี

แล้วกล่าวสรรเสริญคุณของเต่าโพธิสัตว์แก่ชาวพระนครทั้งหลาย มหาชน
ทั้งปวงได้ฟังดังนั้น ก็พากันสรรเสริญชมเชยคุณของเต่าโพธิสัตว์ ตลอด
ไปทั่วพระนครราชอาณาเขต

ในกาลนั้น พระเจ้าพรหมทัตได้ทอดพระเนตรเห็นกระดูกหลังเต่า
ทอง อันมีวรรณเต็มอด้วยทองคำ ก็ทรงพระปริศนาไฉนนี้ ครั้นได้
ทรงฟังคุณสมบัติของเต่าทองจึงทรงพระราชดำริว่า สัตว์ผู้นมไซ้สัตว์
อื่น คงจักเป็นหน่อพุทธานุกรูโดยไม้อ้อสงสัย ทรงพระราชดำริหัด
งั้นแล้ว จึงมีรับสั่งให้ประดิษฐานกระดองเต่านั้นไว้ ณที่อันสมควรแก่
พระนครด้านทักษิณ กระดองเต่านั้น ก็ประดิษฐานอยู่จุดจตุรวรรณบรรพต
ตลอดกาลนาน

สตุถา อิมิ ฌมมทาสนํ อหริตฺวา สัมเด็จพระบรมศาสดา
ทรงนำเรื่องในอดีตกาล มาตรัสเทศน์นาตงนแล้ว เมื่อจะดับต่ออนุสนธิ
จึงตรัสคาถาว่า

อภิณฺเษยฺยํ	อภิณฺเษยฺยํ	ภาเวตพฺพญจ	ภาวิตํ
ปฺหตพฺพญจ	ปฺหิตํ	ตสฺมา	พฺพุโธสมิ
ทฺถุโข	อฺทฺธานมคฺโค	โย	ชจฺจนุโธว
อนายโก			
เอกทา	ยาตี	มคฺเคน	อมคฺเคปฺจ
เอกทา			
ตี	หิ	เทวมนุสฺसानํ	อฺชฺมคฺคํ
วินายโก			
สตุเต	มฺพุเห	จ	สํสาเร
สตุเต	เนตฺตุ	ปฺทํ	สฺสุจํ

ความว่า เหตุที่ควรวิตถาคตกได้รแล้ว กิจที่ควรเจริญตถาคตกได้
 เจริญแล้ว กิจที่ควรละตถาคตกได้ละแล้ว เพราะเหตุนี้และ ดูกร
 ภิกษุทั้งหลาย ตถาคคจึงได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าทางยัตยาวอนันโตที่สัตว์
 ไปโดยยาก สัตว์ผู้บอดแต่กำเนิด หาผู้ที่จะนำทางมิได้ ย่อมไปโดยทาง
 บางครั้ง เจริญดีทางบ้างบางคราว ตถาคคเป็นผู้แนะนำทางตรงให้แก่
 เทวดาแลมนุษย์ทั้งหลาย และเป็นผู้นำสัตว์ทั้งปวงอันหลง
 อยู่ในสังสาร ให้ถึงซึ่งทางนฤพานอันเป็นบรมสุขโดยแท้

เทศนาปริโยसानะ ครั้นจบพระธรรมเทศนาแล้วสัตว์ทั้งหลาย
 เป็นอันมากได้บรรลุถึง โสตาปัตติผลเป็นต้น สัมเด็จพระทศพลจึงประชุม
 ชาดกว่า พระยาพรหมทัตในครั้งนั้น กلبชาติมากคือภิกษุชื่อว่าสาริปุต
 ร์พ้อคำใหญ่ในครั้งนั้น กلبชาติคือภิกษุชื่อว่าโมคคัลลานะ พานิชอันเค็ช
 ะทั้งหลายในครั้งนั้น กلبชาติมากคือบัญญัติจวคคภิกษุทั้งหลาย เต่าทองใน
 ครั้งนั้น กلبชาติคือตถาคคผู้เป็นบรมโลกนาถินแด

จบสวรรค์กัจฉปชาดก

๔๔ สิวโรชาตก

อโห วิปตติ เม ทุกขนติ อิทํ สตุถา สาวตถิยํ อุปนิสสาย
เซตวเน วิหรนโต อตฺตโน กมฺมํ อารพฺภ กเถสิ

สตุถา สัมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ เมื่อเสด็จประทับอยู่ณพระ
วิหารเชตวัน ทรงอาศรัยเมืองสาวัตถีเป็นที่โคจรบิณฑบาต ทรงพระ
ปรารภกรรมของพระองค์ ให้เป็นเทศนานุปติเหตุ จึงตรัสเทศนาชาตก
นี้ให้เป็นผล อันพระสังคตกาจารย์กำหนดด้วยบาทต้นพระคาถาว่า อโห
วิปตติ เม ทุกขํ ตังนํเป็นอาทิ

ปรินิพพานสมยมฺหิ แท้จริงในสมัยเมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาค
จะดับขันธปรินิพพานนั้น พระภิกษุทั้งหลายประชุมสนทนากันว่า ต
กรอาวุโสทั้งหลาย ท่านทั้งปวงจงเห็นเถิด แต่องค์สมเด็จพระผู้มีพระ
ภาคผู้เป็นบรมศาสดาของเรา พระองค์เป็นผู้ดำริได้ประเสริฐกว่าเทพยดา
แถมมนุษย์ทั้งหลาย ออกศัทธิวิบากยังตามมาประจบพระองค์ได้ คือใน
สมัยเมื่อพระพุทธองค์จะทรงฌนอุทกวาริ น้ำในกุกกุณที่อื่นได้สอาด ก็
บันดาลกดับเป็นน้ำชุ่มฉ่ำไป จะบ้วยกล่าวไปใยถึงมนุษย์ที่เป็นสามัญชน
เรื่องน้ำในกุกกุณที่อื่นได้สอาด กดับบันดาลเป็นชุ่มฉ่ำดุจเจี๊ยะคน
ไปด้วยเป็ดอกคมนั้น มีแจ้งอยู่ในคัมภีร์พุทธวิบาก

ขณะนั้น สัมเด็จพระผู้มีพระภาคได้ ทรงสดับคำภิกษุทั้งหลายซึ่ง
สนทนาปรารภเรื่องบรรพกรรมของพระองค์ จึงมีพระพุทธดำรัสว่า ต
กรภิกษุทั้งหลาย กัมมวิบากจะได้ตามทันตถาคตแต่ในกาลนี้ห้ามมิได้ แม้

ถึงในบุรพชาติปางก่อน เมื่อตถาคตยังเป็นโพธิสัตว์สร้างโพธิสมภารอยู่
ก็ได้รับทุกขเวทนาอันสาหัส เพราะอำนาจกัมมวิบากอันตามทัน มี
พระพุทธดำรัสตั้งนแล้วก็ทรงดูक्षणภาพ พระภิกษุทั้งหลายจะใคร่ทราบ
อดีตนิทานจึงกราบทูลอาราธนา พระพุทธองค์จึงทรงนำเรื่องในอดีต
กาลมาตรัสเทศน์นาดังต่อไปนี้ว่า

อดีเต กाले อนนตนครे सीसोरो नाम राजा रञ्जि कारेति
๗ ๑ ในอดีตกาลดั่งแล้ว พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชา
ทรงพระนามว่าดีโธรราช เสวยราชสมบัติอยู่ในอนันตนคร มีพระอัคร
มเหษีร่วมราชาภิเศก ทรงนามว่าอนันตเทวี เป็นใหญ่กว่าพระสนม
นารีถึงหกหมื่นหกพันนาง พระอัครมเหษีนั้น ทรงพระดีริรูปลักษณะ
สรรพางอันงามเลิศ เป็นที่ให้เกิดความรักเจริญพระราชหฤทัย
พระเจ้าดีโธรราชโพธิสัตว์นั้น พระองค์ทรงบริบูรณ์ไปด้วยจตุรงค
เสนาโยธาทหาร แด่ มฤทธิเดช บุญญาธิการแผ่ไปในชมพูทวีป ทั้งสิ้น
ประดุจดังว่าบรมจักรพรรดิผู้ทรงมหิตศักดิ์กदानุภาพอันไพศาล
ในกาลนั้น พระราชาทั้งหลายในชมพูทวีปทั้งสิ้น ต่างกลัวอำนาจ
บุญญาธิการพระเจ้าดีโธรราช ไม่สามารถจะดำรงตนอยู่โดยปรกติ
ได้ ต่างถือพวงดอกไม้เงินพวงดอกไม้ทอง ไปเฝ้าถวายพระโพธิสัตว์
ดีโธรราชนั้น โดยเบียดเบียนเยียดยัดกันจะนับจะประมาณมิได้ แก้ว

มณรัตน ที่ประดับมงกุฏแลตั้งวาลย์ของกษัตริย์เหล่านั้น ครুদ্ধซึ่งกัน
แลกันร่วงหล่นเรียรายอยู่บนที่นั้น ๆ เป็นอันมาก

ฝ่ายคนทั้งหลายที่รักษาพระราชนิเวศน์ ครั้นกษัตริย์เหล่านั้นกลับไป
ไปแล้ว ต่างก็บ่ตกवादพระราชนิเวศน์ เก็บมณรัตน ที่ร่วงหล่นอยู่บนที่
นั้น ๆ ได้ประมาณวันละ ๗ ทนาน จึงนำเข้าไปถวายพระเจ้าสิโลธรราช ๆ
ก็มีได้ทรงรับ กลับพระราชทานให้แก่คนผู้รักษาเหล่านั้น ไปใช้สรอย
ตามความปราถนา

อนึ่ง พระเจ้าสิโลธรราชโพธิสัตว์นั้น มีอาชานัยอันอุดมสองอาชา
มีผลเทออันเร็วไวยิ่งนัก อาชานัยทั้งสองนี้เป็นที่รักเจริญพระราชหฤทัย
อย่างยิ่ง อาชานัยหนึ่งมีนามชื่อว่าคิปกะ เป็นพระราชพาหนะอันว่องไว
เมื่อพระเจ้าสิโลธรราชเสด็จขึ้นประทับณหลังอาชานัน แล้วแลควบไปสู่
นาคพิภพ อาจะกลับมารังสรรค์นาคแลด้วยน้ำในสระอโนดาต แล้วแล
กลับมายังพระนครในวันนั้นได้

อีกอาชานัยหนึ่งมีนามชื่อว่ามหาตทะ เมื่อพระเจ้าสิโลธรราชปราถนา
จะไปชมเมืองสุวรรณค์ เสด็จขึ้นประทับณหลังอาชาแล้ว อาชานัยนั้นก็
เหาะไปในอากาศ พาพระเจ้าสิโลธรราชไปชมทิพยสมบัติรัตนพิมานใน
เทวโลกแล้ว อาจพาเสด็จกลับยังอนันตนครในวันนั้นได้ พระเจ้า
สิโลธรราชโพธิสัตว์มีบุญญฤทธิ์เดชานุภาพแผ่ไปในชมพูทวีปทั้งดิน มี
ได้ มีกษัตริย์องค์ใดในต่างกตชมพูทวีปที่จะเส่มอเหมือน ดังพรรณนา
มาณ

อนึ่ง พระเจ้าติโลธราชนั้น พระองค์เสวยราชสมบัติโดยทศพิธ
 ราชธรรมประเพณี แดทรงบำเพ็ญบุญญานฤขบริจาคทาน ทั้งทรง
 รักษาดีทำเป็นนิจกาทมิได้ขาด แดทรงรักษาอัฐฐมีอุโบสถแถบนั้นณวัด
 อุโบสถ โดยชักชวนาวิธึ เป็นอาจิณปฏิปทาดีมีมาปฏิบัติ

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าติโลธราช โภชิตัวเสด็จเข้าดูที่บรรทมใน
 เพศาราตรี ยังลงดูนิทธารมณเห็นอพระแท่นที่ศิริไสยาศน์ ทรงพระ
 ดูบินนิมิตรเห็นยอดปราสาทที่อยู่ของพระองค์ หักตกลงมาณพื้นภูมิภาค
 แดวกหักกระเด็นออกไปเป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ พระเจ้าติโลธราชคน
 จากนิทธารมณ ก้มพระทัยอนงค์ดูง้วนหวาด เสด็จประทับนั่งอยู่ณ
 พระแท่นที่ศิริไสยาศน์นั้น ตราบเท่าจนอรุณสว่างแจ้ง จึงทรงพระราช
 ดำริหาว่า ยอดปราสาทของเราภิบริบูรณ์ด้วย เหตุไฉนจึงนิมิตรเห็น
 ว่าหักตกลงมาณพื้นปฐพี

ขณะนั้น วิปตาศ้าประการคือ พระฤทัยเคঁร่า ๑ พระเสโท
 ไหล ๑ พระวรกายาเคঁร่าหมอง ๑ พระสร็รกายห้วนไหว ๑ พระเนตร
 มืดมัว ๑ ก็บังเกิดมิชนแก่พระเจ้าติโลธราช โภชิตัวนั้น

ครั้น เวลา รุ่ง เช้า พระเจ้าติโลธราช จึง มี พระราช ดำริดีให้หา
 พราหมณ์ทั้งหลาย มีพราหมณ์ปุโรหิตเป็นต้นเข้ามาเฝ้า แดวตรัสเฝ้า
 ดูบินนิมิตรที่ใดทรงเห็นนั้น ให้พราหมณ์ทั้งหลายฟัง แดวตรัสถามว่า
 ที่เราเห็นดูบินนิมิตรผิดประหลาดดังนี้ เหตุการณ์อะไรจะมีแก่เราหรือไม่

พราหมณ์ทั้งหลายได้ฟังรับสั่งถาม จึงพร้อมกันพิจารณาตาม
 คัมภีร์ โหราศาสตร์ แล้วทูลถวายพยากรณ์ว่า ข้าแต่ลัทธิเทวราช
 บาบเคราะห์จักมาให้ โทษแก่พระองค์ จึงได้ทรงพระสุบินนิมิตรไปดังนี้
 กำหนดอีก ๗ วัน พระเสวร์เทพบุตรจักเสด็จมา ร่วมราชทัณฑ์ชณา
 ของพระองค์ จักกระทำให้พระองค์กัมปนาทหวั่นไหวระส่ำระสายจากที่
 ดูกำลังลมอันเกิดแต่ธรณินัน พระองค์อย่าได้ทรงดูหมิ่นและด่าคณ
 พระทัย ว่าพระองค์เป็นผู้มีเดชานุภาพอันยิ่งใหญ่ดังนี้ ขอพระองค์จง
 ให้จัดการบดพิลพร้อมด้วยเครื่องสักการบูชา สำหรับไว้กระทำพิธีกรรม
 รับพระเสวร์เทวา อันจะเสด็จมาในวันที่ ๗ นับแต่วันนี้ไป ถ้าพระองค์
 กระทำสักการบูชารับพระเสวร์เทพบุตรแล้ว พระเสวร์เทพบุตรนั้นจัก
 ให้คุณแก่พระองค์ พระองค์จักมีความสุขดำรงกาลนาน พระพุทธ
 เจ้าข้า

พระเจ้าโลธรราชได้ทรงสดับคำพยากรณ์ดังนั้น ก็ทรงพระพิโรธ
 เปนกำลัง ประคองตั้งว่าพระยานาคที่ผู้มาประหารลงที่ชนกหา มีพระ
 สุรดีหนาทตรีตรีวิภาษพราหมณ์เหล่านั้นว่า ดูกรพราหมณ์อันชั่วร้าย
 เหตุไฉนพวกเองทั้งหลาย จึงมาวิงวอนให้เรากราบไหว้บูชาพระเสวร์
 พระเสวร์นั้นเป็นเทพบุตร ตัวเราก็เป็นเทวดาบริบูรณ์ด้วยจตุรงค์เสนา
 เมื่อพระเสวร์นั้นมาในกาลใด เราก็จะออกไปต่อสู้รบกับพระเสวร์ ด้วย
 จตุรงค์เสนาในกาลนั้น ถ้าผู้ใดมีกำลังอานุภาพมาก ความชนะก็จักมี
 แก่ผู้นั้น เราไม่ยอมที่จะกราบไหว้บูชาพระเสวร์เทพบุตรนั้นเป็นอันขาด

พราหมณ์ทั้งหลายจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นดมมตี
 เทวราช พระเสวรีเทพบุตรนั้นเมื่อมา ก็มีได้แสดงตนให้พระองค์เห็น
 ประจักษ์ เป็นแต่ฉายา คือเงาของพระเสวรีนั้นมาทับลักษณะของพระ
 องค์เท่านั้น ขอพระองค์อย่าทรงมาพะอหังการแก่พระเสวรีเทวราช จง
 จัดการรับพระเสวรีด้วยเครื่องสักการบูชา ตามคำข้าพระบาททั้งหลาย
 เกิด ความสุขสิริสวัสดิ์จักบังเกิดแก่พระองค์สืบไป พระพุทธเจ้าข้า
 พระเจ้าลีโล่ราชก็มีได้ยอมกระทำพละกรรม ตามคำวิงวอนของ
 พราหมณ์เหล่านั้น ครั้นรับพราหมณ์ทั้งหลายให้ออกจากที่เฝ้า แล้วมี
 รับสั่งให้หาเสนาบดียุกถนาธิการเข้าไปเฝ้า แล้วตรัสว่า ดูกรท่านผู้
 เจริญ จำเดิมแต่วันนี้ไปถึงวันที่ ๗ ท่านจงวางพลรบเตรียมไว้ใน
 ประตูพระนครทั้ง ๕ ทิศ ประตูละพันคน ๆ ในเบื้องบนปราสาท ๗ ชั้น
 นั้น จงวางนักรบไว้ให้อยู่พิทักษ์รักษาชั้น दर้อยคน ๆ เป็นกำหนด
 แล้วจงบังคับบนดาพลรบทั้งหมดว่า ถ้าท่านทั้งหลายเห็นพระเสวรีมา
 ในกาตใด จงรุมกันฟันแทงฆ่าพระเสวรีเสียในกาตนั้น ถ้ามีฉนั้น ก็
 จงตรึงจับพระเสวรีจำจองด้วยเครื่องจำห้ำประการ แล้วพาตัวมาหา
 เราให้จงได้

เสนาบดีรับพระราชโองการแล้ว ก็ถวายบังคมลาออกมาจัดการ
 วางพลรบไว้ในที่นั้น ๆ ตามพระราชบัญชาทุกประการ พระเจ้าลีโล่
 ราชก็มีได้ประมาทพระองค์ ทรงถืออาวุธทั้ง ๕ คอยระวังรักษาพระ

องค์อยู่เป็นนิจมิได้ขาด ครั้นถึงวันที่ ๗ พระเสวรีเทวราชก็จรมาทับ
ลักษณะของพระองค์ ดูคำที่พราหมณ์ทั้งหลายถวายพยากรณ์

ในกาลนั้น พระเจ้าดีโล้รราชก็มีพระหฤทัยอันรุ่มร้อนกระวนกระ
วาย แด้มพระวรกายกัมปนาทหวาดหวั่น พระอาการนั้นดูหนึ่งว่าเป็น
บ้า เมื่อทอดพระเนตรเห็นพลรบที่อยู่รักษาบนปราสาท ก็ทรงพระ
พิโรธเร่งขับไล่ฟันฟาดด้วยพระแสงขรรค์ บันดาพลรบทั้งหลายเหล่านั้น
บางพวกก็ถึงซึ่งความตาย บางพวกก็บาดเจ็บต้องทุกข์เวทนาอันสาหัส
พลรบที่เหลืออยู่นั้น ไม่สามารถที่จะเข้าไปใกล้พระเจ้าดีโล้รราช โพิ
สัจฉนั้นได้ ต่างคนก็ถอยหลังรอรಾಯุณที่นั้น ๆ พระเจ้าดีโล้รราช
ทรงฟาดฟันพลรบทั้งหลาย บันดาที่พทกษรรักษาอยู่บนปราสาททั้ง ๗ ชั้น
ด้วยพระแสงขรรค์ โดยนิยมนั้น แล้วเสด็จลงจากปราสาท ๗ ชั้นนั้น
โดยลำดับ ๆ ครั้นถึงพนพสุธาภคชนทรงอาชานัย รับควบขับออกจาก
ประตูพระนคร

ฝ่ายพวกพตนิกรทั้งหลายที่อยู่รักษาพระทวารนั้น เมื่อไม่สามารถ
ที่จะห้ามกั้นได้ ต่างก็พากันรีบไปตามเสด็จพระเจ้าดีโล้รราช บันดา
พวกพตพตนิกรทั้งหลายเหล่านั้น ใครผู้ใดไม่สามารถที่จะตามเสด็จทัน
มาทว่าสักคนหนึ่งได้ ด้วยผีเทาอาชานัยที่ทรงขุ่นนเรวียงนิก

แท้จริง เมื่อพระเคราะห์อันร้ายแรงให้โทษอยู่ดังนี้ อาชานัยที่
ทรงขี้เคยพาเหาะไปในนภากาศ ก็ไม่สามารถที่จะเหาะไปได้ เมื่ออาชา
นั้นไปไม่ได้ โดยอากาศ ก็ต้องพาพระเจ้าดีโล้รราชไปในมรรคาด้วย

กำลังแรงของตน ไปในวันเดียวสิ้นระยะทางประมาณ ๓๐ โยชน์ ครั้น
 เพลาบ่ายอันห่มยกับบรรดถึงต้นไทรใหญ่ในป่ามหาวน อาชานัยก็มกาย
 หนักเห็นคเหนื่อยทุกสภาพสิ้นกำลัง ไม่สามารถที่จะไปในหนทางเบื้องหน้า
 ต่อไปอีกได้

ฝ่ายพระเจ้าลีโล่ราชนั้น ก็มีพระกายอันดำมากเพราะแดดแดดม
 ทงมีพระทัยอันเตรียมกรมไปด้วยความหิวกระหาย เพราะมิได้ได้วย
 พระกระยาหารเลย เดี๋ยวจดังจากหลังอาชานัยแล้ว ก็ทรงพระกายเข้า
 ถ่มกอดคออัคร ครั้นทรงระลึกถึงลีโล่สมบัติแดพระนคร ก็กล่าว
 พระคาถารำพรรณพิลาปว่า

อโห วิปตติ เม ทุกข์	ปเรน จ กตฺ ทุกข์
ตณฺจ กตฺ สยณฺเจว	ปโรหิตสฺส วณฺ
อสุตตฺตาย เม โทโส	อโห ปุพฺเพ สุขํ ปตฺโต
ภุชฺชมาโน สุกุชฺชาภตฺติ	สุวณฺณภาชเน วเร
รตฺติภาเค สยมาโนปี	สยาปี สุขสมฺผลสฺเส
สยมาเน สยนคพฺเพ	นีสินฺโนปี นีโครัมณฺทเล
นีสินฺนปลลฺงเก วเร	อหํทานิ ทุกฺขิตฺตปี
เอกโก วนสณฺจเก	สห อสฺเสน สหาโย
สยมาโน ตินฺสณฺจเร	เคหํ นีโครัมณฺทลํ
ปาสาทกํ วนสณฺทํ	กเร นครกํ วรํ
จนฺโทภาเสน ทิปกํ	ปกฺขิสทฺทํ ตฺริยนฺตํ

อโห ทุกุขตรี สียา   กถิ ภูณเช กถิ สเย
 ปาโตเยว กุหิ คจฺเฉ   ปเร ชนา อสหาโย
 โโก ชโน มคฺคทฺเทสโก   อโห อนนฺตเทวีปี
 สามินา วิปฺปโยคาว   ทุกุขิตา โหติ ทุมนา
 อสฺสุโกชา ทิวารตฺตี   ยาว สามิอภิมุขา ตี

ความว่า โอ้ตัวเราในครั้ง^{๕๕}นี้   มาเกิดวิบัติพลัดพรากจากพระนคร
 ต้องมาทนทุกข์เวทนาอยู่กลางไพร   ความทุกข์อัน^{๕๖}นี้   ผู้^{๕๗}อื่นมิได้กระทำ
 ให้แก่เราเลย   เรากระทำไว้ตัวเราเองโดยแท้   เพราะเหตุที่เรามิได้เชื่อ
 ฟังคำปุโรหิตาจารย์   โทษพิบัติจึงบังเกิดขึ้นแก่เราในครั้ง^{๕๘}นี้   โอ้
 ตัวเราเคยอยู่ในบุรีประกอบด้วยความสุขสำราญ   เมื่อยามเดี๋ยวก็เดี๋ยว
 พระกระยาหารในสุวรรณภาชน์   ยามเมื่อได้ยาคัน^{๕๙}กับบรรทมเหนือพระ
 แทนในห้องบรรทม   อันปลาดด้วยสุขุมพิศม์^{๖๐}เป็นปัจจุ^{๖๑}ฐรณ์   มี^{๖๒}สัมผัส
 อัน^{๖๓}นิ่มอ่อนนำมาซึ่งความสุขสำราญ   เมื่อยามนั่งกึ่ง^{๖๔}ณ^{๖๕}สถาน^{๖๖}ที่^{๖๗}บด^{๖๘}ดง^{๖๙}ก็
 อัน^{๗๐}ประเสี^{๗๑}ริฐ^{๗๒}แหวด^{๗๓}ล้อม^{๗๔}ไปด้วย^{๗๕}เส^{๗๖}นามา^{๗๗}ตย์^{๗๘}ราช^{๗๙}บริ^{๘๐}พาร   มา^{๘๑}บัด^{๘๒}นี้^{๘๓}เร^{๘๔}ามิ^{๘๕}ได้^{๘๖}มี
 อาหารอันใดอันหนึ่งบริ^{๘๗}โภค^{๘๘}เลย   ต้อง^{๘๙}เด^{๙๐}วย^{๙๑}ทุก^{๙๒}ข^{๙๓}เว^{๙๔}ทนา^{๙๕}หิ^{๙๖}ว^{๙๗}กระ^{๙๘}ห^{๙๙}าย   เม^{๑๐๐}อ
 ยาม^{๑๐๑}นอน^{๑๐๒}ก็^{๑๐๓}ต้อง^{๑๐๔}นอน^{๑๐๕}เหน^{๑๐๖}ือ^{๑๐๗}ใ^{๑๐๘}บ^{๑๐๙}ไ^{๑๑๐}ไม้^{๑๑๑}ลาด^{๑๑๒}บน^{๑๑๓}ป^{๑๑๔}ฐ^{๑๑๕}พิ^{๑๑๖}ด^{๑๑๗}ล   เม^{๑๑๘}อ^{๑๑๙}ย^{๑๒๐}าม^{๑๒๑}นั่ง^{๑๒๒}ก็^{๑๒๓}ต้อง^{๑๒๔}นั่ง^{๑๒๕}ไ^{๑๒๖}ค^{๑๒๗}
 ม^{๑๒๘}ณฑ^{๑๒๙}ต^{๑๓๐}ัน^{๑๓๑}นี้^{๑๓๒}ไ^{๑๓๓}คร^{๑๓๔}ช^{๑๓๕}เอ^{๑๓๖}ก^{๑๓๗}า^{๑๓๘}ก^{๑๓๙}า^{๑๔๐}ย   มี^{๑๔๑}แต่^{๑๔๒}อ^{๑๔๓}า^{๑๔๔}ช^{๑๔๕}า^{๑๔๖}มา^{๑๔๗}เป^{๑๔๘}น^{๑๔๙}ส^{๑๕๐}ห^{๑๕๑}าย^{๑๕๒}อยู่^{๑๕๓}ตัว^{๑๕๔}เด^{๑๕๕}ย^{๑๕๖}ว^{๑๕๗}เท^{๑๕๘}า^{๑๕๙}น^{๑๖๐}ัน^{๑๖๑}
 กับ^{๑๖๒}มี^{๑๖๓}แ^{๑๖๔}ด^{๑๖๕}ง^{๑๖๖}จ^{๑๖๗}ัน^{๑๖๘}ท^{๑๖๙}ร์   โ^{๑๗๐}อ^{๑๗๑}ภ^{๑๗๒}า^{๑๗๓}ษ^{๑๗๔}ส^{๑๗๕}ว^{๑๗๖}าง^{๑๗๗}ค^{๑๗๘}าง^{๑๗๙}ป^{๑๘๐}ระ^{๑๘๑}ที่^{๑๘๒}ป^{๑๘๓}ช^{๑๘๔}ว^{๑๘๕}า^{๑๘๖}ด^{๑๘๗}า   แ^{๑๘๘}ด^{๑๘๙}มี^{๑๙๐}เด^{๑๙๑}ย^{๑๙๒}ง^{๑๙๓}ส^{๑๙๔}ก^{๑๙๕}ุ^{๑๙๖}ณ^{๑๙๗}บ^{๑๙๘}ั^{๑๙๙}ก^{๒๐๐}ษ^{๒๐๑}า
 ต^{๒๐๒}าง^{๒๐๓}ค^{๒๐๔}น^{๒๐๕}ค^{๒๐๖}ร^{๒๐๗}   โอ้^{๒๐๘}ค^{๒๐๙}ว^{๒๑๐}าม^{๒๑๑}ท^{๒๑๒}ุ^{๒๑๓}ก^{๒๑๔}   ใน^{๒๑๕}ค^{๒๑๖}ร^{๒๑๗}ง^{๒๑๘}นี้^{๒๑๙}เป^{๒๒๐}น^{๒๒๑}อ^{๒๒๒}ย^{๒๒๓}่า^{๒๒๔}ง^{๒๒๕}ย^{๒๒๖}ิง   เ^{๒๒๗}ว^{๒๒๘}า^{๒๒๙}จะ^{๒๓๐}ได้^{๒๓๑}ล^{๒๓๒}ิง^{๒๓๓}อัน^{๒๓๔}ไ^{๒๓๕}ค^{๒๓๖}มา
 บริ^{๒๓๗}โ^{๒๓๘}ก^{๒๓๙}ค^{๒๔๐}ต^{๒๔๑}าง^{๒๔๒}   โ^{๒๔๓}ภ^{๒๔๔}า^{๒๔๕}ช^{๒๔๖}น^{๒๔๗}า   แ^{๒๔๘}ด^{๒๔๙}จะ^{๒๕๐}นั่ง^{๒๕๑}น^{๒๕๒}อน^{๒๕๓}เหน^{๒๕๔}ือ^{๒๕๕}พ^{๒๕๖}น^{๒๕๗}พ^{๒๕๘}ล^{๒๕๙}ุ^{๒๖๐}ช^{๒๖๑}า^{๒๖๒}อ^{๒๖๓}ย^{๒๖๔}่า^{๒๖๕}ง^{๒๖๖}ไ^{๒๖๗}ค^{๒๖๘}   ค^{๒๖๙}ร^{๒๗๐}น^{๒๗๑}ร^{๒๗๒}ุง

เซ้ากมรุ ทว่าจะไปโนแห่งหนตำบลใด ไม่มีใครที่จะเป็นเพื่อนแลช่วยช
บอกหนทาง โอ้สังสารนางอนัตตเทวี เจ้าจะมีแต่ความวิโยคไค้กเค็รว่า
เพราะไม่เห็นเราผู้เป็นพระสามี นางจะระทมไปด้วยความทุกข์ โด่มนัด
จะไม่เป็นอันสร้งแลไม่เปนนันที่จะเสวยทุกทวารাত্রีกาด จะเสวยแต่
อัสสุชตต่าง โภชนาหารทุกเวลา จนกว่าจะได้พบพักตร์เราผู้เป็นพระสามี
พระเจ้าติโลธรรชาครัดว่าพรรณด้วยพระคาถาดังนแลว ครั้นเพลา
รุ่งเช้า พระองค์กับอาชาก์ทุพลาพอดโรยสิ้นกำลัง เพราะมิได้บริโภค
โภชนาหารตั้งอันใดเลย มีพระกายอันกัมปนาทการห้วนไหว แข็งพระทัย
ดกขมจุงอาชาดำเนิรไปในอารัญประเทศ ก็บรรลุดึงทุ่งนาเข้าดาดอน
ม้อยู่ณที่สุดแห่งชายป่า

ในทนน มีบุรุษชาวนาคนหนึ่งเป็นฌรูกษาไรเข้าดาด บุรุษชาวนา
นั้นได้อาหารลงในกระบวยแลว ก็เอาไปวางไว้ที่คันทนาปราถนาจะบริโภค
เมื่อชากลับ แลวก็เดินไปได้ขับฝูงนกอันมากินเข้าดาด ในที่สุดแห่ง
ปลายนา ชณะนั้น มีสุนัขตัวหนึ่ง ลอบเข้ามาคาบเอากระบวยภคตา
หารนั้นไป พอพระเจ้าติโลธรรชาจุงอาชานยมมาถึงทนน บุรุษชาวนา
กลับมามีไม่เห็นกระบวยภคตาหาร แลไปเห็นมังกูฏอันบันดากดกดับกตาย
เหมือนกระบวยของตน อยู่บนพระเคียรของพระโพธิสัตว์ติโลธรรชา ก็
เข้าไปโบายคัทมแทงด้วยประฏัก แลวปริภาษด้วยคำอันหยาบคายว่า ดู
กรโจรคนชั่วร้าย เหตุไฉนเองจึงลักภคตาหารของเราไปกิน แลวเอา
กระบวยของเราครอบห้อมมาดงน

พระเจ้าดีโธรวราช โปธิสัศวตรัสตอบว่า ดุกรบุรุษผู้เจริญ เรา
มิได้เป็นโจรลักสิ่งใดสิ่งหนึ่งของท่านเลย นิมงกุฏของเราแท้ ๆ มิใช่
กระบายของท่าน เหตุไฉน ท่านจึงมากล่าวด่มงกุฏของเรา ว่า เป็น
กระบายของท่านดังนี้เล่า

บุรุษชาวนาได้ฟังดังนั้น ก็มีความโกรธมากขึ้น จึงคุกคามบริภาษ
ว่า ดุกรอายุใจร้าย กระบายของกกรอบห้อมิ่งอยู่เห็นประจักษ์แก่
นัยน์ตา ยังจะมีหน้ามาเถียงอีกเล่า หน้าหน้ามิ่งจะได้มงกุฏมาแต่ไหนเหตุไร
มิ่งจึงปากแข็งเถียงกตัญญู ว่า แล้วอีกเอาไปผูกแทงปากพระ โปธิสัศวอีก

พระโปธิสัศวดีโธรวราชถูกตู่แทงด้วยประจุก ก็มีโลหิตอันไหล ไหล
พระสรีรกาย เสวยทุกข์เวทนาเจ็บปวดเป็นลำดับ จึงมีพระราชดำรัสว่า
ดุกรบุรุษผู้เจริญ นิมงกุฏของเราจริง ๆ เมื่อท่านเห็นว่า เป็นกระบายของ
ท่าน ๆ จงเอาไปเถิด เราขอแต่ชีวิตไว้เท่านั้น ท่านจึงมีความกรุณาให้
ท่านชีวิตแก่เราเถิด

บุรุษชาวนาได้ฟังคำวิงวอนก็คอยคลายความโกรธ จึงหยิบเอา
มงกุฏไปจากพระเคี้ยว แล้วกล่าวคำกำชับว่า แต้นไป เองอย่าได้มา
ในถิ่นอกเคย ถ้าเองขึ้นมาอีกจะต้องถึงแก่ความตาย ว่าดังนั้นแล้ว ก็
ขับไล่พระ โปธิสัศวดีโธรวราชไปเสียจากที่นั้น

พระเจ้าดีโธรวราช โปธิสัศว มีพระกายอันดำมากบอบช้ำแถมมีโลหิต
ไหล ไหล ไหล พระทรงกำสัถครวญคร่ำในพระทัยว่า โอตัวเรามา
เกิดความวิบัติ ต้องรับทุกข์เวทนาอันดำมืดเพียงชีพตักษัย เพราะเรามี

มานะอหังการ มิได้เชื่อถือคำปโรหิตาจารย์เขาทำนายไว้ จึงต้องมารับ
 โทษภัยถึงเพียงนี้ แล้วทรงจงอาสาออกจากที่น่านนี้ไปตั้งที่นาอีกแห่งหนึ่ง
 ฝ่ายบุรุษซึ่งเป็นเจ้าของที่น่านนี้เป็นคนเกียจคร้าน ต่อสองวันหรือ
 สามวันจึงไปตรวจดูข้าวในนาครึ่งหนึ่ง โจรทั้งหลายได้ชองก็มาลักเกี่ยว
 เอาข้าวในนาไปทุกวัน ๆ วันหนึ่ง บุรุษเจ้าของนาถือหอกไปชุ่มอยู่ในที่
 นา ครั้นเห็นพระโพธิสัตว์ดีโล่รราชเคียวอาสาไปในที่นั้น แลเห็น
 พระชรรค์กลายเป็นเคียว กิ่งเขาไปโบยตีพระโพธิสัตว์ด้วยตำหมอก
 แล้วคำบริภาษว่า ดูกรอ้ายโจรร้าย มึงมาลักเกี่ยวข้าวของกูไปทุกวัน ๆ
 กูพึงมาพบมึงในวันนี้

พระเจ้าดีโล่รราชตกพระทัย มิได้รู้ว่าเหตุผลประการใด จึงตรัสว่า
 ดูกรบุรุษผู้เจริญ เรามีได้เป็นโจรลอบลักสิ่งใดของท่าน ในน่านมา
 โบยตีเรา กล่าวหาว่าเราเป็นโจรด้วยเหตุใด

บุรุษเจ้าของนาจึงซ้ำคำว่า ดูกรอ้ายโจรร้ายปากแข็ง มึงเป็นโจร
 มีเคียวเป็นพยานอยู่ในมือมึง ยังจะมีหน้ามาโกหกอีกเล่า ถ้ามึงไม่มา
 ลักเกี่ยวข้าวของกู มึงจะถือเคียวมาธุระอะไร ว่าตงนแล้ว ก็กลับตี
 โบยพระโพธิสัตว์ดีโล่รราชอีก จนพระสัตว์รกายบอบช้ำมิได้หิตอันตามไหล

ขณะนั้น พระเจ้าดีโล่รราชก็สั่งตดพระทัยทรงพิศวงว่า เหตุไฉน
 พระชรรค์ในมือเรา จึงมากลับกลายเป็นบุรุษให้เห็นเป็นเคียวไป ชรอย
 จะเป็นเวรกำที่เรทำไว้ตามมาทัน ทรงดำริตงนแล้ว จึงตรัสวิงวอน

เจ้าของนานนั้นว่า ตุกรบรุษผู้เจริญ นี่พระขรรค์ของเราแท้ ๆ เมื่อ
ท่านมาเห็นว่าเปนเคียวก็จงเอาไปเถิด เราขอแต่ชีวิตเราไว้ ขอท่านอย่า
โอบยตีให้ถึงแก่ความตายเลย

บุรุษเจ้าของนาได้ฟังคำวิงวอนก็คลายความโกรธ จึงไปหยิบเอา
เคียวมาจากพระหัตถ์ แล้วตั้งกำชับว่า ตกรโจร เองอย่ามาในที่นา
นี้อีกต่อไป ถ้าเองขึ้นมาจะก็จะตองตายอยยณทน ว่าดงนแล้ว ก็ได้
พระโพธิสัตว์ไปแล้วจากที่นั้น

พระเจ้าได้รราชโพธิสัตว์ ตัดอกกลนกลากดินถอยคำที่เขาบริภาษ
อันหยาบช้า แลทนทุกขเวทนาที่ถูกโอบยตีอย่างสาหัสดงนแล้ว ก็มพระ
อัสสชดอันใหญ่อบพระพักตร์ควรจะตั้งเวช ทรงจงอาชานัยออกจากที่
นาอันเป็นเขตของบุรุษนั้นแล้ว ก็ไปบรรลุดงที่นาของผู้อื่นนอก
ฝ่ายบุรุษเจ้าของนานนั้น จงโคตัวหนึ่งไปผูกไว้ ให้กินหญ้าอยู่ในที่
นาของตน แล้วก็กลับมาบริโภคอาหาร โคนันดิงเซือกที่ผูกไว้ชาตกวิง
เข้าไปอยู่ในฝูงนางโค บุรุษผู้เป็นเจ้าของโคบริโภคอาหารแล้ว ก็ดับไป
ไม่เห็นโคที่ตนผูกไว้ จึงแลดูไปในเบื้องหน้า ครั้นเห็นอาชาที่พระโพธิสัตว์
จงไปเหมือนกับโคของตน ก็วิ่งไปโดยเร็วแตร้องว่า ตกรโจรทรพด
ริศยา เหตุไฉนเองจึงไปลักจงโคของเรามาดงน

พระเจ้าได้รราชโพธิสัตว์จึงตรัสว่า ตกรบรุษผู้เจริญ เราจะบอก
ให้ท่านรู้ มาที่เรามาจนกเป็นมาของเราแท้ ๆ ท่านมาหาว่าเราไปจงเอา

โคของท่านมาตั้งน^{๒๕} ด้วยเหตุอันใด รูปร่างโคของท่านเป็นอย่างไรวะเราก็
ยังมีเห็น ไฉนท่านจึงมากล่าวต่อเอาเราตั้งน^{๒๕}

บุรุษเจ้าของ โคโต^{๒๔} ฟังตั้งน^{๒๕} ก็กรธ จึงเข้าไปเฝ้าต่อยุทูปตพระ
โพธิสัตว์ด้วยมือแดงเท้าทั้งสอง แลดูว่า ดูกรชายผู้ร้ายปากกล้า
มุ่งไปลักโคของกัจฉะเดิรมา เห็นปรากฏชัดอยู่แก่นัยตาตั้งน^{๒๕} ยังมีหนามา
โกหกว่าเป็นมาพาสของตัวไปได้ โคกับมานนเหมือนกันเมื่อไร ก็ไม่รู้
จักหรือ ว่าตั้งน^{๒๕} แล กจึงเอามาไปจากพระโพธิสัตว์ ที่ไปตั้งน^{๒๕}
เพราะเหตุว่าพาสนั้นมาจับ กัดบกัดตายไปเป็นโค ด้วยอำนาจวิบากแห่ง
กรรมที่ทำไว้มามากตามทัน

เพราะเหตุนี้ สัมเด็จพระผู้มีพระภาคจึงตรัสเทศน์ว่า สัตว์ทั้ง
หลาย เป็นผู้มีกรรมคือบุญและบาปที่ทำไว้เป็นของ ๆ คน เป็นผู้ต้องรับ
มรรฎกคือผลแห่งบุญและบาปที่ใดกระทำไว้ กรรมที่เป็นบาปเป็นอกุศลนั้น
ย่อมให้ผลประกอบไปด้วยความทุกข์โศกเศร้า และเป็นเหตุให้เกิดโทษ
วิบัติอันตรายต่าง ๆ เป็นต้น ส่วนกรรมที่เป็นบุญเป็นกุศลนั้น ย่อมให้ผล
ประกอบด้วยดีรสดีรสดี ถ้วนนำมาซึ่งความสุขสำราญ

แท้จริง สรรพสัตว์ทั้งหลาย บรรดาที่ท่องเที่ยวเวียนวนอยู่ในวัฏ
สงสาร ย่อมได้เสวยสุขแต่ทุกข์ต่าง ๆ เป็นธรรมดา กุศลให้ผลในการ
ใดก็ได้รับความสุขสำราญใจในกาลนั้น ถ้าอกุศลให้ผลในกาลใด ก็ได้รับ
ความทุกข์ โศกเศร้าในกาลนั้น สัตว์โลกย่อมพัวพันอยู่ด้วยสุขแต่ทุกข์
ตั้งน^{๒๕} จึงต้องประสບสุขบ้างทุกข์บ้างตามอำนาจของกรรม เมื่อบุญกุศลมา

อุปถัมภ์ ก็ทำให้เป็นผู้บริบูรณ์ไปด้วยดาบยศความสูงส่งสำราญ และ
 ประกอบด้วยเตชานุกาพอันยิ่งใหญ่ ทั้งเป็นที่รักเจริญใจของเทวดาแ
 มนุษย์ทั้งหลาย เมื่อผู้นั้นไปในประเทศที่ใด ก็เป็นที่นับถือกราบไหว้
 ดัดการบูชา ของชนทั้งหลายที่อยู่ในประเทศที่นั้น ผู้ที่บุญกุศลอุปถัมภ์ยอม
 เป็นผรุสวาท - ตูจพระจันทร์ ในวันเพ็ญอันเปล่งรัศมีฉนน ถ้าบาปอกุศล
 มาตามทัน ก็ทำให้ผู้เสื่อมลาภยศยศหมดความสูงส่งสำราญ และปราศจาก
 เตชานุกาพอันยิ่งใหญ่ ไม่เป็นที่รักเจริญใจของญาติมิตรแลประชุมชน
 ทั้งหลาย เมื่อไปในประเทศที่ใด ก็ไม่เป็นที่นับถือยำเกรงดัดการบูชา
 ของชนในประเทศที่นั้น ผู้ที่บาปอกุศลอุปถัมภ์ยอมไม่ไฟโรจรุ่งเรือง ตูจ
 หนึ่งว่า หิ้งห้อยอันปราศจากแสงในเพลาพระอาทิตย์อุทัยฉนน

เมื่อพระเจ้าดีได้ราชาโพธิสัตว์ ถูกเขาซึ่งเอาจมกฏแลพระชรรค์ กับ
 ทั้งอาชานยไปสิ้นแล้ว ยังเหลือแต่พระองค์กับพระภษาที่ทรงนุ่งห่ม ก็
 ให้เปล้าเปลี่ยวพระทัยยิ่งนัก ด้วยพระองค์มีความรักอาชานยอย่างยิ่ง มิ
 รู้ว่าจะทำประการใด ต้องฝันพระทัยทรงพระดำเนียรกรรแดงไปแต่
 พระองค์เดียว ครั้นเพลาสายเย็นห่มย ก็มีพระหฤทัยอันอดโรยโหยหิว
 ยิ่งนัก เพราะมิได้เสวยโภชนาหารสิ่งใดสิ่งหนึ่งเลย จึงเข้าไปนั่งพัก
 อาศรัยอยู่ณร่มไม้ชายป่าแห่งหนึ่ง ครั้นความหิวกระหายค้อยบันเทาดง
 ก็ทรงพระอุสาหะตฤกษนทรงพระดำเนียรค่อไป ครั้นถึงพระอารามแห่งหนึ่ง
 จึงทรงพระดำหริหว่า เรานอดอยากอาหารมาสองสามวันแล้ว อย่า
 กระหนนเลย เราจักเข้าไปในพระอารามน แล้วจักขอภคตาหารที่เป็น

เคนเห็ดข่อย^๑ในบาตรของภิกษุ^๑สามเณร^๑มาบริโภคน^๑ ทรงพระดำริ^๑หัดง^๑
 แล^๑วก^๑เข้า^๑ไป^๑ใน^๑พระ^๑อาราม^๑นั้น^๑ ครัน^๑ทอด^๑พระ^๑เนตร^๑เห็น^๑สาม^๑เณร^๑น้อย^๑องค์^๑
 หนึ่ง^๑ ก็^๑ทรง^๑พระ^๑บิณฑิ^๑โล^๑ม^๑นั้น^๑มีความ^๑รัก^๑ใคร^๑ใน^๑สาม^๑เณร^๑นั้น^๑ จึง^๑ตรัส^๑ว่า
 ดูก^๑ร^๑พ่อ^๑เณร^๑ ข้า^๑พ^๑เจ้า^๑น^๑อด^๑อาหาร^๑หลาย^๑วัน^๑แล้ว^๑ม^๑ความ^๑หิว^๑ย^๑ง^๑นัก^๑ ถ้า^๑
 พ่อ^๑เณร^๑ไม่^๑มี^๑ความ^๑ห^๑ง^๑ใจ^๑ ข้า^๑พ^๑เจ้า^๑จ^๑ก^๑ขอ^๑อยู่^๑อา^๑ศ^๑ร^๑ัย^๑บริ^๑โภ^๑ก^๑ภ^๑ค^๑ต^๑า^๑ห^๑าร^๑ดี^๑ก^๑
 ด้^๑อง^๑สาม^๑วัน^๑ พอ^๑บ^๑ัน^๑เท^๑า^๑ท^๑ุ^๑ก^๑ข^๑เว^๑ท^๑น^๑า^๑ก็^๑จะ^๑ดา^๑ไป^๑
 สาม^๑เณร^๑นั้น^๑ แล^๑ไป^๑เห็น^๑พระ^๑เจ้า^๑ดี^๑โล^๑ธ^๑ร^๑า^๑ช^๑ โภ^๑ช^๑ิต^๑ต^๑ว^๑ ก็^๑ให้^๑มี^๑จิต^๑ต์^๑
 โล^๑ม^๑นั้น^๑ด^๑ประ^๑ก^๑อบ^๑ไป^๑ด^๑้วย^๑ก^๑ร^๑ุ^๑ณา^๑ อา^๑ศ^๑ร^๑ัย^๑บ^๑ุ^๑พ^๑เ^๑ฬ^๑ด^๑ัน^๑นิ^๑ว^๑า^๑ด^๑ที่^๑ไ^๑ด^๑เ^๑ย^๑อ^๑ุ^๑บ^๑ถ^๑ม^๑ภ^๑
 ก^๑ัน^๑มา^๑แต่^๑ชา^๑ติ^๑ก^๑่อน^๑ จึง^๑พา^๑พระ^๑เจ้า^๑ดี^๑โล^๑ธ^๑ร^๑า^๑ช^๑ ให้^๑เข้า^๑ไป^๑น^๑ั่ง^๑ณ^๑ที่^๑อ^๑น^๑ด^๑ม^๑ค^๑ว^๑
 ข^๑าง^๑ห^๑น^๑ง^๑

ฝ้าย^๑พระ^๑เจ้า^๑ดี^๑โล^๑ธ^๑ร^๑า^๑ช^๑ โภ^๑ช^๑ิต^๑ต^๑ว^๑นั้น^๑ มี^๑พระ^๑ก^๑ำ^๑ด^๑ัง^๑ท^๑ุ^๑พ^๑ด^๑ภ^๑า^๑พ^๑เ^๑ร^๑า^๑ะ^๑มี^๑ไ^๑ด^๑
 เด้^๑ว^๑ย^๑โภ^๑ช^๑น^๑า^๑ห^๑าร^๑ ก็^๑มี^๑พระ^๑ส^๑ร์^๑ร^๑ก^๑าย^๑ก^๑ัม^๑ป^๑น^๑า^๑ท^๑ก^๑าร^๑ห^๑ว^๑ัน^๑ไ^๑ห^๑ว^๑ ทั้ง^๑เป^๑ล^๑อะ^๑เป^๑ล^๑อ^๑น^๑
 ไป^๑ด^๑้วย^๑โ^๑ล^๑ห^๑ิต^๑บ^๑้าง^๑เบ^๑ย^๑ก^๑บ^๑้าง^๑แ^๑ห^๑ง^๑ค^๑ด^๑ก^๑ร^๑ง^๑อยู่^๑ท^๑ว^๑พระ^๑ก^๑าย^๑ มี^๑อา^๑จ^๑ที่^๑จะ^๑ด^๑ำ^๑ร^๑ง^๑
 พระ^๑อง^๑ค^๑อยู่^๑ไ^๑ด^๑ ก็^๑ด^๑ม^๑ด^๑ง^๑น^๑อน^๑ค^๑ร^๑อ^๑ก^๑ัน^๑ง^๑ไป^๑มี^๑ไ^๑ด^๑เป^๑น^๑ด^๑ม^๑ป^๑ฤ^๑ดี^๑ สาม^๑เณร^๑
 เห็น^๑ด^๑ง^๑น^๑ห^๑ก^๑ต^๑ก^๑ใจ^๑ จึง^๑ร^๑ีบ^๑ว^๑ิง^๑ไป^๑บ^๑อ^๑ก^๑พระ^๑ภ^๑ิก^๑ษ^๑ุ^๑ท^๑ง^๑ห^๑ล^๑าย^๑ว่า^๑ มี^๑อุ^๑บ^๑า^๑ด^๑ก^๑คน^๑หนึ่ง^๑
 มา^๑ขอ^๑อา^๑ศ^๑ร^๑ัย^๑อยู่^๑ บ^๑ด^๑น^๑ด^๑ม^๑ด^๑ง^๑น^๑อ^๑น^๑ึ่ง^๑แ^๑น^๑ไป^๑ จะ^๑เป^๑น^๑ต^๑าย^๑อ^๑ย^๑่าง^๑ไร^๑ก^๑มี^๑ไ^๑ด^๑
 พระ^๑ภ^๑ิก^๑ษ^๑ุ^๑ท^๑ง^๑ห^๑ล^๑าย^๑ไ^๑ด^๑พ^๑ง^๑สาม^๑เณร^๑บ^๑อ^๑ก^๑ด^๑ง^๑นั้น^๑ ก็^๑พา^๑ก^๑ัน^๑ร^๑ีบ^๑ไป^๑ดู^๑ ครัน^๑
 เห็น^๑พระ^๑เจ้า^๑ดี^๑โล^๑ธ^๑ร^๑า^๑ช^๑ โภ^๑ช^๑ิต^๑ต^๑ว^๑ก^๑ลับ^๑ไ^๑ด^๑ด^๑ม^๑ป^๑ฤ^๑ดี^๑ค^๑ัน^๑มา^๑ จึง^๑ถ^๑า^๑ม^๑ว่า^๑ ด^๑ูก^๑ร^๑
 อุ^๑บ^๑า^๑ด^๑ก^๑เห^๑ตุ^๑ไ^๑น^๑ก^๑าย^๑ของ^๑ท^๑่าน^๑จ^๑ึง^๑ช^๑อ^๑ก^๑ช^๑ำ^๑ย^๑บ^๑เ^๑ย^๑น^๑ไป^๑ด^๑ง^๑น^๑เ^๑ด^๑า^๑

พระเจ้าดีไธรรวาช โปธิสัตว์
 ยกพระหัตถ์ ชนนมัสการพระภิกษุ
 ทั้งหลายแล้วตรัสบอกว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายผู้เจริญ ข้าพเจ้า
 เป็นกษัตริย์พสกนิกรบ้านเมืองมา ข้าพเจ้ามิได้มีความผิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งเลย
 ชาวนาทงหลายมนเห็นข้าพเจ้าเดรมา มนก็บรพาสว่าด้วยถ้อยคำอัน
 หยาบคาย -หาว่าข้าพเจ้าเป็นมรยาลกสิ่งของ ๆ มน แล้วต่างคนก็เข้า
 โบายตเศต้อยข้าพเจ้า ซึ่งเอามงกุฏและพระขรรค์กับทั้งอาชานยไปหมด
 ดัน ข้าพเจ้าจึงเดร โสเซมาขออัครีในพระอารามนี้ ขอพระผู้เป็น
 เจ้าทงหลายจงกรุณาแก่ข้าพเจ้า

พระภิกษุทงหลายได้ฟังดังนั้น ก็พากันมความสงัดด้วยสำมารถ
 แห่งจิตต ทมความกรุณา จึงคมนำรอนมาช่วยกันชะล้างบาดแผล แล้ว
 ชำระขจัดสพระกายให้สะอาดหมดจด ต่างองค์ก็หาน้ำมันแล โอษฐ์มาช่วย
 กนรักษาบาดแผล แล้วให้พระ โปธิสัตว์บริโภครกตอาหาร พระภิกษุ
 ทงหลายช่วยกันรักษาพยาบาลโดยนียมตงนประมาณได้สองสามวัน พระ
 เจ้าดีไธรรวาชนั้นก็ปราศจากโรคพยาธิทุกข์ ค่อยมมีความผาสุกกายสบาย
 พระทัย เพราะอัครีความอนุเคราะห์ของภิกษุเหล่านั้น

มีคำถามว่า พระภิกษุทงหลายช่วยกันสงเคราะห์รักษาพยาบาล ให้
 พระเจ้าดีไธรรวาช โปธิสัตว์มความสุขสำราญนั้น เพราะเหตุอะไร มีคำ
 วิสัชนาว่า ในบรพชาติปางก่อน เมื่อพระเจ้าดีไธรรวาช โปธิสัตว์บังเกิด
 เป็นกุดกบณัตต ได้ให้ชีวิตเป็นทานแก่ภิกษุทงหลายทงปวง เพราะ
 เหตุนี้ พระภิกษุทงหลายเห็นพระเจ้าดีไธรรวาชต้องภัยได้ทุกขมา จึง

ได้เอาใจได้ช่วยกันบำรุงรักษาพยาบาลให้ปราศจากทุกข์ภัยได้รับความสุข
ดำรงานคงนี้

เมื่อพระเจ้าตีโลธราช โพรธิตัวได้ความทุกข์กายสบายพระทัยแล้ว จึง
เข้าไปกราบไหว้พระภิกษุทั้งหลายแล้วจึงทูลว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า
ทั้งหลายผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะใคร่บรรพชาบวชอยู่ในพระอารามนี้ ขอ
พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายจงกรุณาให้ข้าพเจ้าได้บรรพชาเถิด ฯ คุณรอกบาศก
ที่ท่านจะบวชในพระพุทธศาสนา เป็นการดีแล้ว เครื่องบริกขารทั้งปวง
๘๘ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐
กมอยพรอมเพรียง ยิงขาดอยู่แต่ผาจวรรตวหนึ่งเป็นของหาได้ โดยยาก ฯ
ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายผู้เจริญ ผาหมของข้าพเจ้ามอย ขอพระผู้
เป็นเจ้าทั้งหลายจงกรุณา ช่วยส่งเคราะห์ให้ข้าพเจ้าด้วยเถิด ครีดี
๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐
ดงนแล้วเปิดองพระภุษาที่ทรงห่มยนให้พระภิกษุสงฆ์

พระภิกษุทั้งหลายรับพระภุษามาแล้ว กมอชยาศัยเป็นอันเดียวกัน
ช่วยกันคตเยบให้เป็นจวรรดำเร็วแล้ว จึงสั่งให้พระเจ้าตีโลธราช โพรธิตัว
แล้วสั่งว่า คุณรอกบาศก ท่านจงเอาผาจวรรนไปชักให้หมดจดสอาด แล้ว
ถากเอาแก่นขนุนไปคตมยอมให้ตเถด

พระเจ้าตีโลธราช โพรธิตัวรับผาจวรรแล้ว ก็เอาไปชักให้สอาดตาก
แห้งไว้ แล้วถากแก่นขนุนได้หมอดง จึงดำริหว่า ถ้าเราจะคตมในที่ไกล
กฤษไนไซ ควนไฟก็จะเบียดเบียนพระภิกษุทั้งหลาย อย่างระนั้นเคย เรา
เอาไปคตมภายนอกพระอารามแล้วอมผาจวรรในที่นั้นเถด ดำริหดงนแล้ว

กหยบเอาฉาจรกบหม้อกรกไปทภายนอกพระอาราม ครั้นถึงจึงเอาจิว
ตากฝั่งไว้ แล้วตดไฟตั้งหม้อกรกนึ่งเคียวอยู่ในที่นั้น

ในกาลนั้น โคของบุรุษห้าคนหายไปในที่หนึ่ง บุรุษทั้งห้าคนนั้นพากัน
กันไปเที่ยวตามหาโคในที่ต่าง ครั้นไปถึงที่ใกล้พระอารามนั้น แดเห็น
ควนไฟที่ตมกรกมอยภายนอกพระอาราม จึงพากันแวะเข้าไปดู
ขณะนั้น ฉาจรกที่ตากอยกกลบกลายเป็นหนังโค รัดคคกตายไป
เป็นได้โค ชนกรกทั้งหลายที่ในหม้อ กลายเป็นชนเนื้อแดดดับโตเครื่อง
ในโค น้ำตมกรกที่ในหม้อกลายเป็นเลือดโค ด้วยอำนาจมวิบาก
มาตามทัน

บุรุษห้าคนที่เป้นเจ้าของโคเห็นประจักษ์ดังนั้น ก็ตรุกนเข้าไปเะ
ต่อยตรนพระเจ้าลัไดรราช แล้วช้ตวาดว่า ดูกรอัยโจรร้าย ไฉนมิ่ง
ไปลักเอาโคของกูมาฆ่าตมอยดงน

พระเจ้าลัไดรราช โพิริส้ตวถูกเขาโบายค้เะต่อยด้มดงในที่นั้น ครั้น
ถูกชนโตจึงกถาวค้าคอบว่า ดูกรบุรุษทั้งหลาย เรานไม่ได้เป้นโจรลัก
อะไรของใครมา เรานึ่งเคียวแก่นขนุนจะยอมฉาอยู่ที่นี้ ท่านทั้งหลาย
มาหาว่าเราลักเอาโคของท่านมา แล้วรุมกันเขาเะต่อยทุบตดว่าเราดงน
ด้วยเหตุอะไร

บุรุษห้าคนโตพงดงนจึงด้าว่า ดูกรอัยโจรผู้ร้ายปากแข็ง ลึ่ง
ทั้งหลายมีหนังโคแะได้โคเป้นค้ัน เห็นประจักษ์อยุ่แก่ตา มิ่งยังมีหน้า

มาเถียงว่าฉันก็เคยแค้นชุนนอย^๑ ไม่ได้ลักเอาโคของกุมาดัง^๒นี้ มึงจง
แต่ดูตั้งทั้งปวงที่เป็นพยานนั้น

พระเจ้าตีโธรราชจึงตรัสว่า ดูกรบรรพชทั้งหลาย เรามีได้ไปลักโค
ของท่านมาเลยเป็นความจริง เราเคยแค้นชุนนคอกกรกเพื่อจะยอมจิว
บวชอยู่ในพระอารามนี้ ถ้าท่านทั้งหลายไม่เชื่อเรา ก็จงไปถามพระภิกษุ
ทั้งหลายดูเถิด

บรรพชทั้งหลาย^๑ จึงผูกพระต่อพระเจ้าตีโธรราชลากไปยังสำนัก
พระภิกษุทั้งหลาย แล้วถามว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายผู้เจริญ
บรรพชนเขาอ้างว่าเขาเคยแค้นชุนนเพื่อจะยอมจิว พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย
ได้รู้เห็นเป็นพยานจริงหรือ

พระภิกษุทั้งหลายจึงว่า ดูกรอุบาล์กทั้งหลาย เราจะเล่าความ
ตามจริงให้ฟัง ท่านทั้งหลายจงฟังคำเราเถา บรรพชนเป็นกษัตริย์
พลตพรากจากพระนคร ได้ความทุกข์ยากจึงเที่ยววิญจรมานในตำบล
ครันถูกชาวนาแย้งชิงเอามงกุฏและพระชรรคกับทั้งมาพาชไปหมดสิ้น จึง
จึงเขามาหาเราแล้วจึงวอนว่า จะใคร่บรรพชาอยู่ในพระอารามนี้ ครัน
เราบอกว่า ถ้าจิวไม่มีเป็นของหายาก เธอจึงเปิดอง ผ้าห่มของเธอออกให้
เราช่วยทำเป็นจิว ครันเราช่วยกันตัดเย็บให้เป็นจิวแล้ว จึงส่งให้เธอ
เอาไปชกยอม เธอรับจิวแล้วก็ถากแค้นชุนนได้ห่มอด้วยกเอาห่มอ

กดับออกไปตามภายนอกพระอาราม ความจริงเป็นดังนี้ บุรุษหนึ่งคน
เป็นโจรไปลักโคของท่านทั้งหลายมา

บุรุษทั้งหลายคนใด พงศ์ดังนั้น ก็จงพูดว่า ท่านทั้งหลายเป็นสมณ
อยู่ในป่า พวกนี้เพียงโจรไว้ สำหรับได้ไปลักโคเขามาฆ่าต้มแกงกิน
ด้วยกัน จึงมาพูดขี้ขายนเป็นพยานดังนี้ ว่าดังนี้แล้ว ก็บริภาษตำ
หนักรักษุทั้งหลาย ด้วยวาจาอันหยาบคายมีประการต่าง ๆ แล้วก็เข้าดูกระดูก
ตากพระเจ้าได้รราชออกจากที่นั้น

ฝ่ายสามเณรน้อยเห็นดังนี้ ก็มหายศตนตนดุจแตกออกไป ๗ ภาค
มีน้ำตาไหลลงพราก ๆ แล้วพูดอ้อนวอนว่า ดูกรอุบาสกทั้งหลายผู้เจริญ
เราขอรับตัวบุรุษนี้ไว้ ถ้าบุรุษนี้หลบหนีหายไปไหนก็เอา
ทั้งหลายจึงมาจับเอาเราไปในกาลนั้นเถิด

บุรุษเหล่านั้นเป็นเจ้าของโค ได้ฟังคำอ้อนวอนของสามเณรน้อยดัง
นั้น ก็มจตตอ้อนประกอบด้วยความสงสาร จึงวางพระเจ้าได้รราช
โพธิสัตว์ไว้ในที่นั้น แล้วหันหน้าไปว่ากระษิกษุทั้งหลายว่า พระผู้เป็น
เจ้าทั้งหลายอย่าได้คบหาสมาคมกับโจรอีกต่อไป ถ้าชนคบกับโจรจะต้อง
ได้รับความทุกข์ในภายหน้า ว่าดังนี้แล้วก็พากันกลับไป

ฝ่ายพระภิกษุทั้งหลายกับสามเณรน้อยนั้น ครั้นบุรุษเหล่านั้นเป็น
เจ้าของโคไปแล้ว ก็ช่วยกันปรนนิบัติพระเจ้าได้รราชด้วยให้บริโภคน
ภัตตาหาร และรักษาพยาบาลด้วยนารอนแด่โสดกเป็นต้น ประมาณ

อมฤตโห จ มฤตโต
 อภุชิตพโพ ภุชิตวา
 กตถ ถานเน คมิสสามิ
 โโก สหาโยปี ฌาตโย
 โโก ภายิสฺสตี เอกิกัง
 ยตถ ภยํ ตตถ ทุกขัง
 นิवासญจ ลภิสฺสามิ
 กัง นิสฺสาช ภุชิตฺสามิ
 อกาลัง มรณัง ปตฺตัง
 อายุ ปุณฺณญจ เม อตฺถิ
 น กสฺสจิทํ ทุกฺขญจ
 อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ
 ปุณฺณปาปญจ เย กตัง
 โลโก อมฤตพโพ
 วิปากัง มยฺหํ น เทติ
 ตญจ ผลัง มหาเยว

อยุตฺตเสยฺยโต สโย
 ปุพฺเพ น ปราชริตา
 โโก การุณฺณิสฺสตี มมํ
 โโก ชานิสฺสตี มํ ราชา
 ยตถ คโต ภยํ โหติ
 กสฺส สนฺตีกัง คมิสฺสามิ
 โโก มํ การุณฺณตี หเว
 นิโกโค มรณัง ชุเว
 อาหารขเย ตยฺโก
 อาหารุปฺจเฉโท มโต
 อตฺตahi อตฺตโน กตฺตา
 โกจิ นาโถ ปรี นตฺถิ
 เตปี ผลัง ลภิตพฺพิ
 อปฺปกัง กมฺมํ เม กตัง
 อปิกิณฺจึ เยน กตัง
 กาเลน โหติ วิปลัง

ความว่า โอ้เวรของเรา

เรากระทำความอะไรไว้ในชาติก่อน

จึงมาเป็นคนกำพร้าอนาถาถึงเพียงนี้

โทษความผิดสิ่งใดมิได้มี โทษ

ความผิดสิ่งนั้นก็มีมาเป็นชน

คิดชนมากน่าอนาถ ไม่ควรให้เขาตลก

หมิ่นประมาท เขาก็มาตลกหมิ่นประมาทได้ ที่ที่ไม่ควรจะนอนกตของนอน

สิ่งที่ไม่ควร จะบริโภคก็ต้องบริโภค แต่ก่อนมิได้เคยเที่ยวมาเดยก็ต้อง
 เที่ยวมา บดินมรุ ที่ว่าจะไปในแห่งหนตำบลใด ใครเล่าเขาจักมีความ
 กรุณาเรา ใครเขาจักมาเป็นญาติเป็นมิตรสหายของเรา ใครเขาจักรู้ว่า
 เรานี้เป็นพระราชา ใครเขาจักมาเกรงกลัวเราซึ่งเป็นคนผู้เดียว เราไป
 ในที่ใดก็เกิดภัยในที่นั้น เกิดภัยในที่ไหนต้องเสวยทุกข์เวทนาในที่นั้น บัด
 นี้เราจักไปสั่ง้านักใคร จึ่งจะได้ที่อยู่ที่อยู่อาศัยแล้ว ใครเขาจักเอ็นดูกรุณา
 เราเห็นจะไม่มี เมื่อเป็นดังนี้ เราจักได้อาศัยใครบริโภคแล้ว เมื่อเรา
 ไม่มีอาหารที่จะบริโภคก็จะต้องตายโดยแท้ ความตายที่ไม่ควรจะตายมา
 ถึงเราแล้ว เพราะไม่มีอาหารที่จะบริโภค ถ้าอายุแลบุญของเรายังมีอยู่
 เราก็จักได้อาหารบริโภค ถ้าขาดอาหารมิได้บริโภคแล้ว เราก็จักตาย
 โดยไม่มีควมสงสัย ความทุกข์อันนี้ ใครมิได้กระทำให้ ตัวเราทำ
 ได้ตัวของเราเอง คนนั้นและเป็นที่พึ่งของตน ใครจะเป็นที่พึ่งแก่ใครได้
 บุญและบาปที่ผู้ใดได้กระทำไว้ ผู้นั้นก็ควรได้บรรพผลของบุญและบาปที่ทำไว้
 นั้น สัตว์โลกอย่าพึ่งสำคัญหมิ่นว่า กรรมที่เราทำนั้นเล็กน้อย จะไม่
 อาจตามมาให้ผลแก่เรา อย่าพึ่งสำคัญหมิ่นดังนี้ กรรมที่ทำไว้นั้นแม้
 ถึงจะเล็กน้อยก็ ย่อมให้ผลอันไพบลดมิตได้มีกำหนด ดูสัตว์เราอันได้
 เสวยทุกข์ ไคร่รกก่ำรตอยู่ดังนี้ ก็เพราะอำนาจกรรมมาตามทัน

เมื่อพระเจ้าตีโธรราชโพธิสัตว์ ทรงพระกำรตครัดว่าพรรณดังน
 แล้ว ครั้นคลายความโศรกก็ทรงพระดำเนียรต่อไป พอเวลาดำยัณห์สมัย
 จะพลบค่ำ ก็บรรลุดังบ้านไร่แห่งหนึ่ง ผัวเมียทั้งสองที่อยู่ในบ้านนั้นเป็น

คนแก่เฒ่าชรา พระเจ้าดีได้พระราชทอดพระเนตรเห็นบ้านนั้น จึงทรง
 พระดำริว่า เราจักขออาศัยอยู่ในบ้านนี้ แล้วเข้าไปหายายเฒ่าเจ้าของ
 บ้าน ครั้นถึงจึงตรัสว่า ข้าแต่คุณยาย ข้าพเจ้าเดินทางมาแต่ที่ไกล
 จะเดินต่อไปก็เหน็ดเหนื่อยลำบาก ถ้าคุณยายไม่มีความหนักใจ ข้าพเจ้า
 จะขออาศัยนอนอยู่ในบ้านนี้สักคนหนึ่ง

ยายเฒ่าเจ้าของบ้านได้ฟังดังนั้นก็โกรธจึงว่า เมื่อเวดากดางวันเอง
 ไปอยู่ที่ไหน ครั้นพดบคำจะมาขออาศัยในบ้านนี้ ข้าไม่รู้ว่าเองจะเป็น
 คนร้ายได้อย่างไร ตาเฒ่าผัวได้ยินจึงร้องออกไปว่า ดูกรท่านยาย เขา
 เดินทางมาแต่ที่ไกล เมื่อเขามาขออาศัยจงให้อาศัยเอาบุญเถิด พระเจ้า
 ดีได้ราชก็เข้าไปอาศัยอยู่ในบ้านนั้น

ในเวดากดางคืนวันนั้น ผัวเมียต้องคนนอนไม่มีใครหลับ จึงลุกขึ้น
 นั่งสนทนาปรึกษากัน ตาเฒ่าจึงพูดว่า ดูกรท่านยาย พืชพรรณคือเมล็ด
 พักแพ่งแตงหน้าเต้าของเราอยู่ เราจักเอาพืชพรรณนั้นไปเพาะปลูก แล้ว
 พรอนดินรดน้ำให้งอกงามมั่งผล แล้วเก็บผลไปขายรวบรวมทรัพย์ไว้ให้
 มาก แล้วจักไปช่วยเอาทาสทั้งหลายที่ต่าง ๆ งาม ๆ มาให้นั่งพักไว้
 ทั้งสอง ในเบื้องซ้ายแต่เบื้องขวา ยายเมียหัวเราะแล้วจึงพูดว่า ยังไม่
 ทนได้เห็นหน้าจะมาคิดตดกระบอก ยังไม่ทนได้เห็นตัวกระบอก จะมารับ
 โกงน้ำไม้ ถ้าไม่สมดังมุ่งหมายความตะอากจกมชน

ครั้นเวดารุ่งเช้า ผัวเมียต้องคนก็ลุกขึ้นค้นหาพืชพรรณมิได้พบ ยาย
 เมียจึงพูดว่า พืชพรรณนั้นข้าพเจ้าเก็บไว้เป็นอันดี ทุกวัน ๆ ก็ไม่เคย

หาย ค่อมบุรุษมาอาศัยอยู่ในบ้านนี้ พืชพรรณทั้งหลายจึงหายไปหมด
สิ้นตงน

พระโพธิสัตว์ลีโล่ราชได้ ยินตงนนั้นจึงตรัสว่า ข้าแต่คุณยาย ข้าพเจ้า
จักเอาพืชพรรณนั้นไปทำอะไรได้ ที่ข้าพเจ้าได้ มาพักอาศัยอยู่นี้ ก็
เป็นพระคุณอย่างยิ่งแล้ว อย่าได้ มีความสงสัยในตัวข้าพเจ้าเลย

ผัวเมียสองคนได้ฟังตงนนั้น ก็พิจารณาตลกร้ายกายของพระเจ้าลีโล่ราช
ครั้นได้เห็นชายพระภษาขอดอยก็มีความสงสัย จึงขอเอาพระภษามาแก
ออกดู ขณะนั้นด้วยอำนาจบาปเคราะห์ของพระโพธิสัตว์ เพชรพลอยมณ
รัตนที่ห่อขอดพระภษาไว้ ก็บันดาลกลดบังกลายเป็นเม็ดตพืชพรรณ ผัว
เมียทั้งสองเห็นตงนนั้นจึงปริภาษาว่า ดูกรโจรชั่วร้าย เองลักเอาเม็ดตพืช
พรรณของเรามาห่อผ้าไว้ เพื่อเหตุอะไร

พระเจ้าลีโล่ราชจึงตรัสว่า ข้าแต่ท่านตายาย ข้าพเจ้ามิได้เป็น
ผู้ร้ายตลกลักขโมยของของท่านเลย เพชรพลอยมณรัตนของข้าพเจ้าแท้ ๆ ใน
ท่านทั้งสองจึงว่าเม็ดตพืชพรรณของท่านตงน

ผัวเมียทั้งสองได้ฟังตงนนั้นก็โกรธ จึงดำวว่า ดูกรอายุใจผู้ร้าย
ยังจะมีหนามาเถียงออกได้ นี่เม็ดตพืชพรรณของกูไม่ใช่หรือ น้าหนามิ่ง
จะเอาเพชรพลอยมาแต่ไหน เม็ดตพืชพรรณเห็นประกายอยู่แก่ตา มิ่ง
มาเถียงกว่าเพชรพลอยด้วยเหตุอันใด ว่าตงนแล้ว ก็เขาทุบถองโบายต์
พระโพธิสัตว์แล้วขับไล่ให้ออกไปนอกบ้าน จึงเก็บเพชรที่กลายเป็นเม็ดต
พืชพรรณนั้นไว้

พระเจ้าตีโต้วราช โปธิสัตว์ ถูกเขาทุบตีขับไล่ออกจากบ้านแล้ว ก็มีแต่
 ความทุกข์ โทรมน็ดเป็นเบื้องหน้า มีรูที่ว่าจะไปในแห่งหนตำบลใด ก็
 ทรงพระดำเนียรคณคณไปในทิศต่าง ๆ ก็บรรลุดังเมืองอจจนคร ครั้นเวตา
 รุ่งเช้า ได้ทอดพระเนตรเห็นยาจกทั้งหลายพากันเข้าไปขอทานในเมืองนั้น
 ก็มีใครบางคนที่จะเข้าไปกับพวกยาจก จึงประคิษฐานยืนอยู่ ณ ที่นั้น ครั้น
 พวกยาจกไปแล้ว ก็ปลอมพระองค์เป็นคนขอทาน เข้าไปขอภัตตาหาร
 ได้แล้ว ก็มานั่งเสวยอยู่ที่ร้านขายขนม ครั้นเสวยภัตตาหารแล้ว จึง
 บอกหญิงแม่ค้าที่ขายขนมว่า ดูก่อนหญิง เราอยากกินขนมของท่าน
 ยิ่งนัก หญิงแม่ค้าเห็นพระเจ้าตีโต้วราช โปธิสัตว์ ก็มีจิตตปิตพิท
 รักใคร่ จึงหยิบขนมมาส่งให้ พระเจ้าตีโต้วราช โปธิสัตว์เสวยขนม
 แล้ว ก็เลยอาศรัยนั่งนอนอยู่ที่ร้านขนมนี้ทั้งกลางวันและกลางคืน กาด
 ก็ดวงไปได้ประมาณสองสามวัน

ฝ่ายพระราชอาศรัยเมืองอจจนครนั้น ทรงพระนามว่ากนิหุวัตตราช
 มีพระอัครมเหสีทรงพระนามว่าสุทิวดี พระราชบิดาของพระราชนั้น
 มีนามชื่อว่าสุทตตเทวี มีพระรูปพระโฉมอันงามยิ่งนัก ผิวพรรณแต
 วร พักตร์ดุจนางเทพอัปสรในสวรรค์ นางเป็นที่รักเจริญพระฤทัยของ
 พระราชบิดานั่นยิ่งนัก ทั้งเป็นหญิงประกอบด้วยจรรยาดีมาปฏิบัติทุกสิ่ง
 ทุกอย่าง

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้ากนิหุวัตตราชบรมกษัตริย์ เสด็จบรรทม
 เห็นพระแท่นศิวิรัตนไฉยาศน์ ในเพลาปราศรัย กาด ครั้นเพลาปัจจุสมัย

จะไก่อตรง ก็คืนพระบรมชม บรรดาดีให้ทรงพระปรารภถึงพระราชธิดา
ว่า บदनธิดาของเรามาช่วยจนเจริญแล้ว เมื่อไรนางจึงจะได้ครอง ทรง
พระปรารภว่าฟังดังนั้นแล้ว ครั้นเพลารุ่งเช้า จึงมีรับสั่งให้หาปุโรหิตาจารย์
เข้าไปเฝ้า แล้วพระราชทานดวงชะตาของพระราชธิดาให้ปุโรหิตนั้นดู
แล้วตรัสถามว่า ดูกรปุโรหิตาจารย์ ธิดาของเราเป็นหญิงถึงแล้วซึ่งความ
เจริญวัย สักเมื่อไรนางจึงจักได้ครอง

ปุโรหิตาจารย์รับดวงชะตามาแล้ว ก็คุณหาพิจารณาตามคัมภีร์
โหราศาสตร์แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทวราช อีกไม่ช้านานเท่าไร
พระราชธิดาก็จักได้ครอง บदनครองของพระราชธิดาเข้ามาอยู่ในเมือง
นี้แล้ว พระพุทธเจ้าชา ๆ จึงมีพระราชดำรัสถามว่า คู่ครองของธิดา
เรานั้น มีชาติตระกูลอย่างไร อยู่ในที่ใดหรืออยู่ในที่ใด เป็นบุตร
ของใคร เป็นผู้ที่มั่งคั่งบริบูรณ์หรือยากจนอนาถา ๆ ข้าแต่สมมติเทวดา
ขอพระองค์อย่าทรงพระพิโรธข้าพระบาทเลย คู่ครองของพระราชธิดานั้น
เป็นคนยากไร้อนาถา บदनเที่ยวขอทานเขาเลี้ยงชีวิตอยู่ทุกวัน ค่อยไป
ข้างหน้านั้นจึงจะปรากฏยศใหญ่ พระพุทธเจ้าชา

พระเจ้านนุวัต ได้ทรงฟังพยากรณ์ดังนั้น ก็มพระทัยโทมหนึ่งนึก
จึงทรงพระดำริห์ว่า เรามชิตายอดรักอยู่คนเดียวเท่านั้น เราอดลำหเดียว
อุปถัมภ์บำรุงมา ปราถนาจะแบ่งราชสมบัติให้ครอบครัวองกึ่งหนึ่ง ซึ่งมา
อาภัพพลึงเพียงนี้ ถ้าเลี้ยงไว้ ในบวรจักจะมความชายหน้า ทรงพระดำริห์

ฉนั้นแล้ว ก็ทรงพระพิโรธมีพระราชดำรัส ให้ชนนางผู้ทศศิดาออกไปเสีย
จากพระนคร

ฝ่ายพระนางผู้ทศศิดาเทวีได้สดับเหตุฉนั้น ก็ทรงพระกรรแดงรีบไปเฝ้า
พระเจ้ากนิษฐาทรราช ครั้นถึงจึงชบพระพักตร์ลงแทบพระบาท ทูลดวงวอน
ว่า ข้าแต่พระองค์เป็นสมมตเทวราช พระองค์แต่หม่อมมณิกมัตศิดา
อยู่คนเดียวเท่านั้น มิได้มีบุตรแต่ศิดาคนเดียว พระองค์ก็มาหลงเชื่อคำ
ปโรหิตผู้ประกอบด้วยความริศยา จึงให้ชบพระศิดาออกเสียจากพระนคร
หม่อมมณิกเห็นว่าจะไม่จริงเหมือนคำพยากรณ์ของปโรหิต ขอพระองค์
อย่าได้ทรงเชื่อถ้อยเลย ถ้าหากว่าจะจริงเหมือนคำพยากรณ์ก็ทำเนาเกิด
กรรมตาเกิดมาเป็นสัตว์ จะได้อำนาจเป็นคนดีและชั่ว ก็แล้วแต่วาสนา
ของกู ถ้าเป็นบุญเป็นกุศลก็จะได้อำนาจดี ถ้าเป็นบาปเป็นอกุศลก็จะ
ได้อำนาจชั่ว สุดแต่แต่กุศลแต่อกุศลที่ใดกระทำมา ขอพระองค์ได้ทรง
พระกรุณาเห็นแก่หม่อมมณิก อย่าชบพระราชศิดานั้นให้ออกไปไกลพระนคร
เลย ขอพระองค์ได้ทรงโปรดให้สร้างเรือนให้อยู่เพียงภายนอกพระนคร
ตามยถากรรมของเขาเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระเจ้ากนิษฐาทรราช ได้ทรงฟังคำดวงวอนของพระราชเทวี ก็มี
พระกรรมจิตตนเกิด ความสังเวชสลดพระทัย จึงมีรับสั่งให้ชบพระราช
ศิดาออกไปเสียภายนอกพระราชนิเวศน์

พระนางผู้ทศศิดาเทวี ก็ถวายบังคมลา เสร็จแล้วพระอัสสฬุชตเนตร

มายังปราสาทพระราชธิดา ครั้นถึงจึงสวมกอดนางผู้ตัดทรวงผู้เป็นปียธิดา
แล้วตรัสพิลาปราพรณด้วยพระคาถาทังหลายว่า

หahaha อมม ปิยา ธิดา	เม เอกนยนาสมา
มาตุ ทวีพาหุสทิสา	มาตุยา หทยุปมา
ทสมาธานี ธาเรนตี	ยาว ชาตา จ ทพพลา
สุขทุกขั เวทยนตี	มาตา ตั โปสีตา สทา
นหาเปตฺวา สยาเปตา	โกเชนตา ตั ทิวา ทิวา
น ผุสฺสนตี อุกกา โอกา	เหมวณฺณา สรุปรตา
ภาคฺยวณฺณา ชนปิยา	มุขั เต ปุณฺณจฺนฺตีมา
คณฺทา จ วณฺณฺสณฺจานา	ถนา จงโกณฺสทิสา
เทว พาหา อยฺยรูปมา	วณฺณฺสมา ทสงฺคฺลา
นาตีทึมา นาตีรสฺสา	นาจฺโจธาตา นาตีกาพกา
ฉวีวณฺณา จ สุขุมา	สฺสณฺฐานา สรุปรตา
ปุพฺเพ ปจฺจุจฺจเร เสยฺยิ	นิปนฺนา ภูมฺยิ กถิ
นानคฺคโกชฺชั ภูณฺชา	ภูณฺชา มฺลผลิ กถิ
ปุเร ทาสีคณฺายุตฺตา	คจฺฉตี เอกีกา
โก ฌาตี โโก สหาโย จ	โก เต ทสฺสตี โภชนิ
ปุพฺเพ เวรา วิปฺปโยคา	เอกา ทลิตฺทกปฺปนา
สีวิกาย ปุเร ยาตี	กถิ คจฺฉตี ปตฺติกา
ตยา วินา มตา เสยฺโย	กถิ กปฺเปตี จีวิทิ

ความว่า ดุกรแม่ เจ้าเป็นชิตายอตรักของมารดาอย่างยิ่ง ได้มอ
 ด้วยนยตาข้างเดียวของมารดา อนึ่งเจ้าเป็นที่รักได้มอด้วยแขนซ้ายขวาแต่
 ประดุจดังว่าดวงหทัยของแม่ฉันนั้น จำเดิมแต่เจ้ามาเกิดในครรภ์ของมารดา
 แม่ก็ล้อมทองประกองเจ้ามาถึงสิบเดือนเป็นกำหนด ดั่งไรที่เผอิญหรือ
 เย็นนัก ถึงแม่จะอยากก็ด้อมมอคมไต่บริโภคนั้น ทงทนทุกขเวทนาเมื่อ
 เวลาเตรียมแฉ่งนอน ครั้นเจ้าคลอดออกมาจากอุทรแล้ว แม่ก็อุตด้าให้
 บำรุงเลี้ยงรักษาทุกคำเช้า คือให้อาบน้ำอบนขาขวาแต่ให้นอนในอุ้งทอง ทง
 คอยระวังเด็ดโรมิให้กัดแต่ไต่ค้อมเจ้าทุกเวลา แม่ถนอมเลี้ยงเจ้ามาจน
 เจริญวัยถึงเพียงนี้ แม่มีความอาลัยเจายิ่งนัก รูปทรงผิวพรรณของเจ้า
 กงามเป็นที่รักของมหาชน พระพักตร์ของเจ้างามดุจจันทร์กลมอันเต็ม
 ดวง พระปรางทั้งสองของเจ้า ก็ผูกมือเปดงปลั่งประดุจดังว่าผลแห่ง
 มะปราง ถนของเจ้าทั้งสองข้าง ก็มดณฐานประดุจดังว่ามะอบฉันนั้น
 พระกรทั้งสองของเจ้า กงามอ่อนดุจดังว่าวงวอไอยรา นิ้วมือทั้งสองของ
 เจ้าเต่า ก็กลมเรียวได้มอเปนต์ พระวรกายของเจ้าก็ผ่องดี มีทรวด
 ทรงอันฐานอันดีมคักดี คือไม่พุ่มไม่ผอมนัก และไม่วางไม่ดำจนเกินไป
 เจ้างามพร้อมทุกดั่งสรรพ พระดุ๊กเอ๋ย เจ้าเคยได้ยาดันับน สู่วรรณ
 บรรลุธรรม เจ้าจะต้องไปนอนเหนือภาคพน ดุน่าอนาถ เจ้าเคยบริโภคน
 โภชนาหารอันมีรส ในสู่วรรณภาชน์ทุกเวลา เจ้าจะ ไปบริโภคนเือก
 มีนผลพฤษยาอย่างไรได้ เจ้าเคยอยู่ในปราสาทมีทาดัดแวดล้อมเป็นบริวาร
 เจ้าจะต้องไปอยู่ในเคหสถานแต่ ผู้เดียว ใครเล่าเขาจะตามไปเป็นเพื่อน

ใครเล่าเขาจักเชิญเตือนให้บริโภคนาหาร พระลูกเอ๋ย เจ้าเคยทำ
 เวนมาแต่ปางก่อน เจ้าจึงจะพลัดพรากจากมารดาไปเป็นกำพร้าเอกา
 เจ้าจะไปไหนก็เคยไปด้วยวอทอง แทนไปเจ้าจะต้องดำเนินไปด้วยเท้า
 พระลูกเอ๋ย เมื่อเจ้ามาพลัดพรากจากแม่ไป แม่จะมีชีวิตอยู่ไปโยให้
 ทุกขเวทนา ตายเดี่ยวประเดี๋ยวกว่าอยู่ในบุรี

เมื่อพระนางสุทศิวัตทรงพระกรรแสงรำพรรณดงน นางสุทศิตชิตา
 ก็ทรงกำสรดแค้นเทวค มีพระอัสสชตเนตรไหลอาบพระพักตรา กราบ
 บาทพระชนนแล้วทูลว่า ข้าแต่พระชนน เพราะกรรมเวรที่ตกได้ทำมา
 จึงต้องจากพระมารดาไปห่างไกล พระมารดาได้เพียงดูมาแต่เยาว์จนเติบโต
 ใหญ่ถึงเพียงนี้ อย่าเคঁราเสียพระทัยเลย นึกว่าเพียงเอาแต่บุญเกิดทูลเกล้า
 ดูกจะได้อทดแทนพระคุณหรือไม่ก็ตามที ลูกจะถวายบังคมลากันหน้าไป
 ตามกรรม ทูลดงนแล้วกษบพกตรดงกับบาทพระชนน ต้องกษตริยก
 ทรงพระไต่กรำพรรณพิดาบ จนถึงวิดิญญาภาพสลดบลงในที่นั้น ครนพน
 สัมปฤคกตบได้อัสสาส์บัสสาส์ พระนางสุทศิวัตจึงมีพระเลอาวณตรัสสั่ง ให้
 สร้างเรือนชนหลังหนึ่งในภายนอกพระนคร แล้วจดทาสกรรมกรทั้งหลาย
 กับทั้งเงินแดงทองแดงอาภรณ์เป็นต้น มอบให้แก่ นางสุทศิตราชชิตา
 แล้วให้ออกมาอยู่ณเรือนภายนอกพระนคร

นางสุทศิตราชชิตานี้ ครนออกมาอยู่ณเรือนภายนอกพระนครแล้ว
 ก็มจคคองของแฉ้วบำเพ็ญทานการกุศล คือให้ชาน้ำโภชนาหารเป็นทาน
 แก่ยากทั้งหลายมีสมณพราหมณ์เป็นต้น เป็นนิจกาดมิได้ขาด

ในกาลนั้น ยาจกทั้งหลายปรึกษากันว่า ได้ยินว่าพระราชธิดาชื่อ
 สุกตเทวี ถูกพระราชบิดาขับไล่ให้ออกไปอยู่นอกพระราชฐาน บัดนี้
 นางไปตั้งบ้านเรือนอยู่ภายนอกพระนคร แล้วบริจาทานอันดีอาด ถ้วน
 ประณีตบรรจง เราทั้งหลายพากันไปขอทานบริโภคในที่นั้นเถิด ปรึกษา
 กันดังนี้แล้ว ก็พากันไปในที่บริจาทานของพระราชธิดานั้น ครั้นถึง
 จึงพากันกราบไหว้ด้วยความเคารพ แล้วหมอบพุ่มลงณพื้นดิน

ฝ่ายพระเจ้าโลธรราชโพธิสัตว์นั้น เอาชายพระภษาข้างหนึ่งมาทรง
 นุ่ง แล้วทรงคลุมพระเศียรด้วยชายพระภษาข้างหนึ่ง แล้วทรงพระดำเนียร
 ไปในที่บริจาทานนั้น ครั้นถึงจึงยื่นพิจารณาดูพระราชธิดาแล้วเดยยืนอยู่
 อย่างนั้น มิได้กราบไหว้หมอบคณานเหมือนตงยาจกทั้งหลาย

ฝ่ายนางสุกตตราชธิดานั้น ทอดพระเนตรดูยาจกฉัพททั้งหลายแล้ว
 ทอดพระเนตรไปเห็นพระเจ้าโลธรราชย็นคลุมพระเศียรอยู่ มิได้กราบไหว้
 หมอบคณานเหมือนยาจกทั้งหลาย ก็ปลาดพระทัยจึงทอดพระเนตรดูอยู่
 ไปมา พระเจ้าโลธรราชก็ทอดพระเนตรดูพระราชธิดาอยู่เนือง ๆ พอ
 เนตรค่อนเนตรแลประสบบัน กษัตริย์ทั้งสองก็เกิดความดีเนหารักใคร่ซึ่งกัน
 และกัน ด้วยอำนาจบุพเพสันนิวาสที่เคยได้อยู่ครองกันมาแต่ในชาติก่อน
 เพราะเหตุฉนั้นท่านจึงแสร้งอุทาหรณ์เป็นคาถาประพันธ์ไว้ว่า

ปุพฺพเพว สนนฺนิวาเสน   ปจฺจุปนฺนหิตฺเตน วา
 เหวนฺตํ ชายเต เปมํ   อุปลิวํ ยโถทเก

ความว่า ความรักย่อมเกิดด้วยเหตุสองประการคือ ด้วยบพเพ
 ด์นิเวศน์ที่เคยอยู่ร่วมรักกันแต่ชาติก่อนประการหนึ่ง ด้วยเหตุที่เกือกถกกัน
 ในกาลเป็นปัจจุบัณประการหนึ่ง เปรียบเหมือนดอกกุบดที่ เกิดขึ้นในนา
 กตองอาศัยเหตุสองประการ คืออาศัยน้ำแฉเปิดอกตมจึงจะบังเกิด
 ขึ้นได้

ในลำดับนั้น พระราชชดาจึงเรียกทาสทั้งหลายมาบอกว่า ดุกร
 ทาสทั้งหลาย มี ยาจกคนหนึ่งแปลกมา ไม่เหมือนกกับยาจกทั้งหลาย
 ยาจกนั้นเอาผ้าคลุมศีรษะมาขอยแต่ ผู้เดียว ท่านทั้งหลายจงไปบอกให้
 ยาจกนั้นนำผ้าที่คลุมศีรษะออกเสีย เมื่อเราใด เห็นหน้าจะได้ ให้ท่านตาม

คณานรป

ทาสทั้งหลายรับคำแล้วก็พากันไป ครั้นถึงจึงไหว้พระเจ้าตีโต้ราช
 ด้วยเกรงอำนาจเดชานุภาพ แล้วจึงพูดว่า ดุกรบรมชฎเจริณ ท่านมาขอ
 ท่านเขาบริโภค เหตุไฉน จึงเอาผ้าคลุมศีรษะมาไม่ให้เขาเห็นหน้า เมื่อ
 ท่านมาทำอย่างนี้ เราจะให้ท่านท่านหรือ ท่านเด็กผ้าออกเสียจากศีรษะ
 เกิด เราจะได้ให้ท่านแก่ท่าน

พระเจ้าตีโต้ราชได้ทรงฟังดังนั้นจึงตรัสตอบว่า ดุกรแม่ทั้งหลาย
 แดงพระอาทิตย์ร้อนจัดมาก จงหนีออกจากกรรกายของเรา
 เรา เพราะฉะนั้น เราจึงต้องเอาผ้าคลุมศีรษะไว้ดังนี้ เมื่อท่านให้ท่าน
 เรา าก็จะไต่รับ เมื่อท่านไม่ให้ท่านเรา าก็จะไปขอเขาในที่อื่นต่อไป

ทาสทั้งหลายเหล่านั้น จึงนำเอาถ้อยคำที่พระเจ้าดีได้พระราชตรัสนั้น
 มาทูลพระราชธิดาให้ทรงทราบ
 พระราชธิดาได้ทรงทราบดังนั้น ก็ให้เกิดความพิศวงยิ่งนัก จึงดำริหว่า
 บรุษนั้นมิใช่มาจากคนจน โดยแท้ ดำริหดังนั้นแล้ว จึงถามทาสทั้งหลายว่า
 ท่านทั้งปวงจะเห็นว่า เป็นใคร คือบรุษนั้น จะเป็นมนุษย์ชาติตระกูลอันสูง
 หรือ ๗ จะเป็นมนุษย์ชาติตระกูลอันต่ำ มกรยาวาจาอันเหาะแหะ แด
 เป็นนักเลงสุรานารี แดเป็นนักเลงสังกะยาเป็นต้น ทำไฉน เราจึงจะรู้
 ได้ว่าบรุษนั้นเป็นคนเช่นไร เพราะเรามิได้เห็นหน้าของบรุษนั้น
 ในทาสทั้งหลายเหล่านั้น มีทาสคนหนึ่งเป็นคนฉลาดเฉียบแหลม
 รอบร้อมารยาทของบรุษจึงทูลว่า ข้าแต่พระเจ้า ชนชอว่าบรุษที่เป็น
 หนุมทงหลาย แม่ถึงจะยากจนอนาถา หรือต้องทกลชเวทนาประการใด
 กต ครนเหลือบเห็นหญิงสาวแล้ว ก็มีความปราถนาที่จะแสด เพราะฉนั้น
 ขอพระเจ้าจงประดับกายด้วยเครื่องอาภรณ์ทงปวง แดเด็ไปเด็มา
 แสดตงคนให้บรุษนั้นเห็น บรุษนั้นเห็นพระเจ้า ก็จะเลิกมาทกลตมศรัษะ
 ออกต ขณะนั้น พระแม่เจาก็จะเห็นรูปสัตรีของบรุษนั้น แดวจพิจารณา
 ตโดยควรแก่อชยาศรัยเกิด
 พระราชธิดาได้ฟังดังนั้นจึงว่า ตกรพิทาส์ อบายที่ท่านบอกนั้น
 เราจักได้เห็นหน้าของบรุษนั้น ว่าดังนั้นแล้ว ก็อาบน้ำชำระกายประดับ
 เครื่องอาภรณ์เสร็จแล้ว ก็ออกไปแสดตงคนให้พระเจ้าดีได้พระราชเห็น แด
 เด็ไปมาอยู่ณที่นั้น

พระเจ้าตีโต้รราชโพธิสัตว์ ทอดพระเนตรเห็นพระราชธิดาเดินไปมา
อยู่ ก็เลิกผ้าออกจากพระเคี้ยวทอดพระเนตรดูพระราชธิดา นางสุทนต์ตราช
ธิดาก็แสดพระเจ้าตีโต้รราช ชนทั้งสองต่างคนต่างก็แสดซึ่งกันแสดกัน

ในลำดับนั้น นางสุทนต์ตราชธิดาจึงตั้งทาสีทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลาย
จงรีบไปพาบรุษนั้นมาในเรือนไฟของเรา ทาสีทั้งสองก็รีบไปทูลพระเจ้า
ตีโต้รราชว่า พระราชธิดามีรับสั่งให้เราไปพาท่านไป ท่านจงมาไปกับ
เราเถิด แสดก็พาพระเจ้าตีโต้รราชมา

พระเจ้าตีโต้รราชโพธิสัตว์ จึงตรัสแก่ทาสีทั้งสองนั้นว่า ดูกรมแม่
ทั้งสอง ท่านทั้งหลายไม่มีศรัทธาเต็มใจที่จะให้ท่านเราก้ทำเนาเถิด เหตุ
ไฉนท่านทั้งสองจึงมานำเราไป จะทำอะไรเราก้มีรู้อยู่ พระเจ้าตีโต้รราช
ตรัสตงนถงสามครั้ง ครั้นทาสีพามาให้อยู่ในครัวไฟ จึงทรงพระดำริห์ว่า
เราเห็นจะพินทุกข์ จะพึงได้ความสุขในกาถนี้ ที่ทรงพระดำริห์ตงน
เพราะพระองค์เป็นผู้ทรงพระปรีชาฉลาดในมารยาของหญิง

ฝ่ายพระราชธิดาชื่อว่าสุทนต์ จึงทรงจัดโภชนาหารมีรสอันเลิศต่าง ๆ
มอบให้ทาสีทั้งสองแล้วตงว่า ท่านทั้งสองจงนำโภชนะนี้ไปให้บรุษ
นั้นบริโภค แสดจงพิจารณาตุงิริยาที่บริโภคของบรุษนั้น เมื่อบรุษนั้น
บริโภคแล้ว ท่านอย่ากระทำโภชนะที่เห็ดออกจากบริโภคให้เป็นอันตราย
จงเอามาให้เราก่อน ทาสีทั้งสองรับโภชนะแล้ว ก็นำไปถวายแก่
พระเจ้าตีโต้รราช

พระเจ้าดีโธรราชจึงโกรธว่า เราเป็นผู้มีศรัทธาอันเคร่งครัด ทั้ง
ประกอบไปด้วยเหงื่อแดดไคล จักบริโภคโภชนาอย่างไรได้ ทาดีทั้งสอง
ก็นำเอา ถ้อยคำนั้น มาทูล พระราชธิดา ๆ จึงให้นำเอาน้ำสำหรับอาบและ
เครื่องดับไล่ของหอมไปให้ พระเจ้าดีโธรราชสงวนน้ำแล้ว ก็ทรงทา
เครื่องดับไล่ของหอม แล้วยกถ้วย โภชนาหาร โดยอาการที่พระราช
ด้วย ครั้นแล้วเสร็จแล้ว ทาดีทั้งสองก็นำเอาโภชนะที่เห็ดออกจาก
ถ้วย ไปแสดงแก่พระราชธิดา

นางสุทศตราธิดา พิจารณาดูโภชนะที่เห็ดจากบริโภคก็มีความยินดี
ด้วยคิดว่า บุรุษผู้บริโภคนั้นเหมือนกับพระราชบิดาของเรา บุรุษผู้มี
คนดำนัญชรรมดา จักเป็นกษัตริย์โดยแท้ คิดดังนั้นแล้ว จึงให้บอก
เรือนไฟให้สอาด แล้วยกปลาสดด้วยขลุ่ยร่อน แล้วยกแจตแจตที่เป็นที่
นอนอันนุ่มศรี ให้แก่พระเจ้าดีโธรราชนั้น ครั้นเพลาพลบค่ำ จึงให้นำ
เอาอาสนะทั้งปวงมาเสียบ เห็ดอโศกแต่เส็ดดำแพนผืนเดียว ครั้นเพลากลาง
คืน จึงให้นำทาดีทั้งสองหายไปประโคมพระเจ้าดีโธรราช ๆ ก็ตรัสบริภาษ
ตำทาดีทั้งสองด้วยคำมีประการต่าง ๆ ครั้นรุ่งเช้า นางจึงให้เอาโภชนะ
อันเดวไปถวายพระเจ้าดีโธรราช

พระเจ้าดีโธรราชโพธิสัตว์ ทอดพระเนตรเห็นโภชนะอันเคร่งครัด
จึงตรัสบริภาษว่า โภชนะนี้เราบริโภคไม่ได้ โภชนะนี้มีได้สมควรแก่
เรา ท่านทั้งหลายจงนำเอาของท่านไปเถิด

ทาสีทั้งหลายก็พากันกลับมาทูลพระราชธิดา ตามคำพระเจ้าลีโล่
 ราชตรีศบริภาชนัน ๗ พระราชธิดาจึงบังคับทาสีทั้งหลายว่า ท่านทั้ง
 หลายจงไปกระทำมารยาหญิง ประโคมบุรุษนั้นด้วยอุบายมีประการต่าง ๆ
 ทาสีทั้งหลายจึงไปประโคมพระเจ้าลีโล่ราช ด้วยมารยาหญิงมี
 ประการต่าง ๆ ก็ไม่สามารถที่จะยังพระเจ้าลีโล่ราชนั้นให้ยินดีได้ จึง
 กลับมาทูลพระราชธิดาว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า พระแม่เจ้าจงเสด็จไปเองเถิด
 บุรุษนั้นเห็นพระแม่เจ้าแล้วจักเกิดความโกรธ แล้วจักกล่าวคำแค้นคำ
 คอบกับพระแม่เจ้า

ในกาดนั้น พระราชธิดาชื่อว่าสุทนต์ จึงไปสู่สำนักพระเจ้าลีโล่ราช
 โพิษต์ศวกกับทาสีทั้งหลาย ครั้นถึงจึงไหว้พระเจ้าลีโล่ราช แล้วนั่งอยู่
 ณที่อันสมควรข้างหนึ่ง

พระเจ้าลีโล่ราช โพิษต์ศวก ทอดพระเนตรเห็นพระราชธิดากทรง
 ยินดี จึงตรัสปราไ้ได้ว่า ดูกรภคินี พระน้องกระทำคุณูปการแก่พี่ใน
 กาดก่อน ครั้นภายหลัง พระน้องกระทำโทษให้พี่ความละเอียด แม้
 ถึงกระนั้น พี่ยังคงค้อยู่ว่า พระน้องได้กระทำคุณอันใหญ่ ในกาดเมื่อ
 พัดกทุกข์ ไต่ยาก พี่จะต้องกระทำคุณตอบแทนพระน้อง แต่ทว่าบุตร
 ภรรยาแต่ญาติสาโลหิตของพี่ได้มี พระน้องจึงเป็นทพี่ทอาศรัยของ
 พี่เถิด ภายหลังพจณกระทำการตอบแทนพระน้อง ทราบเท่าสิ้นชีวิต

พระราชธิดาสุทนต์ดับดวงนั้นแล้ว จึงทูลเต้าโถมพระเจ้าลีโล่ราชว่า
 ข้าแต่ महाराजเจ้า พระองค์อย่าทรงพระพิโรธหม่อมฉันเลย หม่อมฉันได้

แต่งเครื่องอุปการทั้งปวง มีโภชนาหารของเสวยเป็นต้นตั้งมาถวายพระ
องค์ สิ่งอะไรที่พระองค์จะไม่ได้ฉันมิได้มี

กษัตริย์ทั้งสองพระองค์ ครัดปราได้ซึ่งกันและกัน และแสดงขัตติย
มายาแห่งกันและกัน โดยอาการอย่างนี้

ในลำดับนั้น นางสุทนต์เทวีราชธิดาของพระเจ้าดีโลธรราชให้ยหนักแล้ว
จึงทูลว่า ข้าแต่ महाराजเจ้า พระองค์จงเสด็จขึ้นสู่เรือนอยู่ให้เป็นสุข
ดำรงอายุเถิด พระพุทธเจ้าข้า พระเจ้าดีโลธรราชก็เสด็จขึ้นสู่เรือนกับพระ
ราชธิดา แล้วเสวยโภชนาหารมีรสอันเลิศต่าง ๆ แล้วยกยู่ร่วมส่มกค
ตั้งวาศกับพระราชธิดาแต่บัดนั้นมา จนนางสุทนต์เทวีราชธิดาทรงพระครรภ์

ฝ่ายพระราชเทวีผู้เป็นมารดาของนางสุทนต์ ได้ทราบประพฤติกเหตุนั้น
ก็มีความโทมนัสน้อยพระทัย จึงเสด็จไปหาพระธิดาแล้วทรงพระกรรแสง
รำให้ว่า ดูกูแม่ เจ้าเป็นธิดายอดรักของมารดา เมื่อลำห้บำรุงเลี้ยง
เจ้ามาจนเติบโตใหญ่ถึงเพียงนี้ ปราถนาจะตบแต่งให้เจียมล้ำมัทมชาติตระกูล
เล่มอกัน แล้วยจะให้บรรพชาศีลสมาจารและเงินทองทั้งหลาย มิให้ได้
ความละอายแก่คนทั้งปวง เจ้ามาทำใจเร็วหาสามีโดยลำพังตนเอง มิได้
มีความกลัวเกรงพระราชบิดาแลมารดา มาชอบใจยากอนันมัทมชาติตระกูล
คำขามาจากประเทศอื่น กระทำให้แม่มีความละอาย แก่บรรพชาศีลสมาจารและ
ขนทั้งหลายมีเสนาบดีเป็นประธาน พระราชเทวีรำปริเวทนากการดงนแล้ว
ก็เสด็จกลับเขาสู่พระราชนิเวศน์

ฝ่ายนางสัทศตราชชิตานัน ทรงครรภ์ถ้วนกำหนด ๓๐ เดือน ก็ประสูติ
พระกุมารณัชรบรรณด้วยบุญญลักษณะ ตม่ายคล้ายกับส้มเด็จพระอัยกา

พระเจ้ากนิหุวัตตราชได้ทรงทราบประพฤติกเหตุนี้ ก็ทรงพระพิโรธ
ยิ่งนัก ประคองว่านาคราชที่มณเฑาะพราหณที่ชนดหางฉนั้น จึงมีพระ
ราชดำรัสว่า อ้ายลูกทาดม้นทำให้เราเกิดความอาย อ้ายบรรณนมมดหมัน
เราโดยแท้ เราจักขามนเสียให้จงได้ ตรัสดังนั้นแล้ว อยู่มาวันหนึ่ง
จึงทรงพระดำรัสว่า กุมารที่เกิดแต่นั้นมันเป็นอย่างไร เราอยากจะได้เห็น
ทรงพระดำรัสแล้ว จึงมีรับสั่งให้หม่มนางสนมพา कुमारมาเฝ้า

หม่มนางสนมทั้งหลายจึงไปทูลพระราชธิดาว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า บัด
นี้รับสั่งให้หม่อมฉันทั้งหลายมาพาพระกุมารไปเฝ้า เพื่อพระราชประสงค์
จะทอดพระเนตร ครั้นพระราชธิดาอนุญาตแล้ว จึงพา कुमारมาเฝ้าพระ
อัยกา

พระเจ้ากนิหุวัตทอดพระเนตรเห็นหน้าตา ก็เกิดความดีเน่หารักใคร่
เป็นอย่างยิ่ง ความดีเน่หาในพระนิตตานัน เปรียบประคองดังว่าตตมวหนึ่ง
ของพระราชา แล้วเข้าไปจดเยือกกระดูกตั้งอยู่ เพราะฉนั้น พระเจ้า
กนิหุวัตจึงสวมกอดจุมพิตพระเคียรพระกุมาร แล้วให้พระกุมารนั้นนอนอยู่
เหนือพระเพลาของพระองค์ แล้วจึงตรัสว่า ดูกรนิตดา อัยกาจักให้เขา
ไปรับมารดาของเจ้าเข้ามา แต่ทว่า บิดาของเจ้านนอัยกามีความเกดยศ
ยิ่งนัก เจ้าอย่ามีความน้อยใจอัยกาเลย ตรัสดังนั้นแล้ว จึงมีรับสั่งให้
กระทำเครื่องประดับสำหรับพระกุมาร แล้วให้กระทำอ่างทองใบหนึ่ง

สำหรับให้พระกุมารสร้งน้ำ แล้วยอมบพระกุมารหุดานรักให้แก่นางสนม
ทั้งหลาย มีหญิงแม่นมเป็นต้น แล้วย تردบึงคบนางนมทั้งหลายว่า เจ้า
ทั้งหลายจงพิจารณาหาโทษได้บรุษนั้น ถ้าได้ช่องโอกาสแล้ว จงให้ฆ่า
บรุษนั้นเสีย เราจักนำธิดาของเราเข้ามาไว้

จำเดิมแต่นั้นมา หญิงแม่นมทั้งหลายก็มองหาโทษของพระเจ้า
ดีโล้วราช เมื่อไม่เห็นโทษแะความพลั่งพลาดอันใดอันหนึ่ง จึงปรึกษา
กันว่า เราแสวงหาโทษของบรุษผู้นี้มานานแล้ว ก็มิได้เห็นโทษแะความ
ผิดอันใดอันหนึ่ง อย่างกระนั้นเลย เราทั้งหลายจักบริภาษซึ่งกันแะกัน
บรุษนั้นเห็นเราทะเลาะวิวาทกันก็จักโกรธ เมื่อเป็นดังนี้ เราจึงจะหิบบ
เอาโทษของบรุษนั้นไปทูลพระราชา ปรึกษากันดังนี้แล้ว จึงดำซึ่งกัน
แะกันด้วยเดศนัยของพระราชาว่า ดุกรกumar เป็นลูกทาส ผู้มชาติแห่ง
คนจันฑาต เจ้าเป็นมเทยวมาแต่บ้านอนเมืองไกล ใครเล่าจะรู้จักโคตร
ของเจ้า เจ้าเป็นคนมเดียว มิได้มีญาติแะมิตรดีหาย เราทั้งหลายไม่
ฟังกถวเจ้าเลย เจ้าเป็นประหนึ่งว่า บรุษเกยจครานอนบริ โภคผลมะเดื่อ
เจ้าเป็นมูกนแะกนอน ครนนอนแะวกถูกชนกน มิได้กระทำกิจการ
อันใดอันหนึ่ง เจ้ามความอายเขาหรือไม่

พระโพธิสัตว์ดีโล้วราช ได้ฟังคำดำบริภาษเปรียบเปรยแห่งหญิง
แม่นมเหล่านั้น ก็มความสลดพระทัย มีพระเนตรทั้งสองอันเต็มไปด้วย
อัสลัสชธธาวา พระองค์ทำเป็นประหนึ่งว่าไม่ได้ยิน จึงหลีกไปพ้นจาก
นางนมเหล่านั้น แล้วยทรงพระดำริหว่า ความทุกขอันใดที่เราได้ประสพ

แล้วในก่อน ความทุกข์อันนั้น มิได้เสื่อมด้วยทุกข์ คือคำบริภาษของ
 ทาสพวกนี้เลย ทรงพระดำริหัดงั้นแล้ว จึงตรัสบอกเหตุนี้แก่นางสุทนต์
 เทว แล้วตรัสว่า ดุกรพระน้อง พี่เป็นเหตุซึ่งความทุกข์ยากเป็นกำพรา
 ไ้ได้มาอาศัยพระน้องก็ไ้ความสุขสำราญ แต่ความทุกข์ในครั้งน เป็น
 ทุกข์อันยิ่งกว่าความทุกข์ ที่พี่ได้ทนทานมาแต่ก่อน เราทั้งสองจะต้อง
 พัดตพรากจากกัน ในครั้งน พี่ไม่สามารถที่จะอยู่ในสำนักของพระน้อง ไ้
 พระน้องจงอยู่โดยความสุขสำราญ ช่วยอภิบาลเลี้ยงบุตรของเราไว้
 พระน้องอย่ามความเคราหมองอาลัยด้วยพี่เลย จงแสวงหาภักดาอันเกิด
 พี่จะไปตามยถากรรมของพี่

นางสุทนต์เทวได้ฟังคำพระราชดำมดงนั้น ประดุจดังความหทัยอันแตก
 ออกไป ๗ ภาค มีอัสสุชदनัยไหลลงพราก ๆ มิได้ขาดสาย ฟุบลงแทบ
 พระบาทพระราชดำมแล้ววงวอนว่า ข้าแต่พระราชดำม พระองค์อย่าถือ
 เอาถ้อยคำของทาสเป็นประมาณเลย พระองค์ไม่เห็นแก่หม่อมฉัน ก็
 จงมีความกรุณาแก่ลูกอ่อนเกิด อย่าเสด็จไปเลย

พระเจ้าดีโอรราชโพธิสัตว์ ได้ฟังค่านางสุทนต์ราชชิดารองไห้วงวอน
 ดงนั้น ก็มีความสงสารรักใคร่บุตร ยิ่งนัก จึงสู้อดกถนความทุกข์อันเกิด
 แต่คำบริภาษ แล้วก็อยู่ต่อไปอีก

หญิงแม่นมทั้งหลาย หยิบยกโทษมิได้สมดังความคิด จึงปรึกษา
 หาเดศอุบายอื่นอีก วันหนึ่ง จึงไห้พระกุมารนอนอยู่ณที่เป็นที่เดิรไปมา
 แล้วมิไห้บริโภคน้ำนมแลขนมโภชนาหารสิ่งใดเลย พาหนีไปซ่อนเสีย

ในทตบแห่งหนึ่ง พระกุมารไม่ได้บริโภคอาหารแต่น้ำนมก็มีความหิว
กระหายเปนกำลัง จึงร้องไห้ก่ดงเกิดออกไปมาอยู่ณที่นั้น

พระเจ้าดีโสธรราช โภชิตตว เห็นบุตรน้อยร้องไห้ก่ดงเกิดออกอยู่ดง
นั้น ก็มีความสงสารดูยั้งนั้ ไม่สามารถจะนั่งอยู่ได้ จึงไปส่วมกอด
กุมารนั้น แล้วอุ้มไปอาบน้ำในอ่างทอง

พระกุมารนั้นครั้นได้อาบน้ำ ก็มีจิตต์ได้มนัสว่าเริงด้วยความยินดี
จึงค้ำน้ำในอ่างทองนั้นเด่น น้ำในอ่างทองนั้น ก็กระเซ็นไปถูกศีรษะของ
พระโภชิตตว สรรระทงสิ้นของพระโภชิตตวดีโสธรราช ก็เบียดชุ่มไป
ด้วยน้ำ

หญิงแม่นมทั้งหลายเห็นดงนั้น จึงหยิบเอาโทษไปทูลพระราชา
โดยเดศอุบายว่า ข้าแต่สมมติเทวราช บุรุษนั้นมีความบังอาจไปอาบน้ำ
ในอ่างทอง กับพระกุมารผู้เปนคราชนัดตาของพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า
พาเจ้ากนิหวัตบรมราชา ได้ทรงสดับค่านางนมทั้งหลาย ก็ทรง
พระพิโรธว่าบุรุษนั้นอหังการยั้งนั้ จึงมีรับสั่งให้เพชฆาฏเข้าไปเฝ้า
แล้วตรัสบังคับว่า เจ้าทั้งหลายจงไปจับบุรุษจันฑาตนั้น แล้วจงจำ
ด้วยเครื่องจำทั้งหลาย เอาไปขังไว้ในเรือนจำ

เพชฆาฏทั้งหลายรับพระราชโองการแล้ว ก็พากันรีบไปโดยเร็ว
พลัน ครั้นถึงจึงเข้าจับพระเจ้าดีโสธรราช โภชิตตวนั้น แล้วผูกมัดจองจำ
ด้วยเครื่องจำทั้งหลาย แล้วนำไปขังไว้ในเรือนจำ

ฝ่ายนางสุทนต์เทวนั้น เมื่อเพ็ชฌาฏุกำลังผูกมัดลำมอยู่ นางจึงถาม
 เพ็ชฌาฏุกว่า โทษความผิดอะไร ที่ลำมของเราได้กระทำแล้ว ท่าน
 ทิ้งหลายจึงพากันมาจับจองจำตั้งน ครั้นเพ็ชฌาฏุกทูลว่า ข้าพระองค์กระทำ
 ตามบังคับของพระราชา นางจึงอุ้มบุตรด้วยสะเอวไปเฝ้าพระราชบิดา
 ครั้นถึงจึงทูลรำพรรณว่า ข้าแต่สมเด็จพระราชบิดา โทษความผิดอะไร
 ซึ่งลำมของหม่อมฉันได้กระทำแล้ว เมื่อพระองค์ทรงเกลียดชังหม่อมฉัน
 มรบัดนี้ให้ขับไล่หม่อมฉันเสียจากแคว้นแคว้นแล้ว หม่อมฉันก็อยู่ดีทน
 ความทุกข์ยากเพราะวิบากที่ได้กระทำมา หม่อมฉันจึงได้ลำมตามยถา
 กรรมของหม่อมฉัน พระราชบิดาจะทรงระอาด้วยเหตุอะไร หรือว่า
 พระราชบิดาทรงเห็นว่า ลำมของหม่อมฉันตกทุกข์ได้ยาก จึงฆ่าลำม
 ของหม่อมฉันเสีย แล้วจึงพระราชทานบุรุษอื่นทั้งสามดีให้เป็นลำม ข้าแต่
 สมเด็จพระราชบิดา เมื่อลำมของหม่อมฉันตายแล้ว หม่อมฉันด้วย
 บุตรด้วยก็จักตายลงเป็นลำมด้วยกัน หม่อมฉันเป็นผู้เกิดแล้วในตระกูล
 กษัตริย์ ที่หม่อมฉันจะปรนนิบัติลำมถึงสองแฉะดำนนั้น ไม่เป็นการ
 ประเดรัจฉานเลย หม่อมฉันจักฟูบดงแทบพระบาทของพระราชบิดา แล้ว
 ทูลลาตายไปเกิดใหม่เป็นการประเดรัจฉานกว่า

ฝ่ายนางสุทนต์เทวผู้เป็นมารดาของนางสุทนต์ ได้ฟังคำบิดาพิลาป
 รำพรรณดังนั้น นางก็มีความสงสารมีพระเนตรทั้งสองเต็มไปด้วย
 อัสลัสลิต จึงทูลวิงวอนพระราชสามีว่า ข้าแต่พระองค์เป็นมหाराชเจ้า

ขอพระองค์อย่าทรงกระทำเวรกรรมเลย ถ้าว่าพระจิตาอยู่ในพระราช
นิเวศน์ไซ้ พระองค์ก็จักได้รับความละอาย บัดนี้พระองค์ขับไล่นาง
เสียจากแคว้นแคว้นแล้ว พระองค์จะทรงละอายด้วยเหตุอะไร เมื่อ
พระองค์ไม่ทรงเห็นแก่จิตา ก็จงทรงพระกรุณาแก่หลานน้อยเถิด
พระพุทธรเจ้าข้า

พระเจ้านกนุวัตได้ทรงฟังคำพระอัครมเหสี ก็ค่อยบรรเทาพระ
พิโรธลงหน่อยหนึ่ง จึงตรัสเรียกราชบุรุษทั้งหลายมา แล้วตรัสบังคับ

ว่า เจ้าทั้งหลายจงไปนำคนโทษนั้นมา เราจะซักถามมันดูสักหน่อย

ราชบุรุษทั้งหลายรับพระราชอาณัติแล้ว จึงไปถอดพระเจ้าดีโด้
ราชโพธิสัตว์ออกจากเครื่องจำ แล้วนำมายังหน้าพระที่นั่ง พระเจ้า
ดีโด้รราชมาถึงก็มีได้ถวายบังคมพระราชา ทรงนั่งเป็นปรกติอยู่

พระเจ้านกนุวัตทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ก็ทรงพระพิโรธจึงตรัส
คุกคามว่า ดูกรนักโทษคนร้าย ชีวิตของตนเองจะไม่มีแล้ว เหตุไฉนเอง
จึงไม่ไหวเรา เองมาดูหมิ่นเราด้วยเหตุอะไร

พระเจ้าดีโด้รราชโพธิสัตว์จึงตรัสตอบว่า ข้าแต่สมมติเทวดา
ข้าพเจ้าเป็นคนโทษถึงตาย ไม่ควรที่จะไหวพระองค์ ถ้าหากว่า ข้าพเจ้า
จักไหวพระองค์ไซ้ ความดีริมงคลอันใดก็ย่อมไม่มีแก่พระองค์ พระ
องค์เป็นพระราชาอันเลิศ ย่อมไม่งามเพราะความไหวของข้าพเจ้าผู้
เป็นนักโทษ พระองค์เป็นพระราชาอันประเสริฐ ควรแก่ความไหว
ของอิศรชนทั้งหลาย มีอำมาตย์แต่เสนาบดีเป็นต้น อนึ่งพระองค์ควร

เป็นที่ไหวของกษัตริย์ร้อยเอ็ดทั้งหลาย มีพระราชดำมณฑ์ในพระเศวต
ราชเป็นต้น ความดีริ้วดีดั่งมิ่งคงจึ่งจะบังเกิดมีแต่พระองค์

พระเจ้ากนิษฐาธิราชได้ทรงฟังคำของพระโพธิสัตว์ดังนั้น จึ่งทรงพระ
ดำริห์ว่า บรมชนนเป็นมิ่งคงในถ้อยคำที่ระฟังกล่าว และเป็นผู้มีวาตะ
ถ้อยคำอันแม่นยำยิ่ง บรมชนนไม่ใช่ยาจก เป็นผู้มิ่งรูปทรงและผิว
พรรณอันงามยิ่งนัก ทรงมพักตรอันเจริญเบิกบานงามดี บรมชนนคง
จักมีชาติอันเกิดในตระกูลอันมิ่งคงสูงศักดิ์ นางผู้ดีที่ตัดเทวธกริกของ
เราย่อมจะรู้เหตุด้วยปัญญา จึ่งได้ยึดถือเอาบรมชนนเป็นสามีของตน
ทรงพระดำริห์ดังนี้แล้ว จึ่งตรัสถามพระโพธิสัตว์ตีโศรราชว่า ดูกร
บรมชนนเจริญ ท่านเป็นบุตรใครจึงได้กระทำอหังการ มาอาบน้ำใน
อ่างทองร่วมกับกุมารผู้เป็นหลานของเรา ท่านจงบอกความไปตามจริง
พระเจ้าตีโศรราชโพธิสัตว์ จึ่งตรัสว่า ข้าแต่สมมติเทวดา ข้าพเจ้า
จะบอกความตามจริง คือ วันหนึ่ง หญิงแม่หนุ่มทั้งหลายทั้งให้กุมาร
หลานของพระองค์ นอนอยู่ที่เป็นที่เค็รไปมา แล้วไม่ให้บริโภคน้ำ
นมและโภชนาหาร กุมารมีความหิวก็นอนกลิ้งเกล็ดกร้องไห้จะกินนม
หญิงแม่หนุ่มเหล่านั้นก็นิ่งเฉยมิได้ดูแล ข้าพเจ้าเห็นกุมารนั้นมีความ
ลำบากก็สงสาร จึ่งอุ้มไปอาบน้ำในอ่างทอง กุมารนั้นได้ความผาสุก
สำราญก็ประหารน้ำเต็น นานนักฟังกระเซ็นถูกสระระชาพเจ้าเบยกชุ่ม
ข้าพเจ้ารู้ว่าข้าพเจ้าเป็นคนยากจน เหตุไฉน จึ่งจะไปอาบน้ำร่วม
กับพระราชนัดดาของพระองค์ ข้าพเจ้าระวังตัวกลัวพระราชอาชญาจึง

นัก จำเดิมแต่พระองค์มีความรักในพระราชนัดตามาจนบัดนี้ คำที่
ข้าพเจ้าเล่าถวายทั้งปวงนี้ เป็นความจริงของข้าพเจ้า

พระเจ้ากนิษฐาจารย์ตรัสว่า ดุกรบรุษนักโทษ ถ้าเป็นความจริง
อย่างนั้น ก็จงยกไว้ก่อน ท่านเป็นบุตรของใคร มีนามแต่โคตร
ชื่อไร ท่านมาสู่แดนเราแล้วจึงมิได้ก่ดวเรา อนึ่ง ท่านอยู่ร่วมสมัคร
ตั้งวาศกับราชธิดาแล้ว เหตุไรจึงไม่ไหวเราผู้เป็นพ่อตา

พระเจ้าโลธรราชโพธิสัตว์ตรัสว่า พระองค์ถามถึงนามแต่โคตร
ข้าพเจ้าจึงบอกแต่นาม ส่วนโคตรนั้นข้าพเจ้าจักไม่บอก ข้าแต่สัมมติ
เทวดา ข้าพเจ้านมนามชื่อว่าโลธรราช ครองราชสมบัติอยู่ในอนันต

นคร

พระเจ้ากนิษฐาจารย์ได้ทรงฟังนามกรดังนี้ ก็ตั้งตกพระทัยกลวยงนัก
มีพระพักตร์อันสดกเกิดขนพองสยองเกล้า จึงเสด็จลงจากราชบัลลังก์
ไปฟูบลงแทบพระบาทพระเจ้าโลธรราช แล้วทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้
เป็นมหाराชเจ้า กระหม่อมฉันมิได้รู้จักพระองค์ ขอพระองค์จงพระ
ราชทานอภัยแก่กระหม่อมฉันเถิด ครบถ้วนแล้ว จึงเชิญพระเจ้า
โลธรราชโพธิสัตว์ ให้เสด็จขึ้นประทับบนราชบัลลังก์ ส่วนพระองค์เอง
ประทับอยู่ณอาศน์อันต่ำ แล้วจึงทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็น
มหाराชเจ้า พระองค์เป็นพระราชาอันถ้าเลิศ เหตุไฉน จึงทรงละ
พระนครเสด็จแต่พระองค์เดียวดังนี้

พระเจ้าดีโด้ราชาโพธิสัตว์จึงตรัสว่า ข้าแต่สัมมติเทวดา คณวัน
 หนึ่ง ข้าพเจ้าได้เห็นสัมมติเทวดาอันช้วน จึงเล่าสัมมติเทวดานั้นให้ปุโรหิต
 ฟัง ครั้นปุโรหิตเขาบอกให้บูชาพระเดวเทพบุตร ข้าพเจ้าเป็นผู้ม
 มานะอันกระต้างมิได้บูชา เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงต้องพลัดพราก
 จากพระนครเทยวมา ถูกบุรุษชาวนาท่งหลายมันซึ่งเอามงกุฏและ
 พระขรรค์และอาชานัยไปหมดสิ้น แล้วมีหน้าทำโทษเป็นสาหัส ข้าพเจ้า
 ได้ด้วยความทุกข์โทมนัสอันใหญ่ยิ่ง คราบเท่าจนถึงวันนี้ ประมาณ
 ได้บหนึ่งกับหกเดือน ครั้นบอกดังนั้นแล้ว จึงเล่าความตามนัยที่ได้กล่าว
 แล้วในเบื้องหลัง ให้พระเจ้ากนิษฐวัตฟังถ้วนทุกประการ

พระเจ้ากนิษฐวัตได้ทรงฟังดังนั้น ก็มีพระหฤทัยอันสลดสังเวชยิ่ง

นัก จึงอภิเศกพระเจ้าดีโด้ราชาโพธิสัตว์ ให้ครองสิริราชสมบัติกับ
 ธิดาของพระองค์ แล้วกระทำการมงคลสมโภชสิ้น ๗ วันเป็นกำหนด
 ครั้นเสร็จการมงคลสมโภชแล้ว จึงตรัสบังคับเสนาบดีว่า ดูกรท่านผู้
 เจริญ ท่านจงสั่งให้เทยวตรวจตราค้นหาเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่ชาวนา
 ท่งปลงชิงเอาไว้นั้น นำมาให้เราโดยเร็วพลัน

เสนาบดีนั้นรับพระราชโองการแล้ว ก็จัดราชบุรุษทั้งหลายเป็น
 พวกๆ ให้ออกจากพระนคร เทยวค้นหาเครื่องราชกกุธภัณฑ์ทั้งหลาย
 ในทางแฉกต่าง ๆ

ฝ่ายพระเจ้าดีโด้ราชาโพธิสัตว์นั้น ครั้นบาปเคราะห์บรรเทาเบา
 บางลง เครื่องทรงที่ปลงที่ชาวนาท่งชิงไปนั้น ก็กลับคืนเป็นปรกติดังเก่า

คือ มงกุฎก็เป็นมงกุฎ พระขรรค์ก็เป็นพระขรรค์ อาชานัยก็เป็น
ม้าอาชานัย

บรรพชาวนาทิ้งหลายผู้ซึ่งเอาไว้ ต่างคนก็มีความร้อนใจจึงคิดว่า
ราชภณชเครื่องทรงของกษัตริย์นี้ ไม่ควรมีอยู่ในเรือนเราโดยแท้
เราจะเอาเครื่องราชภณชนั้นไปถวายพระราชาเสียเถิด คิดดังนั้นแล้วต่าง
คนก็ถือเอาราชภณชมมงกุฎเป็นต้น ออกจากเรือนของตน ๆ มาร่วม
ในทางเดียวกัน

ฝ่ายราชบรรพชทั้งหลายผู้เที่ยววัดอดแถมค้นหา ได้เห็นเครื่องต้นใน
มือชนทั้งหลายเหล่านั้น จึงถามว่า ดูกรท่านทั้งหลาย เครื่องต้น
ทั้งปวงนี้ ท่านทั้งหลายได้มาจากไหน ท่านทั้งหลายจะพากันไปข้างไหน
ครั้นบรรพชาวนาเหล่านั้นบอกว่า เราจะเอาเครื่องต้นนี้ไปถวายพระราชา
ราชบรรพชทั้งหลายจึงผูกคอชาวนาเหล่านั้น นำไปถวายพระราชาที่นุวัต
พร้อมด้วยเครื่องทรงสำหรับกษัตริย์ อันเป็นของกลางทั้งปวง

พระเจ้ากนุวัตทอดพระเนตรเห็นชาวนา พร้อมด้วยเครื่องทรง
สำหรับกษัตริย์ กทรงพระพิโรธ จึงตรัสบังคับราชบรรพชทั้งหลายว่าท่าน
ทั้งหลายจงลงอาชญาพินหนึ่ง แก่อายพวกโจรเหล่านั้น

พระเจ้าได้รราชโพธิสัตว์ จึงตรัสห้ามการลงอาชญาแก่ชาวนาเหล่านี้
นั้น แล้วตรัสว่า ข้าแต่สมมติเทวดา ข้าพเจ้าได้ความทุกข์ลำบาก
เพราะบาปเคราะห์ของข้าพเจ้าเอง พระองค์จงโปรดให้ปล่อยชาวนา
เหล่านั้นเสียเถิด มีพระราชดำรัสให้ปล่อยชาวนาพวกนั้นแล้ว จึงให้

ไปนิมนต์ภิกษุทั้งหลายกับสามเณรหนุ่มน้อย ในอารามที่พระองค์ได้
 อาศรัยในกาลก่อนนั้นมา แล้วถวายนมัสการภิกษุสามเณรทั้งหลายนั้น
 แล้วให้ฉันภัตตาหารตามวิธีอันเลิศต่าง ๆ แล้วถวายไตรจีวรและเครื่อง
 อัฐบริวารแก่ภิกษุเหล่านั้น องค์ตะเคียวตะเคียว แล้วมรณังให้
 ปฏิสังขรณ์พระอารามนั้น แล้วให้อุปฐากภิกษุทั้งหลายโดยความเอื้อเฟื้อ
 แล้วให้สามเณรน้อยนั้นตาดักออกจากสามเณร แล้วทรงตั้งไว้ในที่แห่ง
 ราชบุตรของพระองค์ และทรงชุบเลี้ยงด้วยความรักใคร่เลื่อมกับบุตร
 ครั้นกาลต่อมา ก็ตั้งพระราชดำสันไปถึงพระอัครมเหสีของพระองค์ใน
 เมืองอนันตนคร

พระราชเทวีได้ทรงทราบพระราชดำสันนั้น ก็ทรงพระโสมนัสยินดี
 จึงมีพระเสาวนีย์ให้หาเสนาบุตรเข้าไปเฝ้า แล้วตรัสว่า ตกรเสนาบดีผู้
 เจริญ บดินพระราชาท่านทั้งหลายแต่ตั้งประทับอยู่ในอนันตนคร เรา
 ทั้งหลายจักไปเจริญเสด็จมาด้วยจตุรงค์เสณานิกรทั้งปวง ท่านจงตระเตรียม
 จตุรงค์เสนาโยธาทั้งหลาย โดยเร็วไวเถิด

เสนาบดีรับพระเสาวนีย์แล้ว จึงออกมาประกาศว่า พดช่างพดม้า
 พดราชมรรตพดบทธจรเตรเทาททั้งหลาย จงมาประชุมพร้อมกัน พวก
 พรหมณ์ปุโรหิตแฉศรชฐิคุฤหมัดทั้งหลายนั้น จงพากันมาตามเรา
 ในลำดับนั้นพดช่างทั้งหลายประมาณหกหมื่น ด่วนประดับด้วย
 สรรพอดังการ และกล้าหาญในการยุทธสงคราม มีกายอันดงามไป
 ด้วยเครื่องประดับ ต่างคนกษนยงคอชางทั้งหลายมาพร้อมกัน

ในลำดับนั้น พลอาสาชาติทั้งหลายประมาณหกหมื่น ถ้วนประดับ
 ไปด้วยเครื่องอสังการทั้งปวง สวมหมวกพื้นทองได้เกราะหนัง ต่าง
 ๕๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐
 กษณนงบนหลังอาสาชาติทั้งหลายพร้อมกัน

ในลำดับนั้น พลรถทั้งหลายประมาณหกหมื่น แต่ล้วนหมัดด้วย
 ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐
 หนึ่งแตร และหนังเคื่องเคื่องแตรเคื่องโคร่งทั้งหลาย มีธงชายปก
 ปลายงอนทั่วทุกคนหมดมีเสนารถชนนงบนหลังกรรถพร้อมกัน

ในลำดับนั้น พลรบทจรเคื่องเทออนห้าพันห้าร้อยถ้วนแต่ชำนาญชำนาญ
 ในยุทธสงคราม มีเครื่องประดับกายอันงามวิจิตรบรรจง ทั้งมีอาวุธ
 ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐
 ประจำกรถถ้วนทั่วทุกคน มาประชุมพร้อมกันในที่นั้น

เมื่อเสนาบดีจุดแจ้งจตุรงค์เสนา ประมาณสี่บดองออกไซเภณิดำเร็ว
 ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐
 แล้วใน ๗ วัน จึงเข้าไปทูลพระราชเทวีว่า ข้าแต่พระแม่อยู่หัวเจ้า
 จตุรงค์เสนาโยธาทหารทั้งปวงนั้น ข้าพระองค์จัดไว้อ้อมเพรียงแล้ว
 ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 เปนอันดี

ในกาลนั้น พระนางอนันตราชเทวี จึงมีพระเสาวนตรีดับงคบบองค์
 ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐
 แห่งเสนา มีเสนาบดีเป็นหัวหน้าว่า ท่านทั้งปวงจงรีบพากันไปยังจุด
 นครนั้นเถิด มีพระเสาวนตรีดับงคบบดงนแล้ว พระนางก็ได้จัดด้วย
 ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐
 อำมาตย์ราชเสนาหมู่ใหญ่ ตามไปส่งในระหว่างหนทาง แล้วก็ได้จัด
 ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐
 กดับเข้าสู่พระราชนิเวศน์ คอยทรงดับเหตุแห่งพระราชดำมี
 ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐
 แทจรง หนทางในระหว่างเมืองอนันตนคร กับเมืองอจถนครนั้น

เปนทางไกลกันมาก ต้องเดินทางแต่เมืองอนันตนครไปสามเดือน จึงจะ
ถึงเมืองอจจนคร เมื่อออกจากอจจนครไปก็สามเดือน จึงถึงอนันตนคร

ฝ่ายอำมาตย์แต่จาทรงคเสนาบดีทั้งหลาย ไปโดยลำดับก็ถึงเมือง
อจจนคร เสนาบดีจึงพักพลนิกรทั้งหลายอยู่นอกเมือง แล้วให้กราบทูล
พระราชโอรสให้ทรงทราบ

พระเจ้าตีโต้รราชโพธิสัตว์ได้ทรงทราบเหตุนี้ จึงมีรับสั่งให้หา
อำมาตย์ทั้งหลายมีเสนาบดีเป็นต้นเข้าไปเฝ้า แล้วทรงกระทำปฏิสันถาร
ถามข่าวคราวถึงพระราชเทวีและบ้านเมือง

อำมาตย์ทั้งหลายมีเสนาบดีเป็นประธาน จึงทูลว่า ข้าแต่สมเด็จพระ
เทวราชเจ้า พระราชเทวีนั้น เมื่อพระองค์หายไประยะหนึ่งได้เห็นพระองค์ ก็
ทรงพระกำสรดพิโรธว่าปริเทวนาการ ด้วยพระอัสสัสดต่างโภชนาหาร
ทุกเวลา จึงมีพระเสาวนีย์ให้ข้าพระบาททั้งหลาย เทียวเสาะหาพระองค์
ในทิศานุทิศ ก็มีได้ประสพบพบพระองค์ ข้าพระบาททั้งหลายจึงเทียว
แสวงหาพระองค์ตามพระนครต่างๆ เว้นแต่เมืองนี้ ข้าพระบาททั้งหลาย
มิได้บังเกยจสังสัยจึงมิได้มา เพราะเห็นว่าเปนเมืองเล็กน้อย ที่ไหน
พระองค์จะเสด็จมา

พระเจ้าตีโต้รราชโพธิสัตว์จึงตรัสว่า เพราะเรามีแต่เชื้อพังก้าโหรา
จารย์ เราจึงต้องจากพระนครเสด็จมาถึงซึ่งความทุกข์ มิได้บริโภคน
โภชนาหารเปนหลายวัน ทั้งถูกชาวนาทั้งหลายมันชิงเอามงกุฏแต่พระ

ขรรคกับทั้งอาชานัยไปหมดสิ้น แล้วมันทำโทษโดยที่เราแทบบ้นดาตาย
เราแทบจะไม่ได้เห็นหน้าท่านทั้งหลายเสียแล้ว

อำมาตย์ทั้งหลายมีเด๋นาบดเป็นประธาน เมื่อได้ฟังพระราชดำรัส
ดังนั้น ก็พากันส่งสารไม่สามารรถจะถนอมความไคร่กันได้ ต่างคนก็ร้องไห้
มือผายหน้าตา แล้วจึงกราบทูลว่า ข้าแต่สัมมติเทวราช ขอเชิญ
พระองค์เสด็จกลับพระนครเทอญ พระพุทธเจ้าข้า

พระเจ้าสิโลธราชจึงตรัสแก่พระเจ้านนุวัตว่า ข้าแต่สัมมติเทวดา
ข้าพเจ้าจักขอลาพระองค์ กลับไปยังบ้านเมืองของข้าพเจ้า พระองค์
จงอยู่ครองสิริราชสมบัติอนชข้าพเจ้าถวายเป็นคุณ โดยควรแก่ความสุขเกิด

พระเจ้านนุวัตจึงจัดหมันางสนมทั้งหลาย สำหรับจะให้ไปกับ
ธิดาของพระองค์ แล้วทรงจัดแจงโดยวิธีจตุรงคเสนา เตือกเอา
อำมาตย์ ๕ คนในระหว่างจตุรงคเสนานั้น สำหรับให้เป็นผู้ดูแลผิดแแต่
ชอบ มอบให้แก่ธิดาของพระองค์ ครั้นจัดแจงสำเร็จแล้ว จึง
ตรัสถามพระเจ้าสิโลธราชว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นมหाराช พระองค์
จักเสด็จในวันไร

พระเจ้าสิโลธราชโพธิสัตว์จึงตรัสว่า ข้าแต่สัมมติเทวดา วันพรุ่งนี้
เป็นวันไชยมงคลอันดี ข้าพเจ้าจักขอลาพระองค์ไปในวันพรุ่งนี้ ขอ
พระองค์จงอยู่ครอบครองอาณาจักรของพระองค์ ให้เป็นสุขสำราญ
โดยทศพิชราชธรรมเกิด

พระเจ้ากนิษฐวัตทรงทราบกำหนดดังนั้น ครั้นเวลารাত্রีจึงตรัสเรียก
 รัชดามาล์ที่ใกล้ เมื่อจะประทานวตศจรยาที่หญิงส์โกควรประพฤติ แก่
 รัชดาอนมนามชื่อว่าลัททศ จึงตรัสว่า ดูกรรตุกรัก เจ้าจักไปอยู่ในตระกูล
 พระราชดำมั้นน เจารุจกวตศจรยาของหญิงส์โกแล้วหรือ ฯ ข้าแต่
 พระราชบิดา หม่อมฉันรูประจกษอยู่ พระพุทธเจ้าข้า ฯ ดูกรรตุกรัก
 วตศจรยาของหญิงส์โกที่เจ้ารุ โดยประจักษ์นั้น คืออะไรบ้าง

เมื่อนางลัททศราชธิดานั้น จะกล่าววตศจรยาของหญิงส์โก ให้พระ
 ราชบิดาฟัง จึงทูลว่า ข้าแต่พระราชบิดา ชนชื่อนานารัที่จะไปอยู่ใน
 ตระกูลฉวีพึงศึกษาโอวาท ๑๐ อย่างคือ ไฟภายในอย่าพึงนำออก
 อย่าง ๑ ไฟภายนอกอย่าพึงนำเข้าอย่าง ๑ พึงให้แก่บุคคลที่ให้อย่าง ๑
 อย่าพึงให้แก่บุคคลที่ไม่ให้อย่าง ๑ พึงให้แก่บุคคลที่ให้แต่บุคคลที่ไม่ให้
 อย่าง ๑ พึงนั่งให้เป็นสุขอย่าง ๑ พึงบริโภคน้ำให้เป็นสุขอย่าง ๑ พึง
 นอนให้เป็นสุขอย่าง ๑ พึงบำเรอไฟอย่าง ๑ พึงนอบน้อมเทวดา
 ทั้งหลายอย่าง ๑ โอวาททั้งสิบอย่างนี้ ชื่อว่าวตศจรยาของหญิงส์โก
 ผู้ที่ไปอยู่ในตระกูลแห่งฉวี

พระเจ้ากนิษฐวัตจึงตรัสถามว่า ดูกรรตุกรัก ไฟภายในอย่าพึงนำ
 ออกไปภายนอกนั้น มีอธิบายอย่างไร ฯ ข้าแต่พระราชบิดา หญิงส์โก
 ที่ไปอยู่ในตระกูลฉวนั้น เมื่อเห็นโทษสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ของแม่ฉวีแต่พ่อฉวี
 แด่ฉวีของตนแล้ว อย่าพึงนำไปบอกแก่ชนทั้งหลายที่อยู่ภายนอกเรือน
 ที่ล่อนว่าไฟภายในอย่าพึงนำออกไปในภายนอก มีอธิบายอย่างนี้

พระเจ้ากนิษฐวัตจึงตรัสถามว่า ไฟในภายนอกอย่าพึงนำเข้าไปใน
 ภายในนั้น มีอธิบายอย่างไร ๆ ข้าแต่พระราชบิดา หึงส์ไกผู้ ไปอยู่
 ในตระกูลฉ้วนั้น เมื่อได้ยินได้ฟังชนทั้งหลายในเรือนอันคุ้นเคยและใกล้ชิด
 เคียงกัน เขากล่าวโทษติเตียนแม่ผู้แต่พ่อผู้แต่ผู้ของตน ก็อย่าพึงนำ
 เอาถ้อยคำของชนเหล่านั้น มาบอกแก่แม่ผู้แต่พ่อผู้แต่ผู้ของตนว่า
 คนผู้ ไนนั้นเขากล่าวโทษท่านอย่างนี้ ๆ คนนั้นเขานินทาติเตียนท่านอย่างนี้ ๆ
 เปนต้น โอวาทที่สอนว่า ไฟในภายนอกอย่าพึงนำเข้าไปในภายในนั้น
 มีอธิบายดังนี้

พระเจ้ากนิษฐวัตจึงตรัสถามว่า โอวาทที่ว่าพึงให้แก่บุคคลที่ให้นั้น
 มีอธิบายอย่างไร ๆ ข้าแต่พระราชบิดา ชนทั้งหลายเหล่าใด ย่อม
 เครื่องอุปการะใช้สอยไปแล้ว ครั้นเสร็จธุระก็เอามากินให้ (ตั้งกิน)
 ภายหลังจากขอยืมอีก หึงส์ไกผู้ อยู่ในตระกูลฉ้วนั้น พึงให้แก่ชนทั้งหลาย
 เหล่านั้น โอวาทที่สอนว่า พึงให้แก่บุคคลที่ให้นั้น มีอธิบายอย่างนี้

พระเจ้ากนิษฐวัตจึงตรัสถามว่า โอวาทที่ว่าอย่าพึงให้แก่บุคคลที่ไม่
 ให้นั้น มีอธิบายอย่างไร ๆ ข้าแต่พระราชบิดา ชนทั้งหลายเหล่าใด
 ย่อมเครื่องอุปการะใช้สอยไป ครั้นสิ้นธุระแล้วไม่เอามากินให้ (ไม่ตั้งกิน)
 ภายหลังจากขอยืมอีก หึงส์ไกผู้ อยู่ในตระกูลฉ้วนั้น อย่าพึงให้แก่ชนทั้งหลาย
 เหล่านั้น โอวาทที่สอนว่า อย่าพึงให้แก่บุคคลที่ไม่ให้นั้น มีอธิบาย
 อย่างนี้

พระเจ้านนุวัตจึงตรัสถามว่า โอวาทที่ว่าพึงให้แก่บุคคลที่ไม่ได้
 บุคคลที่ไม่ใหนั้น มีอธิบายอย่างไร ฯ ข้าแต่พระราชบิดา เมื่อญาติ
 แดมิตรทั้งหลายที่ยากจนขัดสน มายืมสิ่งของเครื่องใช้สรอยไปแล้ว จะ
 คืนให้หรือมีคนให้กด ภายหลังมายืมอีก หยิงส์โกอยู่^{๒๒} ในตระกูลแห่ง
 ฌว พึงให้แก่ญาติมิตรผู้ยากจนเหล่านั้น โอวาทที่สอนว่าพึงให้แก่บุคคล
 ที่ไม่ได้บุคคลที่ไม่ใหนั้น มีอธิบายอย่างนี้

พระเจ้านนุวัตจึงตรัสถามว่า โอวาทที่ว่าพึงให้เป็นสุขนั้น มี
 อธิบายอย่างไร ฯ ข้าแต่พระราชบิดา หยิงส์โกอยู่^{๒๒} ไปอยู่ในตระกูลฌว
 ไม่ควรนั่งเป็นที่เห็นซึ่งแม่ฌวแด่พ่อฌวแด่ฌว แด่แด่ต้องดูখন เมื่อ
 นั่งคนที่อนคนพึงต้องดูখন ชื่อว่านั่งไม่เป้นสุข เมื่อนั่งคนที่อนคนไม่ต้อง
 ดูখন ชื่อว่านั่งเป้นสุขสบาย โอวาทที่สอนว่า พึงให้เป้นสุข
 มีอธิบายอย่างนี้

พระเจ้านนุวัตจึงตรัสถามว่า โอวาทที่ว่าพึงบริโภคให้เป้นสุขนั้น
 มีอธิบายอย่างไร ฯ ข้าแต่พระราชบิดา หยิงส์โกอยู่^{๒๒} ไปอยู่ณตระกูลแห่ง
 ฌวนั้น อย่าพึงบริโภคก่อนแม่ฌวแด่พ่อฌวแด่ฌวทั้งหลาย ควรดูแลเพิ่ม
 เต็มสิ่งที่แม่ฌวเป้นต้นโตแล้วแต่ยังไม่โต แล้วจึงบริโภคเอง . ในกาล
 เป้นภายหลังจึงจะเป้นสุข โอวาทที่สอนว่า พึงบริโภคให้เป้นสุข มี
 อธิบายอย่างนี้

พระเจ้านนุวัตจึงตรัสถามว่า โอวาทที่ว่าพึงนอนให้เป้นสุขนั้น มี
 อธิบายอย่างไร ฯ ข้าแต่พระราชบิดา หยิงส์โกอยู่^{๒๒} ไปอยู่ณตระกูลฌว

นั้น อย่าฟังนอนก่อนแม่ผัวแต่พ่อผัวแต่ผัวทั้งหลาย ควรกระทำวิต
ปฏิบัติที่ตนควรจะทำ แก่แม่ผัวแต่พ่อผัวแต่ผัวทั้งหลายเสียก่อน
แล้วนอนในกาตภายหลังจึงจะเป็นสุข โอวาทที่สอนว่า ฟังนอนให้
เป็นสุข มีอธิบายอย่างนี้

พระเจ้ากนิษฐาจารย์ตรัสถามว่า โอวาทที่ว่าฟังบำเรอไฟนั้น มี
อธิบายอย่างไร ๆ ข้าแต่พระราชบิดา หมิงส์โกผู้ไปอยู่ณตระกุดแห่ง
ผวนั้น ควรบำเรอแม่ผัวแต่พ่อผัวแต่ผัวทั้งหลาย กระทำให้เป็นประหนึ่ง
ว่ากองแห่งไฟ ที่ฤษชไพโรบำเรออยู่นั้น โอวาทที่สอนว่าฟังบำเรอไฟ
มีอธิบายอย่างนี้

พระเจ้ากนิษฐาจารย์ตรัสถามว่า โอวาทที่ว่าฟังนอนหม่อมเทวดาทัง
หลายนั้น มีอธิบายอย่างไร ๆ ข้าแต่พระราชบิดา หมิงส์โกผู้ไปอยู่
ณตระกุดผวนั้น ฟังนอนหม่อมกราบไหว้แม่ผัวแต่พ่อผัวแต่ผัวทั้งหลาย
กระทำให้เป็นประหนึ่งว่าเทพยดาทั้งหลาย ที่บุคคลนับถือกราบไหว้ดีการ
บูชาานั้น โอวาทที่สอนว่า ฟังนอนหม่อมเทวดาทังหลาย มีอธิบาย
อย่างนี้

เมื่อพระเจ้ากนิษฐาจารย์ตรัสสอนพระธิดา แด่สอภามโอวาททั้ง ๓๐
อย่าง อันเป็นวิตติจริยาของหมิงส์โกผู้จะไปอยู่ณตระกุดผัว กับธิดา
ของพระองค์ ในเวตาราตรีเสร็จสิ้นแล้ว

ครนรุ่งขึ้นเช้าเวตาอรุณต์องแสงวโรภาศ พระเจ้าดีโสรัราชโพธิ
สัตว์ เสด็จคืนจากปัจจุวัณรัตนลัยยนาอาคณั สวรรค์เสด็จเสด็จคนชชาติ

วารกระหัดบองค้ แลวทรงเคร็องราชวิภิสิตล้าหรับกษัตริย์เสด็จแลว
 ทูลอ้าตาพระเจ้ากัณหวัดแลพระนางสุทศวัต พานางสุทศเทวชนประทับ
 ณคอมงคคชสาร แวดลอมคด้วยหมู่จตรงคโยชอาหารเปนชนัด เสด็จ
 ออกจากอจณครแรมมาในอารัญญประเทศ ประมาณสามเดือนกับบรรดู
 ถึงอนันตนครเวศราชธานี จึงพานางสุทศเทวเสด็จเข้าสู่พระราชนิเวศน์
 พระนางอนันตราชเทวได้สดับเหตุ จึงเสด็จมาชบพระเคียรลงแทบ
 ยุคบาทพระราชล้ามี แลวทรงพระกรรแลงได้กร้าพรรณพิลาปว่า ข้า
 แค้สมเด็จพระราชล้ามี หม่อมฉนนเจ้าเดิมแต่เว็นจากพระองค์แลว ก็
 บริโภคอัสสุชตต่างโภชนาหาร จึงให้เสนาทังหลายไปเที่ยวแสวงหาพระ
 องค์ แยกย้ายกันไปในชนบทแลราชธานีทังหลาย ก็มีได้ประสบบพบ
 พระองค์ หม่อมฉนด้าคัญว่าพระองค์วายพระชนม์ นีหากว่าบุญกุศล
 ของพระองค์แลหม่อมฉนม้อยู่ พระองค์กับหม่อมฉนจึงได้มาพบเห็นซึ่ง
 กันแลกันในวันน ข้าแต่พระราชล้ามีผู้เปนมหาราชเจ้า ขอพระองค์จง
 ดำรงพระชนม์อยู่เกินกว่าหม่นับ แลมิได้แก่เฒ่าชราหาโรคาพาดมิได้
 ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชานทังหลายให้ มีความสุขสำราญ
 พระเจ้าตีโต้ราช โพิชิตว จึงตรัสเล่าถึงเหตุการณ์เจ้าเดิมแต่ออก
 จากพระนคร แลวแต่ได้รบความทุกชว้อนต่าง ๆ จนได้นางสุทศตเปนบาท
 บริจาริกามีราชบุตร แลกดับได้พระชรรค์มังกูฏอาชานัยคนมา ให้พระ
 นางอนันตเทวฟังถถวนทุกประการ แลวจึงตรัสว่า นางสุทศตเทวใด มคคุณ
 อุปการะ ให้ พม้ความสุขสำราญดังพรรณนามาฉน พระนองจงอย่าม

ความซึ่งเคยดลัดเล็ดเลย จึงมีความรักสมัครสมานกัน โดยฉันทัญญาคือ
 สนิทเกิด ตรัสดังนั้นแล้ว ก็กระทำการอภิเษกให้นางอนันตเทวีเป็นอัคร
 มเหษีฝ่ายขวา ให้นำงสุทนต์ชดชดตยักัญญาเป็นพระมเหษีฝ่ายซ้าย พระเจ้า
 ด้โลธรราชได้อภิเษกถึงสามครั้งดังนี้ แล้วให้มมงคลสมโพชกำหนดถว
 ๗ วัน

ฝ่ายชาวพระนครทั้งหลายก็พากันมัจจต ชนชมโลมนัด จึงกระทำ
 ดังกการบูชาพระโพธิสัตว์ ด้วยเครื่องสักการบูชาทั้งหลายอันมโหฬาร
 แล้วอวยไชยถวายพรให้มีพระชนมอันยืนนาน ยิ่งกว่าหมื่นพรรษา
 พระเจ้าด้โลธรราชโพธิสัตว์จึงให้สร้างโรงทาน สำหรับบริจาคนมหา
 ทานแก่ยาจกฉวนพิภกทั้งหลาย มีสมณพราหมณาจารย์เป็นต้น ทรง
 ตั้งอยู่ในทศพิชราชธรรม และทรงส่งเคราะห์อุปถัมภ์ชาวพระนครด้วย
 ดั่งคหวัตถุ ๕ ประการ ทรงรักษาศักดิ์หาแต่บริจาคนทานด้วยพระองค์เอง
 แลทรงชักชวนชนทั้งหลายอื่นให้รักษาศักดิ์บำเพ็ญทาน ครั้นถึงวันบักช
 ก็แสดงธรรมเทศนาสอนประชาชนทั้งปวง

ในกาลนั้น ชาวเมืองทั้งหลายทั้งปวง ก็ประกอบไปด้วย
 ความสุขโลมนัดปรีดา บ้านเมืองก็ปราศจากโจรผู้ร้าย และมีโตมฆาศักก
 ที่จะกล้ากลายเข้ามารบกวน บ้านเมืองก็เป็นสุขบริบูรณ์ด้วยสรรพสิ่ง
 ธัญญาหาร คุกการเป็นทบงเกิดขึ้นแห่งพระพุทธรเจ้าณนั้น
 พระเจ้าด้โลธรราชโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญบุญทั้งหลายมีทานเป็นต้น
 ครั้นสิ้นพระชนมก็ขึ้นไปบังเกิดในสุคติเทวสถาน ภายหลังได้บำเพ็ญ

บารมีญาณ ๓๐ ทศ จนได้ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณผจญเสียซึ่งพระยา
 มารแต่เสนามาร ให้พ่ายแพ้ณ โพธิพุกษมณฑล

สตถา อิมิ ชมมเทสนิ อahrtuwa สัมเด็จพระทศพลทรง
 นำเรื่องในอดีตกาล มาตรัสเทศนาดังนั้แล้ว จึงทรงประชุมชาดกว่า
 พระเจ้านนุวัตในครั้งนั้น กلبชาติมาคือพระเทวทัต ชนทั้งห้าผู้กระทำ
 โทษแก่พระโพธิสัตว์ในครั้งนั้น ครั้นกระทำกาลกิริยา ก็ไปใหม่อยู่ใน
 นริยาบาย นางสุททิตผู้เป็นแม่ยายของพระโพธิสัตว์ในครั้งนั้น กلب
 ชาติมาคือวิสาขามหาอุบาสิกา นางอนันตเทวีอัครมเหษีของพระโพธิสัตว์
 ในครั้งนั้น กلبชาติมาคือปฏิจจราภิกษุนี้ นางสุทตเทวีผู้เป็นมเหษี
 ของพระโพธิสัตว์ในครั้งนั้น กلبชาติมาคือพระนางพิมพายโสธรา
 ผู้เป็นมารดาพระราหุล พระกุมารโอรสของพระโพธิสัตว์ในครั้งนั้น
 กلبชาติมาคือพระราหุลพุทธชิโนรส ชนทั้งหลายทั้งปวงมีพระยาสามมต
 แต่เสนาบดีเป็นต้น ในครั้งนั้น กلبชาติมาคือพุทธบริดีในกาลครั้ง
 พระเจ้าลีโลธรราช โพธิสัตว์ในครั้งนั้น ดับขันธประวัติมาคือตถาคตผู้
 เป็นสัมมาสัมพุทธในกาลนั้น ท่านทั้งหลายจงทรงจำชาดก ดังตถาคต
 แต่ดงมาด้วยประการนั้

จบลีโลธรชาดก

